

Prága – Bohumil Hrabal

Lapszámunkat Kertész Dániel festményeivel illusztráltuk. A művész bemutatása a 8. oldalon

Hét év

Kerek hét évvel ezelőtt jelent meg az Irodalmi Jelen első száma. Istenem, mennyi munkával, várakozással, illúzióval, reménnyel terhes év. Sok mindent megvalósítottunk terveinkből, elképzeléseinkből, mégsem eleget. Hét év kevésnek bizonyult ahhoz, hogy egy érdekközösségek által irányított irodalomban, melyre néhol a politikum is rányomja a bélyegét, kimagasló eredményt érjünk el. De talán, nem is ez volt a kitűzött célunk, hiszen egy mindenkor irodalmi lap csak azt tükrözheti, amit a sajtóságos nemzeti irodalom magából kitermel, megteremt. Ennek a tükre. A hegyek között elkialtott szó visszhangja. A minduntalan visszatérő megszállottság, az örökké szellemháborgató rögeszme.

Mégis, ennyi év után úgy érzem, az Irodalmi Jelen a magyar nyelven megjelenő irodalmi lapok palettáján nem egy volt a sok közül, hanem az *irodalmi folyóirat*, melyre oda kellett figyelni, melynek munkatársai, ha nem is a kanonizáltak közül kerültek ki, ám mindenképpen figyelemre méltó teljesítményük által, irodalmunk legjobbjaihoz tartoz(tak)nak. Utóbbi megállapításom nyilván vitatható, mint ahogyan minden ezen a világon.

Az Irodalmi Jelen novemberi számától a virtuális térbe költözik. Itt szeretnénk továbbra is megvalósítani mindazt, amerről a fentiekben írtam. Itt folytatódik a soha véget nem érő küzdelem és megméretkezés az irodalom „harcterein”. Hiszen tagadhatatlanul újabb és újabb csatát kell vívni minden olvasóért. Kollégáim közül többen elhamarkodott döntésnek tartották a virtuális térbe, világhálóra költözést, bár voltak, akik ezzel az elhatározással maradéktalanul egyetértettek.

Az Irodalmi Jelen magánvállalkozás, végül is nekem, a lap-talajdonosnak kellett meghoznom a végső döntést.

Igy novembertől az Irodalmi Jelent a www.irodalmijelen.hu honlapon olvashatják. Ehhez havonta nyolcoldalas lapot is nyomtatunk azoknak, akik kevésbé jártasak, vagy csak ritkán böklásznak a világhálón. Remélem, nem okozunk csalódást. Szívből köszönöm minden olvasónknak, munkatársunknak, szerzőnknek és Irodalmi Jelen barátainak, hogy hét éven keresztül velünk tartottak, s bizakodom, minden további kihívásban együtt maradunk.

BÖSZÖRMÉNYI ZOLTÁN

A Kalligram Könyv- és Lapkiadó a magyar, illetve közép-európai irodalom és könyvkiadás egyik legismertebb műhelye. Mészáros Sándor irodalomkritikus, szerkesztő öt éve a pozsonyi Kalligram Kiadó budapesti szerkesztőségének munkatársa.

– Mikor alapították a kiadót, s milyen tevékenységet folytatnak azóta?

– A Kalligram Kiadót a „bársonyos forradalom” után, 1991-ben alapította Pozsonyban négy felvidéki magyar író és irodalmár: Farnbauer Gábor, Grendel Lajos, Koncsol László, Szigeti László. Alapvető elképzelésükhöz máig hűek: nyitott, közép-európai kiadót szerettek volna létrehozni, olyat, amelyben nem számít, hogy a szerző hol él, hanem csak az, hogy mit és hogyan ír. Ezzel egyben a kisebbségi lét- és irodalomszemlélet provincializmusát, erős bezárkózásra való hajlamát próbálták meghaladni.

Időközben az alapítók lassan kiváltak a kiadó közvetlen, napi munkájából, majd 1996-ban Szigeti László vezetésével kétnyelvűvé, azaz szlovák és magyar nyelvű kiadvánnyá vált a Kalligram. Azóta évente kb. 50-50 könyvet adunk ki magyarul, illetve szlovákul.

– Milyen jellegű irodalmi művek képezik a kiadó repertoárját?

Irodalmi Jelen

VIII. évfolyam

84. szám

2008. október

Örökös munkatársak: Faludy György, Méhes György

www.irodalmijelen.hu

498 Ft; 4 RON; 2 €

Közép-európai
irodalom klasszikustól
a kortársig

Mészáros Sándorral
Böszörményi Zoltán beszélget

– Lényeges, hogy a Kalligram – a magyar és a szlovák nyelvű egyaránt – nemcsak szépirodalmi, hanem társadalomtudományi, filozófiai és egyéb könyveket is kiad. Az irodalmi művek elsősorban a térségi, azaz a közép-európai népek irodalmát jelentik, így az osztrák irodalomból olyan világnagyságok, mint például Robert Musil életműve, Thomas Bernhard és Schnitzler művei. Eddig közel negyven könyvünk jelent meg a cseh kultúrából, Hrabaltól Jiří Menzelen át a fiatal prózairóig, Milos Urbánig. Természetesen a szlovák kultúrából is számos mű került kiadásra.

A klasszikus és kortárs magyar irodalom szerzőinek teljes felsorolása szétfeszítené az interjú kereteit. Hadd emeljem ki –

Karácsonyi Zsolt: *A szív és test vitája*

Gömöri György: *Egy régi vers értelmezéséhez*

Danyi Zoltán: *A dolgok körvonala*

Faludi Ádám: *A vágy villamosítása*

Ferdinandy György: *A kismacska halála*

Békássy Ferenc elküldetlen levele John Maynard Keyneshez – Irodalomtörténeti ritkaság

Vennes Aranka: *A Térszínház embertől emberig szól*

Pécsi Györgyi: *Szubjektív könyvtár*

Szántai János: *Patkányfogó*

Varga Anikó: *A végtelen kilenc szobája*

A TARTALOMBÓL

Torma Péter
Tévát

Egy vulkánál a szív se tévőbb,
lángja közt időnként rózsza robban.
Emlékre bomlik. Aztán még tovább.
Süket számárfül sárguló sarokban.

A régen egyszer érthető világ
szavad befűl algaszín kiált-ba.
Túl messze sárgás kékek, rőt lilák.
Omnia – vonítasz. Kell mind. Hiába.

tényleg csak mutatóba – a Krúdy-életműsorozatot, Grendel Lajos életműkiadását és a mai irodalmi középmező íróit: Kornis Mihályt, Körösi Zoltánt, Kukorelly Endrét, Németh Gábort... De nem sorolom, mert minden névsorolvasás óhatatlanul sértődéseket eredményez...

– Mi alapján válogatják össze a kiadandó műveket?

– Nyilván egyszerű lenne azt mondani: a minőség, az írói kvalitás alapján. Nagyjából minden kiadó ezt mondja. Ragaszkodunk a minőségérzékünkhöz és a szívatunkhoz, amihez, természetesen, a tévedés is hozzátartozik.

Altalánosabban és kissé fellengzősen úgy is fogalmazhatnánk: nem egyházi könyveket akarunk, hanem olyanokat, amelyek beleszólnak a kultúra és az irodalom hosszabb távú idejébe.

– Rangsorolják a könyveket? Ha igen, mely szempontok meghatározóak?

– Hogyne! Értékrend nélkül nincs semmi. A mű szellemi, irodalmi értéke az elsődleges, de a szűkülő támogatások arra ösztönöznek, hogy piacképesebb könyvek kiadására is vállalkozzunk.

(Folytatása a 16. oldalon)

Czegő Zoltán „A világ minden országa”

A jajongás kiiktatva, a mellkas léceskerítésének szaggatása, a ruhák megtépdesése, hamu szórása elmarad.

Több szerep jutott ebben a csoda-írásban /az élet-csoda megfaggatásában/ egy kerékpárosnak, mint az életért s halál ellen történő égostromlásoknak. Ahogy azt megszoktuk másutt. Ahogy azt cselekedtem többször magam is.

Az élet úgy hatalmas, hogy egyszeri és egyszerű, s úgy illik minden percébe a halál, akár a kulcs a zárba.

Ettől nagy ez a vers, Tóth Krisztina rövid útja a hamvasztóig, onnan el, mert a gyermekért kellett menni az iskolába.

Itt semmi szó az élet pótlásáról, még esetleges utalás sem.

Ez a halotti beszéd attól is ilyen döbbenetes és immár halhatatlan /mert meg vagyon írva/, ami hiányzik belőle, ami nincs benne, igen.

Ötven esztendőben egyszer találni ilyen vakmerő költeményt, ahol ha úgy tetszik, beutazható – olvasó – a világ minden országát a hamvasztó sínein a nagymával, akár.

Az unoka, a sápadt gyermekkor és a csavaros tornyú égető tudója, ki nem tud nem szeretni, noha öt éve nem beszéltek együtt a nagymával, csak megfigyelte a nagyanyó útra feltöltött arcát egy monitoron, őt, aki már jobban hasonlított a világ minden halottjára, mint...

Hiányzik a könnyfakasztás e költeményből. Hiányzik belőle a költés, megállatás, a lázadás borzongató rettenete – hétköznapi képekből összeállított elégia minden feloldozás nélkül.

E költemény úgy teljes, úgy maga a teljesség és maga a nyolcszáz éves magyar líra, hogy hiányérzet, légszomj nélkül van és vagyunk. Véle, benne, sinen és utcán. Ama kémény árnyékában. De erről szó sincs, nincs, nincs. Még azt is tudhatja az olvasó, mikor vett volna lélegzetet a költő. Mindenre jut idő – belefért.

Hogy díjazták? Nem érdekel. Mások sem. Szemkőzt a halállal örvelezek, hogy van ő, a – e – vers. /Irodalmi Jelen, szeptember/.

Tóth Krisztina *A világ minden országa* című verse – melyet az Irodalmi Jelen szeptemberi számában közöltünk – az idei Quasimodo-verspályázaton Emlékdíjas lett.

A verset ötven éve írtam, Oxfordban. Két sor az egész.
Pesti képeslapra*

– Milyen magasak a szigeti fák!
És milyen kicsi a szabad világ.

Mit próbáltam mondani ezzel a két sorral 1957 őszén, vagy télén, amikor megkaptam ezt a Budapestről küldött képeslapot? Először is azt, hogy a Margitsziget platánjai már csak az emlékezetemben élnek. (Nem annyira, mint a mély-emlékezetemben gomolygó Márai-sorban: „össze tudod-e rakni még a Margitszigetet?”) Tizenévesen gyakran jártam ki a szigetre, télen inkább a „Fedettbe”, ahogy a Sportuszodát hívtuk, nyáron a Palatinus-strand derűs tömegnyomorába. Meg néha, esténként, ha akadt hozzá lánytársaság, sétálni, vagy táncolni egy kertes vendéglőbe. Elég jól ismertem a Szigetet – no nem annyira, mint Arany János, vagy Krúdy Gyula, de mégis. És most ezen a képeslapon is az tűnt fel nekem, hogy milyen magasak a szigetet kétoldalt övező fák. Mihez, az oxfordi Egyetemi Park fáihoz képest?

Nem inkább a második sor „szabad világhoz” képest? Ezt a kifejezést 1956 előtt megilletődve, vagy vágyakozva mondtuk ki, utána már kissé gúnyos felhanggal használtuk – legalábbis mi, újszülött emigránsok. Mert bár a magyar menekültek nyugati fogadtatásának készsége egyedülálló jelenség volt a korban, minden addigi hasonló esetet felülmúlt, szinte versenyeztek az egyes országok, hogy minél több magyart fogadjanak be – ugyanakkor úgy éreztük, a Nyugat cserbenhagyott bennünket.

Nem mint egyéneket, hanem mint nemzetet. Az angol–francia támadással Szueznél, Dulles rossz taktikájával, azzal, hogy kinyilvánította, Magyarország a szovjet érdekszférába tartozik, azzal, hogy a nyugatiak még diplomáciai formában sem mertek keményen szembeszállni a megzavarodott és ezért kissé elbizonytalanodott szovjet imperializmussal. Mert a második magyarországi szovjet beavatkozás nem az oroszok erejét, hanem gyengeségét szemléltette ország-világ előtt.

Ezért a kétsoros epigramma második sora többféleképpen értelmezhető. Az első egyszerű ténymegállapítás lehet: nézz a

térképre, milyen kicsinek látszik rajta az irdatlan nagy Szovjetunióhoz képest Európának ez a „szabad” része! És még ebben a szabad világban is van, aki a vörös imperialistákhoz hűz, szabadon acsarkodhatnak a „hálátlan” magyarok ellen a nyugati kommunista tömegpártok. Gondolom, a *Humanité* és más lapok akkori forradalom-gyalázó cikkeiből takaros kis antológiát lehetne összeállítani az önbecsapás módozatainak illusztrálására. Ez az elv („a Szovjetunióról vagy jót, vagy semmit”) csak majd 12 évvel később, a prágai tavasz eltiprása után dől meg, lesz tarthatatlan a nyugati kommunista pártokban.

De most még 1957-et írunk, és jogos a második értelmezés: azokhoz képest, akik otthon megszenvedtek, vagy még most is szenvednek a szabadságért, akiket börtönbe zártak, internáltak,

kirúgtak az egyetemről, ezekhez képest milyen képmutatónak, kicsinyesnek, kisszerűnek bizonyult ez a szabad világ! Amelyik annyira féltette a saját jóléti demokráciáját és nyugalmát, hogy szinte semmit sem mert kockáztatni a szovjet tankokkal szemben. Enni ugyan ad a menekülteknek, továbbtanulást és majdnem mindenütt további karriert biztosít, de nem

meri felvenni a harcot az árulással, nem fogja bojkottálni az ellenforradalmi Kádár-rendszert!

A Nyugaton töltött első év elég volt ahhoz, hogy felmérjük a „szabad világ” előnyeit és megérezzük korlátait. Csalódásunk egy időre azt eredményezte, hogy az egyéni boldogulásra koncentráljunk, élvezzük a szabadon mozgás lehetőségét. Honvágyunk csak a forradalmi Magyarország iránt volt, nem kívántunk visszatérni az álmunkás-álpapaszt kormány véres cirkuszi produkciójába. Én például ezután több mint egy évtizedig nem utazhattam Magyarországra, beutaztam viszont helyette az egész világot. Egy idő után már a szigeti fák miatt sem éreztem nosztalgiát, hiszen a kaliforniai szekvoják közt, óriásfenyvesekben járhattam, vagy Bali szigetén figyelhettem a sudár pálmák leveleinek rezgését a tengerről áramló szélben. De 1957-ben még túl közel volt Budapest, és amit egy évvel korábban átélünk, s amitől meg tudunk maradni ötven éven át, más állampolgárként is, Európában élő magyarnak.

* Megjelent a Virág-bizonyosság c., 1958-ban kiadott első verseskötetemben.

Gömöri György Egy régi vers értelmezéséhez

Sárközi Mátyás A Kasztner-vonat

Volt Kolozsvárott a második világháború előtt egy Kasztner Rezső nevű, jó tollú újságíró. Ott született 1906-ban, a zsidó gimnáziumban érettségizett, jogot végzett, majd az Új Kelet munkatársa lett. Cionista mozgalmi munkát végzett és 1937-ben elvette a kolozsvári izraelita hitközségi elnök, a jómódú Fischer József leányát. Akkor még olyan idők járták, hogy Fischer tagja lehetett a román parlamentnek.

1940-ben Kasztner Budapestre költözött. 1942-ben behívták hat havi kényszermunkára, Erdélyben épített védelmi vonalakat. Fél év után folytathatta Pesten a cionista szervezést. Egy Sedlacek nevű bécsi fogorvos ajánlotta Kasztnernek, hogy találkozzék egy érdekes emberrel, aki lengyelországi és csehszlovákiai gyáraiban, melyekben hadicélú termelés folyik, zsidókat alkalmaz, így menti őket az elhurcolástól. Kasztner Rezső egy pesti hotelben találkozott egy kávéra a gyárossal, akit Oscar Schindlernek hívtak. Tőle tudta meg, hogy az SS-szel (sok pénzért) egyezkedni lehet, zsidó életet lehet dollárért, svájci frankért, ékszerekért megváltani.

Az 1944-es német megszállással együtt érkezett Budapestre Adolf Eichmann, a zsidóság elpusztításának SS stratégiája. Részben tőle eredt az elgondolás, hogy miután minden fegyverképes zsidót munkatáborokba vittek, az esetleges ellenállás megelőzésének másik módja az lehet, ha bevonják a hitközséget a gettók megszervezésébe. Elvégre a magyar zsidóság törvénytisztelő volt, vezetői egy ideig el sem képzelték, hogy a magyar állam cserbenhagyja őket.

1944 májusában Kolozsvárott is felállították a gettót. A csendőrök utcáról utcára szedték össze a zsidókat, két hét alatt tizennyolc ezrűket zsúfolták össze a város széli Irisz-telep régebben bezárt téglagyárába. Június másodikán nagy angol–amerikai légitámadás érte Kolozsvárt. Olasz támaszpontonról felszálló gépek, a háború során először és utoljára bombázták a várost. Negyven percig tartott a támadás, 1.200 bomba hullott az utcákra, 460-an haltak meg. Kigyulladt az Irisz-telephez

1976. február 26., London.

Sárközi Mátyás rajza Szoltsenyicinről

közeli Dermata cipőgyár, nagy zűrzavar támadt, melynek során egy kolozsvári első világháborús hadirokkant, Lőb Izso kereskedő és a tizenegy éves fiacskája, László kiszöktek a gettóból, majd a pályaudvarra keveredve, felszálltak egy Budapest felé tartó, tömött vonatra.

Lőb László, immár az angliai Sussex egyetemének emeritus német irodalom professzora, most írta meg könyvében, hogy mi történt velük ezután. Az angol kiadású visszaemlékezés címe *Dealing with Satan* – alku az ördöggel. Az alkudozás Kasztner Rezső és Eichmann között zajlott. A cionista újságíró egyrészt a családtagjait, kolozsvári köreit igyekezett menekíteni, másrészt zsidó értelmiségieket vagy dúsgazdag vállalkozókat, akik hatalmas összegeket adtak össze az SS megvesztegetése reményében. Kasztner elérte, hogy egy csoport felutazhasson Kolozsvárról, elkészült a marhavagonokból álló szerelvényre zsúfolandók névsora (Lőbék is rákerültek), s mivel az SS közönséges deportálásnak álcázta az akciót, az 1700 embert szállító vonat elindult Bergen-Belsen felé. Ott hetekig sínylődték rabkoszton a magyar csoport tagjai, poloskás-tetves barakkokban, már-már feladták a reményt, amikor egy szép napon átutaztatták mindannyiukat a semleges Svájcba. Lőb László ott nevelkedett.

Kasztner Rezső önmagát a holokauszt hőségének tekintette, így érkezett a háború végétével Palesztinába, ahol idővel újból magyar nyelvű újságíró lehetett. Mások árulónak kiáltották ki, aki egyezkedett a nációkkal, míg egy csoport túlélését kiharcolta, másokat cserbenhagyott. Ügyét az izraeli bíróság kezdte tárgyalni 1957 elején. Bírói döntés nem született. Március 3-án Kasztner kilépett az Új Kelet immár tel-avivi szerkesztőségéből, autóján a lakásához hajtott, s mielőtt beléphetett volna az ajtón, egy merénylő agyonlőtte.

Tetteiről, alkujáról, azóta is tart a vita. Lőb László könyve sok mindent tisztáz, mérlegeli a tényeket. Elismeri, hogy Kasztner nem volt makulátlan jellem, de egyben azt is, hogy a történelem feladata dönteni: elítélendő-e vagy sem, s nem az övé, akinek az életét megmentette.

KARÁCSONYI ZSOLT

A tánctanár színre lép

Nem kontinens, nem sziget, de
süllyedni kezd ez a város,
ami nem a semmivel, csak
a nyugvó nappal határos.

Nem kontinens, nem sziget, de
beolvad az éjszakába,
ahol csak a szellem holdja
nevet rá az üres tájra.

Üres a táj, mert a gépek
miatt nem jár semmi állat.
Az utcákon néma csillag
falja fel a satnya fákat.

És egy ismeretlen angyal
csapódik a kövezetre,
lába reszket, arca fénylik,
méltó még a szeretetre.

Persze, annak nem az égi,
csak a földi válfajára.
Talán ő lesz a süllyedő város
legjobb tánctanára,

akit körberajonganak,
mert tud kesztyűbe dudálni,
ismer minden titkos lépést,
tudja, hogy kell poklot járni.

Arca ezért derűs, nyugodt.
Pedig forrong égi vére,
arra gondol kirúgatja
magát a világvégre.

Összeszorul menny és pokol
egyetlen röviditalban,
de ameddig iszogatja,
láthatóvá lesz a dallam.

Erre járnak, erre ropják,
emiatt ölnek, rabolnak,
akik a tánctanártól már
minden lépést megtanultak.

Meglát minden véres tréfát,
szinte szóra nyílna szája,
és a város beolvad
a süllyedő éjszakába.

A szív és test vitája

Kis haszon a nagy pusztulásban,
hogy a dolgok mélyére láttam,
ahol trónol a bányabéka
épp ott lelt szívemre a béke:
„most állítsd magad takarékra,
mert különben már tényleg vége”.

A dolgok mélyén jöttem rá, a szívem szólítja
a testet, közepes szintű hordószónok egy apró,
kezdetleges jószág, nézem a szőrös felszínét és –
ideje, hogy jól felpofozzák.

„Mostanság, olyan szemtelen lett,
nem iszik velünk, félrenéz,
hiányzik egy végtagjáról
kábé négy kilónyi géz.”

„Rólad pedig hiányzik a
fényköpeny s az ész,
mondhatom én, hogy előre,
úgyis félremész.”

„Mit akarsz, én elolvasom
tüskeregék százait,
míg te csak a túlvilágnak
készítgeted szárnyaid.

Azzal vádolsz, faragatlan,
színvonalatlan szavam,
de most szólok: a Mennyország
még igencsak messze van.”

„Messze, de a pokol tüze
lángol már talpad alatt,
vágyad izzadó hajóján
léket üt a pillanat.”

„Most megleptél. Így van? Tényleg?
És mindez miként lehet?
Akárhogy is ijesztgetnél,
én már úgy se rettegek,

sőt, ajánlom edzd magad az
alvilági tűz felett,
hátha egy nap már másfajta
zene lesz sikerlemez.”

Ki a bűnös, aki angyalt vár mindennap lagymatag,
vagy ki nem néz jobbra-balra és csak előre halad?
Én nem tudom. Annyi biztos: időközben este lett.
Igyekszem úgy elaludni: szív és test ne sejtse meg.

Kolozsvári névtelen

Nincs szava rám a világnak,
névtelen vagyok,
téli fények, nyári árnyak
közt magam vagyok,
nincsen álmom, nincsen vágyam,
elmém sem ragyog,
életemnek folytatása
végleg elhagyott.
Egyetlenegy reménységem
az, hogy Jézus úr
látja: bűnöm sáredénye
száz darabra hull.

Bűnöm az, hogy százezerszer
foltozott kabát –
testem elkopott anyagként
hordozom tovább,
hiába is tépi, rázza
jégeső, vihar,
nem brekeg még békaként
a bűnös ebihal.
Másként szólva:
nem nőttek ki égi szárnyaim
de valómra ráragadt az
összes földi kín.

Mint a vak, ki ujjbegyében
hordja birtokát
úgy kutatja lelkem messze-
tűnt vezérszavát,
újra érezni akarja
lángoló hevét,
míg a testben elmerül és
megdobban a név.

Andrássy út

Arésnyire nyitva hagyott ablakon szellő lopózott a szobába, meglengette a hosszú függönyöket, játszott velük. Láthatatlan ujjaival végigfutott a redőkön, akárha egy hangtalan hárfán játszana. Megsimogatta az asztalt, az asztalon a kiürült ásványvizes üveget, a fekete hamutartót. Az elnyomott cigarettacsikkeket és a négy kis összegyűrt, lila papírtasakot.

Tompán csilingelt és zubogott, halkan zörgött a víz.

Faltkiste az ablaknál állt és a függöny táncát figyelte, a könnyű hullámzást, ahogy a szél simogat. Sűrű felhők torlódtak egyre az égen.

Tira a széles ágyon hevert lehunytt szemmel, és rágózott. Egyik lábát lefogotta, a másikat felhúzta az ágy peremére, és szapora ritmusban dobolt vele, bokája fölött ide-oda billegett a pávakék pillangó.

Csak a fejében szólt a zene, odabent.

Egyenletesen csilingelt, zörgött, tompán zubogott és csobogott a víz.

Delega lement a kocsizhoz, immár másodszer. Egy nejlomba tekert csomagot keresett a kesztyűtartóban, a zsebébe sülyesztette, és indult vissza. Közben az étterembe is benézett, de a pincért nem találta, így maga vett ki a hűtőből egy ásványvizet. Egy széthajtogatott szalvétába két csirkecombot csavart, ha esetleg a lányok megéheznének.

A szálloda előcsarnoka türes volt, a portás nem volt sehol.

Egyedül a citromsárga inges fiúval találkozott, elszánt léptekkel jött lefelé a lépcsőn. Ezek a fülek, ezek a fülek. Delega ismét beleborzongott.

A szobaajtót a könyökével nyitotta ki és a sarkával lökte be maga mögött. Az ásványvizet, a szalvétába csavart húst lerakta az asztalra, zsebéből előhálászta a kis csomagot. Négy lila papírtasak volt benne.

Odakint villámlott, de nem dörgött az ég.

Csak a víz zubogott tompán, csak a víz zörgött halkan a fürdőszobában, ahogy Mareeta zuhanyozott.

Vállán, mellén, combján a forró, kővér cseppek.

Tira csak dobolt az ágy szélén, lehunytt szemmel, és megállás nélkül rágózott.

Delega felcsipett egy lila tasakot, hozzáértette a térdéhez.

Faltkiste az asztalhoz ült, egyik lábát átvette a másikon. Felnyitott egy tasakot, ösztönösen beleszagolt, de semmit nem érzett, semmilyen illatot. Ásványvizet töltött, a hófehér port beleszórta, összelötykölte.

Delega is leült, vele szemben, keresztbe fonta a lábát, és kényelmesen hátradőlt. Mint aki megérkezett, és most végre mindent elfeledhet.

Nézegette, forgatta ujjai közt a maga tasakját, megpöcögötte a tetejét.

A víz egyenletesen zubogott, csilingelve csorgott Mareeta vállaira, mellére, az őzbarna, izmos combokra. Dagadt cseppek csapódtak ki a zuhanykabin smaragdzöld üvegén. Smaragdszínű volt minden a fürdőszobában, a csempé, a fal, a padló. És smaragdzöld a zuhanykabin nedves üvege.

A zubogás elállt, néhány csepp hullott még a zuhanytálcára.

Vízcseppek koppanása, végül az sem.

Faltkiste megszédült.

Egy pillanatra szem elől veszítette a tárgyakat, összefolyt előtte a világ. Csak egy fél másodpercig tartott, nem volt ideje

megijedni sem, utána megint tisztán látta a székben elnyúló Delegát és az ágyon heverő Tirát.

Már nem csak a lábával dobolt, a fejével is ritmusra bólogatott: hallhatatlan, mégis látható ritmus.

És Faltkiste látta még, ahogy a következő pillanatban Tira bokáján a pávakék pillangó megmozdítja szárnyait és felröppen, előbb a lány térdére száll, majd tovább emelkedik, elhalad Faltkiste mellett, az ablak előtt egy szabályos kört ír a levegőbe, és végül a fürdőszobaajtó melletti állólámpán megpihen.

Mareeta felhúzta a bézs inget és a szoknyát, a harisnyát ott hagyta a földön. Haját futólag dörzsölte meg, a törülközőt a harisnya mellé ejtette. A fürdőszobaajtó kinyílt, meleg pára csapott a szobába.

DANYI ZOLTÁN

A dolgok körvonala

Az ágyhoz ment, leheveredett Tira mellé. Az asztalnál ülő két férfi nem is vette észre.

Delega maga elé meredt és vigyorgott, szájából sárga kapafogak villantak elő. Nagy, sötét hatalmas hézagok voltak a fogai közt, Faltkiste nem értette, hogy nem vette észre korábban. Lehet, hogy korábban nem voltak kapafogai.

Mareeta odahajol Tira füléhez, sűg valamit neki.

Nem hallani, mit sűg, a hangja mintha víz alól szólna. Mintha a két lány vastag üveglap mögött lenne. Tira bólogat, de talán csak a fejében zakatoló ritmusra.

Delega arca komorrá változik, elszívárogoz róla a széles vigyor.

Faltkiste felkel, az ablakhoz megy, kinéz. A szél könnyen, anyagtalannul könnyen lebbenti meg a függönyt, hullámok futnak végig a redőkön.

Delegára néz.

Delega újra vigyorgo, kilátszanak a sárga kapafogak. Kerek kis lapocskák a fülei, derékszögben odaragasztva a fejhez.

És a dolgok körvonala ekkor egy másodpercre újra elmosódik Faltkiste előtt.

Azután látja Mareetát, ahogy odafordul Tirához, ráhajol Tira nyakára, és a nyelvét betolja a két kulcsfont közötti gödröcskébe. Faltkiste egy hatalmasan kimeredő, erektől szabdalit, inas nyelvet lát, a gyomra összerándul.

A lányok helyet cserélnek, és most Tira van felül.

Mareeta felhúzza a lábait, kissé szétrakja őket, felgyűrődik a szoknya. Tira fölé görnyed, kigombolja Mareeta ingét, megnyalja a duzzadt bimbókat. A szájába veszi, szopogatja őket, majd lejjebb csúsztat, a fejét bepréseli Mareeta combjai közé.

Mareeta, a csurruló levű, édes húsú gyümölcs.

Megmosdani, lehűteni a tarkóját.

Víz, egy pohár hideg víz, fut át Faltkiste agyán.

De mielőtt még végiggondolhatná, már a párás fürdőszobában van, kezében a vízcsap hidege, és érzi, ahogy ömlik a jég hideg víz, és az arcát csapkodja vele, a homlokát, a tarkóját. Cseppek szóródnak a padlóra, a falra, a tükörrre: belenéz, gömbölyű pontokban sokszorozódik a kép.

Düledt szemek, kékes karikák, egy ferde vigyor az arcán.

Vizelni kellene, gondolja, miközben a vécén ül, és már csorgat, hangosan visszhangzik fülében a csobogás. A padlón egy barna harisnya, mellette egy törülköző, és szétfolyó, vizes nyomok a smaragdzöld kövön.

Érzi, átázott a zokni a lábán.

A szobába megy, Mareeta a hasán hever, Tira hanyatt fekvve alszik, Delega kábultan horkol a széken.

Faltkiste vizes zoknijában lép a folyosóra, az ajtó magától csukódik be mögötte, kattan a zár.

Azután még egyszer kattan.

Majd ismét, és még egyszer, *ugyanaz* a hang.

Végül a csend, a mozdulatlanság. A pasztellszín falak, a szőnyeg, a tompított fény a folyosón. Hátával nekitámaszkodik a falnak, leül a puha szőnyegre, a falat nézi. A simogató pasztelt, míg nem a szemei lecsukódnak.

Elaludt, a feje félrebillent.

Amikor kinyitja a szemét, megint fátyolosan jutnak el hozzá a dolgok. A szőnyeg, a fal, a lámpák, homálylik minden.

Oldalról, valahonnan jobbról vagy balról, erős színek lobognak, egyre élénkebb, szajos tónusok. Izzó árnyalataival zuhan arcába a tájkép, a vöröslő szirt az égő fákkal.

Faltkiste megszédül.

És utána mintha újra megszédülne, majd megint, ismét, újra és újra. Egy folyton újakezdődő szédülés ismételi önmagát, forog vele a világ. Helyesebben, forogni kezd, de azonnal meg is állt, és utána rögtön megmozdul ismét.

Megint és megint, újra és újra, mindig előlről.

A szemei kimerednek, az alsó sarokba szaladnak a szemgolyók. Onnan visszaugranak középre, majd megint le, oldalra, és ismét sebesen vissza, valahova középre, ha lenne még középre. Melege van, ég az arca. A falhoz nyomja, nekiperseli arcát a hideg falnak, mintha bele akarna fűródni a tömör hidegbe.

Hófehér, hideg porszemek hullanak az izzó tájképre.

Delega lebukó fejjel, félredőlvén ül a széken, Mareeta és Tira ájtultan hever az ágyon, mindenki a maga álmában, mélyen.

Az ég hangosan dörren, fülhasító.

Hatalmas robaj visszhangzik, megzörgeti a szobák ablakát.

Az elsőt egy mélyebb dübörgés követi, majd egymás után még kettő, és ekkor végre felfakadnak a felhők, duzzadt cseppekben kezd szakadni az eső, órákon át, és hajnalig nincs is más, csak az eső, az egyhangú esődobolás, mintha ez lenne minden.

És valóban nincs is más, csak az eső, ahogy hajnalban elmossa ezt az éjszakát.

Lehetne.

Sokkal.

Durvább.

Triptichon

Malaya

Múlt esők nyomán
piros mályva burjánzik
üdvözli a nap ragyogását

Vak koldusok kinyújtott tenyerén
a lelkiismeret fűzi láncát az
árnyékos sarkokban

Ezért a lányért jöttem ki most
itt van mellettem
szerelmünkben
a kelet és nyugat találkozik.

A műtét

Fáj a kés.
Jobb lesz nem mozognom,
mert megtudják, hogy ébren vagyok.

A fejemben turkálnak,
Bőrömön, csontomon keresztül,
de nehogy valaki megtudja.

A kocsmá telve már,
egyedül ülök
az Ő búcsúlevelével.

A jel

Egyes jeleket vassal bélyegzenek.
A juhgyapjún fekete folt.
Lóhúsrá perzselik, vérvörösre égetik.

Vannak emlékek, melyeket kőbe vésnek.
Vannak szívek, melyeket tőr hegye jelez.

Lelkemet vassal bélyegezték.
Fekete folt.

Kőbe vésve
Megjelezve immár
Amikor azt a másikat megcsókoltam.

PETER GEOFFREY PAUL THOMPSON

Medve a ketrecben

el kell szabadulnom
a Jelen-medve csapdjából
ahol piros krétával
félelem nélkül kiírhatom
e két szót: szabadság és béke
hadd lássa az egész föld
és reszkessen

Az arab sivatag

A sárga sivatag poros, száraz és forró.
Kifacsarva szomjúhozik, míg a nap
még mindig kérlelhetetlenül bámul
a kis telekre, a szegényes kertre.
A gyerekek berohannak,
megkérdetik, fejhetik-e a kecskét.
Álmában Abdul erre csak bólint.
Nyirkos és izzadságszagú a sátor.
Azt mondják,
hogy Abdul nagybácsija miután megsemmisítette
az álom sátrát,
a nap és a homok hőségében a szabad ég alatt
aludt,
majd utána aratott,
olyan erős és magabiztos volt ő.
A sátor kifeszült
sárga vásznai mögött fekszik egy ember.
Kárörvendően nevet.
Abdul öreg nagybácsija ráncos, örült.
(Szemei kiégett lyukak.)
Jeleket rajzol a homokba.

Privát szigetek

te meg én
privát szigetek vagyunk
titokzatos hegyek az
igazság ködében
a biztos semmiben
kifürkészhetetlenek
partjainkon nincsenek lábnyomok

sokan mások
fekete-fehér
forgalmas városok
vagy örökmozgó gépek
kérlelhetetlen szívhasító
fémsarkuk van

vakok akik
azt mondják,
hogy egy arc az csak egy arc
egy szék az csak egy szék
szemük huncut mint a sarlatánoké

mások
a kivájt pupillájuk helyén
sötétszürke folt
fekete tisztást vágnak
a kőd erdőiben
álmainkon tanyáznak
látomásaink tábortüze mellett

mondják
tudják mi kell
mondják mit éreznek
mindenben biztosak ők
(az ajtó az csak egy ajtó)

mi semmit sem tudunk
nem emlékszünk semmire
senkit fel nem ismerünk
bajtársak vagyunk a bizonytalanságban
eltévedt kalózok az Isten
kincses szigetre vezető térképével
tévedhetünk
mégis csak a megjelölt irányban hiszünk

a mi titkos térképünk
többet ígér
az ő valóság-ékszeriek
színes üvegből vannak

a hit fedélzetén hajózva
kikerülhetők a sziklák
Morgan kapitány álmai
szén-fekete léha nők
Karib-szenvedélyek

hamiskövek
folynak át kaján ujjai között
gyémántokat látnak
övék a kitapintható fizikai valóság
és lám
visszatérnek Kingston városába
szegénységgel telt meg a táljuk
mert ezt választották

érzékek hívnak
egy pincebörtönbe vissza
tekintetek láncá tart fogva
saszemeinket a világ nem látja...

Aranytigris

SOHÁR PÁL fordítása

(A kutatásokat már egy élet óta végzem. Úgy gondoltam, a nyomok hamarabb célra vezetnek, és jól számolt, biztos lépésekkel közelítek. Aga homályosnak hitt múltja felé. Azt gondoltam, hogy könnyedén fogom átfésülni azt az örökkévalósággal dacoló életutat, amelyet ez a (személy?), (árnyalak?), (mesehős?), (démon?), (android, ugyebár...?) halász az Észak hívság völgyeiben bejárt, majd egy reggelen elindult (talán Délre?), (vissza a gyökerekhez?) hajón, hogy megkeresse, amit életéből hiányolt, a meleget és a vért. Bár eredmények lennének, Aga múltjára, mi tagadás, nem tudok biztos diagnózist mondani. Több órányi vallomás, hanganyagok és gépelt oldalak formájában, úgy érzem, még mindig csekélység, ahhoz a világhoz képest, amelyet – érzéseim szerint – Aga tudatosan épített maga köré, veleszületett érzékenysége révén, amellyel megértette a világ dolgait, és a leképződéseket azonosította életében. Bár mindez kevés, az eredmények egy dologban nem tűnnek célt téveszteni: az Aga élete valahol Délen kezdődött (folytatódott, ugyebár), homokos tengerpartokon, háborús frontok hátszelében, a vérszagú Balkán bugyraiban, hogy évek múltán elhívja őt a zsákmány vágya Északra, a jeges fjordok ösvényein, és ráakadjon a horogra, halász legyen belőle, megélje a mesék víz alatti és fölötti világát, töprengjen az élet halveszagú dolgain, a szerelem csöpögő zsírjain evezve, és (mélabúsán?) reménykedve, engedve a hívó szónak (talán újabb aranymosás reményében?) élete alkonyán újra útra keljen, arra, ahonnan egykoron útnak indult.)

(Mindig is nehéz volt alázatos Aga Pulzár lelke mélyére látni, zárkózott természete nehézkes, tárgyí, töredezett beszéde soha nem tudta felszínre hozni lelki turbulenciáit. Sokszor elgondolkodtam az elmúlt napokban, mióta történetét írom, hogy mi készült nap mint nap arra, hogy újra beindítsam a számítógépet, billentyűzetet ragadva újra meg újra felvegyem alázatos hősünk történetének fonálát, és újra szálaira bontsam, felgöngyölítve a hívság, végtelen északi éjszakát. Lehet, hogy igazi indítékot nem fogok rá találni soha, talán könnyebb az Aga lankás zsigereibe nézni, mint a magam barnás ingoványába, úgy érzem, ezért is kerülöm a találkozást, és kísért az írás kocsonya.)

(Munkám tükrében, úgy érzem, sokkal többről szól ez a (lélek)vándorlás, ez a (fejlődés)történet, mint antropológiáról. A húségről szól, amellyel Aga kitarított az élet mellett. És a türelemről, amellyel a hullámokat bámulta, a vérszínű bójákat, a rajtuk bambuló sirályokkal. A szeretetről szól, és a lenyugvó Nap fölé nyúló délutáni csendről, amelyet a halászkok a háló fölött látnak. Az Aga története pedig az én történetem, nem tudok hamis módon Aga előtt magamról, róla, vagy egyáltalán a világról hazug képet festeni. Ha próbálnám is, szöközépen megsárgul a lap, kivékonyodik, a billentyű nem üt le. Ilyenkor visszatörölök szavakat, akár teljes bekezdéseket is. Megméretetik a szavaknak súlya, hője és nyomatéka. Ritkán, de azért megtörténik, hogy marad mögötte néhány viharverte halvány karakter. Ezeket kell pátyolgatni, óvatosan bővítetni, toldani hozzájuk színeket, illatokat, buborékokat, és mindezt olyan finoman, olyan őszintén, hogy Aga ne nézzen vissza bambán, és szemrehányón: Újra fasz voltál, te hazug!)

(A betűk eredete ismeretlen: együtt keltek a születő szóval, a sivatagban kóborló lélekkel, így folytak bele Mohamed medinai tollába, hogy magukba zárják a derék halász ókori balladáját, arról tamiskodjanak, hogy miként vetette a sors e derék cimboráját az északi fjordok zuhatagai közé, hogyan ismerkedett meg a Kalevala áttetsző, zsigeri isteneivel, miért vette szárnyai alá Ukko, és hogyan lett Väinämöinen pajtársa.)

(Ez az ember megismerte a kereszt félelmeit, a próféták dohos szakállát viselte, apostoli jámbor arcát ledérek simogatták fényesre, hogy végül elinduljon az úton, hogy elérje a pulzárok királyságát, megérinthesse a struktúráját az angyalok medúzatestén, és elérje a balkáni elektródkaifátus északi határát.)

(Aga bent lakott a fagyott fenyvesek mélyén, sok ezer mérfölddel északabbra, mint a legészakibb szikla, amit ember valaha látott, vagy elképzelt. Barátokra utaló referenciákat nem találtam. Minden bizonnyal magányosan halászgatott, és nyáron kütört a magány katonán kattanójából, és amikor rügyeket fakasztottak az északi bokrai, vízre tette csónakját, és engedte, hogy a langyos nyári áramlat délre sodorja. Több napos út, több ezer tengeri mérföld maradt a háta mögött, amikor kikötött a halászfalu mólójánál. Szürke vászonkabátjáról mindenki ismerte Gyomorban. Ha feltűnt a halpiac bejáratánál, Kéjribi hófőhőre meszelt házának a sarkánál, harsány kurjantásokkal már távolról üdvözölték, amire Aga kezét fejmagasságba emelte, tenyérrel befelé, és a hang irányába ingatta meg néhányszor, mintha egy fonák karmester lett volna. Talán mindegy, ám szürke vászonkabátját évekként elelőtt találta egy elhagyott sasfészékben, egy rejtett csatorna sziklafalába rejtve. Kopott vidraprémmel bélelték, és avas halolaj szagát árasztja mai napig magából, a napon megcsillan rajta a kérges, zsíros var. Ez a kabát volt maga a szárnyalás Aga életében: maga a rutin: kilépni mellkasából, vágatni, nyargalni a völgyek fölött és felszívódni minden reggel a hajnali köddel.)

(Aga a sziklán ült esténként, a végtelen mélybe lógatta sirályszerű lábait, és a fjordok mélyébe nézett, figyelte a fémét a halak bőre alatt, fejükben az ólmot, a hegyen túlra gondolt, a Nanók világra, Gnóm narancsokra, szintelen almákra,

kameruni csokoládéra, és mindarra, ami csak hívta a mélyből, és amely útjából ki nem térhetett.)

(Így hát, talált töredékek tükrében megírom Aga Pulzár életét, úgy, ahogy azt a tudomány és a misztika írott és íratlan szabályai megkövetelik. Töreksem a tények által kínált fogózkodókba kapaszkodni, és megtoldani a történet fonálát, ahol foszolni vélem látni.)

(Munkám vége felé járok, elfáradtam. Aga sorsa hajnalaim és estém sorsa lett, maga az értelem. Reméltem, hogy ez lesz a Munkám. Aztán csak egy munka lett, egy álmodozó hőssel. Nem tudtam átfogni, Aga pillangóit (keselyűit?) nem sikerült befognom. Így aztán a minap detoxifikáltam magam, prózában, úgy, ahogy egy polgárhoz illik. Elektrolízis folytán egy tálba folytam, és talpam nyomán egy indás, barna szutyok maradt. (Köze lenne Agának az ügryhöz?) Úgy érzem, a lapok is valahogy így itták magukba agyam iszapos plazmáját. Akkor meg minek? Ilyenkor (és azt hiszem

DIMÉNY LÓRÁNT

Részletek egy antropológus-lélekbűvár naplófeljegyzéseiből

ezentúl mindig) Agát veszem elő pironkodva, északi tájaira repülök, és alantas módon ott hagyom a fjordok mélyében azt, amit a minap fanyalognva a vécébe öntöttem. Rozsdás, fémesszaga volt, mint a bárkának, amivel Aga Pulzár elindult a messzi északi völgyeiből, az örök vizek birodalmából, hogy megkeresse a végtelen szilíciummezőket a Balkánok barnás dombjai mögött.)

(Ha majd újra erőt vesz rajtam a hívás, ha majd éjjeleim újra népesek lesznek trolloktól, elfektől, angyaloktól, majd folytatom az írást. Aga majd újra tollat kap, és folytatja útját délre, hiszen nem menekülhet a vérvonal elől, hajóját meleg áramlatok ringatják, ő pedig a végtelen vizeket kémleli az árbcroftól, és várja, hogy megpillantsa újra azt, amit utoljára fényévmilliókkal ezelőtt: a hazát.)

Én, Aga Pulzár
(amikor még nem volt semmi)

(genézis. első feljegyzés a tűzhely tégláin)

kedves leány, vagy derék legény, Te, aki kezdedben tartod ezt a féktelen könyvet, mondom, biz ne félj, mert puha a lapja, és betűje illatos, hosszú órák sora áll mögötte, és bár kéz kezet mos, mondom nem volt könnyű papírra vetni e sztorit, mentegetni pedig nincs

miért magam, ahova Aga Pulzár emberi-android sorsa elvezet, ugyanaz a tenger, hová vizeink mentén menni maga az élvezet, a Nagy Víz, sós borúink óceánja, mit lelkünk minden kéjben hajón bejárja, na oda vezet e könyv sója és bőttűje, vagy ki tudja, szurkoljunk, hogy Aga sorsát közben vándorbotjára tűzze, és sutba vesse a mélység hívását, megismerje éltének életét, mi csermely-köldökzsinórt forrásnál vág át, és eltompítva a hivatást, megálljon egy hangyatemplom küszöbén, és a Teremtőhöz szóljon tőden, *miért pont itt e könyvben, miért pont én*, szóval kiszámíthatatlan az elméd, kedves leány vagy derék legény, és Aga sorsa ezennel a Tiéd, vigyázz rá, hogy ne váljék unalmassá, hogy mindig hús maradjon (na jó, szilikát), és a költő ne változtassa vassá, és az apró lepkék, mik az ízeket e lapokról fejedbe viszik át, ne boruljanak álomba a szótól, hanem szentjánosbogártanában izzanak a légtelen, és álmodjad, hogy táncuk íve évekig ég benn.

(a szélben kavargó szó, fényévmilliókkal a teremtés előtt)

a lélek elindult egyszer, a sivatag mélyéről persze, ami életre hívta nesztelen, halk volt, hús, és forró, torz formáját barnára égette a végtelen Nap, ez volt kezdetben a lélek, homok, kvarc, huzatos ablak a világ dolgaira. csak lebegett a vizek fölött, amikor még nem volt éjszaka és nem volt nappal, unalmát pedig elűtötte egy kopott kappal, és a végtelen mezőkön szénát szárított abban, és zenélt magának, a lakatlan völgyeket belengte esténként a lant dal, és behavazta a hívság fenyveket itt is, meg ott is alant, ha télen egy kis hancúrta vágyott volna, és időnként megpihent egy évmillióra, akár egy hosszúra elnyúlt szivgörcs, ablak, akár a fényben mozdulatlanul maradt óra.

mindent összevetve, mondom jól volt, nem volt szüksége emberre, ámde egy napon gondolt egyet a lélek, és elindult északra, délre, nyugatra, keletre, és bejárta a világ fényévekből alkotott végeit, kinézett az ablakon, benézett a kredenc mögé a pókra, és arra gondolt, van-e annál fontosabb dolga, minthogy csak nézzen, meg járjon a tengelyeken túlra, érezte a lélek, egy borospohárnak nézett hirtelen fenéket, és aztán kiment a tornácba, ott a világ milliányi sarkának egyikén, és elkialtotta magát a lélek, *a fenébe is, én itt közbelépek*, és a szájához kapott hirtelen, amint hangok özönét hallotta maga körül odafönt meg idelent.

így született meg a szó, és bár nem volt sem magasztos, sem isteni, őszinte volt, és látszólag egyedi, fogta magát a lélek, semmit sem halaszt most, szavakba öntötte örömét, és leírta azt, amit maga körül látott, világvéget, tengelyt, csillagnyi korlátot:

kezde a kezdettel tehát, mert hát érezte a perc súlyát, még egy pohár borral enyhítette szőszegényi búját, és néhány ezer év alatt, ott ahol a kurta farkú malac szaladt, leült, és szavak szavakat követtek, a poéta tolla alatt csillagbölcsője serkent a kezdeti kötetnek, ami így kezdődött vala:

kezdetben csak a kék volt, a fjordok és a tengerek kékje, a pigmentek és inak kékje, a csillagösvények kékje, csak a fehér volt, tüzek és angyalok fehérje, a jég, a kopolytűk, és a csontok fehérje, csak a zöld volt, a fű, a szintézis, és az epe zöldje, a bélbolyhok és a mikrók zöldje, kezdetben volt a piros, a zizegés és vicsszöglet színe, az arcomanc és a vérszemcsék színe, a tűz, a hajnal, és a pír színe, kezdetben volt a fekete, a tengerfenék, a barlangok, és a kövek színe, a beáramló fény és a sejtelmek színe.

Folytatása a www.irodalmijelen.hu portálon

Cserszényéskert

BOGDÁN LÁSZLÓ

Vaszilij Bogdanov *verseiből*

Búcsú Szentpétervártól

1

A város nem az ünnepi napok
önfelelt, boldog színtere már.
Mámor hibban el. Varázslatok
öblében fulladoz a nyár.

Villamos csörömpöl a sarkon,
járdán féllábú koldus remeg.
Lepkeshárnyakon jön az alkony.
Mivé is lennék nélküled?

Vadaskertekből fut a szarvas.
Csukott hintóban Puskin vacog.
Vaskorban élek át hatalmas,
múlt századi románcokat.

2

Visz a vonat már, rohan a táj.
Húzd ki magad, ha mersz, kiabálj!
Peng a vasérc és készül a vers.
Égi színeket rímmel keversz.
Húzd ki magad hát, rohanj tovább!
Mázd meg roncsévek piramisát.
Pattanj lovadra. Vesszőparipád
szárnyal. Kitérül a mozgó világ.
Koldusok jaját, leprás sóhaját,
mindent jegyezz fel, átkot, imát.
Húzd ki magad, és el ne feledd,
Készül a világ, már nélküled.
Hát rohanj, bohó, kitartó futó,
ezt az iramot nem bírhatja ló.
Hajnali napfény, tárd ki szíved,
holló csőrében az üzenet.
Hagyod városod, mást nem tehetsz.
Elhagyod, kiket még mindig szeretsz.
Anna kendője libegve száll,
csatornák felett fehér madár.
Pöfög a mozdony, ráng a vonat.
Végképp elhagyod városodat.
Ólel a ritmus, emel a rím,
fájdalom szűnik, lobban a kín.
Kereshetnek már a látogatók,
míg setét égen bolyong a hold.
Meg nem találják, messzire futsz,
nyugalom víg mezőire jutsz.
Lemaradnak vad bolsevikék,
csekkisták, spiclik, házmesterek.
utált, megalázott, pökhendi tömeg.
Ne töprengj, versed ki érti meg.
Ritmus szárnyaljon, pengjen szavad.
Írj! A jövőbe írd be magad!

3

Lebegnek kevély sirályok,
a csatornák fölött szállnak.
Légbe költöző leányok.
Hajnalig még idevárlak.

Szállnak sirálynyakú felhők,
égi delfinek, leányok.
Kobaltek sugár az ékük,
kerget az álom utánuk.

Éjsötét hajuk meglíbben.
Nincs nyoma éji vadaknak.
Lassan a tóba hanyatló
hold örvényébe zuhannak.

4

Búcsúztatlak városom,
elválok ma tőled.
Szibériába megyek,
átadlak a fénynek.
Igen, fénybe írlak át.
Aki még remélnék,
megőrzik az arcodat.
Elbúcsúzom. Félek.

Árva vagyok nélküled,
szívemben a Néva.
Kísér hosszú utamon,
nem felejt el Léna.
Ködben úsznak a tavak.
Botlik a rím, béna
ritmusom, ha próbállak,
versbe írni még ma.

A távolság tán segít.
Visszatér a hangom.
Zeng a fagy. A teled
mégis elsóhajtom.
A bronzlovas bánatát,
ha ráhull az alkony,
koldusokat, lányokat
a Ladoga-parton.

És a téli palotát.
Fénylik önfelelden,
égi mását szemléli
villódzó egekben.
Az Ermitázs csodáit
soha nem felejttem,
Volgán, hajóvontatók
fáradtságát érzem.

A Péter-Pál erődben,
ha rabod lehetnék.
Szent Izsákhöz remegőn,
buzgón imádkoznék.
Bohócok látogatnának,
mimesek, a festék
lecsordulna arcukon,
egymást kinevetnék.

Ha egyedül maradnék,
eljönne az angyal,
vigasztalna derűsen
fényekkel, malasztal,
hosszám bújna a pricszen,
terítve az asztal,
invitálna vacsorához,
arany s kék szavakkal.

De ez képzelgés csupán,
gomolyog, homályos,
emlékeim tükrében
képekre, talányos
vázlatokra szétesik,
rejtelmes, varázsos
skiccekre szakadozik,
eltűnik a város.

+ Ez a ciklus, és az alábbi, hozzá kapcsolódó két vers külön címeikkel szerepel, s nem is egymás mellett a három szibériai füzetben. Ciklussá nagypapa akkor formálta, amikor a Szuzdáli harangokat szerkesztette, át is írta, némileg egységesítette őket, de ezeknek a különös daraboknak sem kegyelmezett a cenzúra, a könyv megjelenését határozottan ellenző egyik „lektor” burszó nosztalgiaíráról beszél. – Tatjana Bogdanova

Az amazon

A Sándor hídon, egy hajnalon
láttam a szépasszonyt, batárból
szállt ki, gyönyörű amazon,
végiglibeggett ama sávon,
mely tőle minket elhatárol.
Egy régóta szétesett nyárból
tért vissza lila hajnalon,
lovak, gránátosok néztek,
álmélkodva, hosszan utána.
Ki ülhetett az elrobogó,
végképpen eltűnő batárba?
Lenge, ezüstösen lobogó
fátyla szálldosott utána.
Szólongattam, átnézett rajtam,
számára én, ott nem is voltam,
s szétesetek a lovak is,
léggé válva tűntek el, sorban
egy hajnalon, a Sándor hídon
titkos csoda részese voltam.
Láttam visszajön a batár,
búcsút int a hölgy és beszáll.
Robogva tűnnek a seholba.
S én nem feledhetem azóta,
ruganyos, csodás természet,
és méla-kóros tekintetét,
ahogy a várost nézte hosszan,
a felszikkasztó virradatban.

Epilóg a búcsúhoz

A város nem tűnik el végleg, sikátorok kísértének,
Régen leomló paloták és régóta eltűnt emberek.

Sosem volt lányok nevetését hallod, s a kockaköveken,
bérkocsikban zörög el a kiszarolt, hazug szerelem.

Te ültél ott és csókoltad őket, a tintás ujjú lányokat.
Ma már rájuk sem ismerhetél, gonosz, kövér vénasszonyok.

Mi lenne, ha találkozhatnál, ifjúkori önmagaddal.
Rázna a vad szerelmi nátha, a diadal, a viadal.

Húszévesen az Izsák hídon, hitted, tiéd lesz a világ.
Negyven esztendősen kedvetlen idézed a víg áriát.

Az Izsák híd is lángokba vész, nyerítenek huszárlovak,
de távolodik trappolásuk. Elragad már, visz a vonat.

Ég és föld között

Szél kel. Renitens császárkörték
pufogva hullanak.
Fölöttük ott kerengenek már
mortalóc hadak.

Szívják a vad, illatos nedűt,
kábán, részegülve.
Befurakodnak szétnyílt körték
legbelsejébe.

Egy körte határozatlanul,
levegőben lebeg.
Zúgó darazsak dongják körül,
türelmetlenek.

Mióta élek, én is így lebegek,
ég és föld között.
Hulltomra várnak elvetemült,
mohó ördögök.

Lesik, mikor zuhanok már le,
hogy lecsaphassanak.
Egyelőre még lebegek, hadd
várakozzanak.

+ Ez az első szibériai füzetben található, közvetlenül a Búcsú Szentpétervártól 2-ik darabja (a Visz a vonat...) után, amelyet Léna nagypapa emlékezése szerint már a több napos vonatkozásuk alatt írt, „fejben”. Az volt a módszere hogy kigondolt néhány sort, ezeket órákig variálta önmagában, míg meg nem találta a megfelelő formulát, amit azután megtanult, s folytatta ugyanígy, a vers közepével. Hosszú költeményeknél ez igen megerőltető és fáradságos lehetett... Mindenestre – mondotta még nagypapa, visz a vonat, s a darazsakról című vers is készen volt, amikor első héten vándoroltak a tajgában, tavasz volt, s az illatok kissé meg is bolondították őket, mamával a nyakában, nagypapa elmondta neki ezt a két verset, s ő az első pihenő alatt újra meg újra felmondatta vele, végül nagypapa megunt, kötélnek állott, és vonakodva bár, de lediktálta... Ezekkel a versekkel kezdődik – mint említettem – az első szibériai füzet – Tatjana Bogdanova

Vaszilij Bogdanov (1895–1981) méltatlanul elfeledett, mellőzött orosz költő. Tanulmányait szülővárosában, Szentpéterváron és Párizsban végezte, ott jelentek meg első verseskötetei is. Feleségével, Léna Szmirnóvával a huszas évek elején tért vissza Oroszországba, az volt a véleménye, orosz költő nem élhet száműzetésben. Egy ideig még jelentek meg versei, aztán Dumas és Jules Verne, valamint Victor Hugo regényeinek fordításából élt. Kéziratait unokája, Tatjana Bogdanova, a Harvard Egyetem professzora rendezte sajtó alá, s látja el jegyzetekkel. Ő írja biográfiáját is. *A fordító*

Dankó Pista hangja a legutolsó zugig betöltötte a belső teret, megbúvó élet érintetlenül nem maradt.

– Nézd azt a sok szürke arcot! – mutatott az első járdaszigetre, amelyik mellett elcsatogtunk. – A nevezetes Budapest-csador, csak hogy ezt hiába próbálnád levenni, már nem lehet. Isten tudja, minek kellene történni ahhoz, hogy kiderüljön, van-e mögötte valami.

– Arra gondoltam az imént, hogy tudnak-e róltunk? Nem jön véletlenül szembe velünk a harmadik világháború villamosjáratnak álcázva? Úgy értem, esetleg létezhet rajtad kívül még olyan valaki a pályán, aki hasonlóképpen rugalmasan kezeli az itteni közlekedési ügymenetet, és akkor valami érdekes konfliktus kellős közepén találjuk magunkat.

– Ne aggódj, nem létezik hozzám hasonlóan képzett úrvezető, és mi jövünk szembe megállás nélkül mindennel és mindenkiel. *Előkelőek nem vagyunk, és pénzünk sincs elég, és jól se mindig lakhatunk, habár ez illenék, de új világot építünk mi éhgyomorrra még, és ez a legszebb meeeesteerséég!*

A negyvenkilences sárga hernyóként hullámzott a kirakatüvegeken végig a Bartókon, átszörmpölvé a váltók nyiladékain, odahagyva a megállókat. Szaladtak a falfirkák, a kerékvesztetten enyésző autómaradványok, állványzatok, járókelők, a napfény meredeken zúdult mellettünk mindenfelé, amerre csak medret hagytak számára az akadályok.

– Még mindig tudom ám, hogyan működik a telefon! – harsogta Dankó Pista az emléktáblává fogyott Hadik kávéház körül.

– Annyira, mint nyolcadikban?
– Egy kicsit már halványodott azóta, de legalább tízszer feleltem belőle, mire ennyi megragadt. A transzformátor még most is magas. Primer, szekunder, vasmag, vágjon bele a mennykő!

– Hát az nem lenne túl szerencsés.
– Nem szó szerint. A primert csak az után tudtam megjegyezni, hogy megkérdezted, a cigánybandában hogyan nevezik az első hegedűst. Na, azt tudtam.

– A muzikalitásodnak köszönhetően.
– Akkor énekelek is egyet a régi szép idők emlékére! És Dankó Pista rákezdett a *Mint a mókus fenn a fán, az úttörő oly vidám* kezdetű csalogatóra. A negyvenkilences rángatózva fordult a Gellért elé, aztán újabb hánykolódás után a hídra, miközben éktelenül hangos és hamis bömbölés rázta az ablaküvegeit.

A hídról lejövet egy tévelygő, magába feledkezett gyalogos miatt rázta aztán más is. Dankó Pista felé bökött a fejével, abbahagyva a dalt a refrén hajrájában; – Tudod, csak a zaj miatt fékezek, megállni úgysem tudnék, de ezt legtöbbször meg szokták hallani az ilyen alvajárók.

– Ha csak nem harsogod túl a kerékcsattogást és a síneknek csikorgását!

– Figyelmeztető lövésnek az is megteszi. *Heeey, te bunkócska te drága, te eleven fa gircses-gircsős ága!* – csapott rá a csengő gombjára párszor, aztán folytatta az utat és az emlékezést. *Lent hol a tőgyek őrzik a vőgyet, kúszik az erdejű út, átszeli bújva, újra meg újra ott a mélyben a vőgykoszorút* – ám az hétszentség, ha én öngyilkos szeretnék lenni, jobb módszert választanék. Olvastam valahol egy fickóról, akinél betelt a pohár, ezért aztán úgy döntött, hogy vége. Elég volt az élet szépségeiből, csodáiból, ébresztő-órákból, sätöbbi. Ha hiszed, ha nem, egyre többet olvasok, valahogyan ráharaptam. Egyik régi albérletemen méterszám álltak a polcokon azok a régi életműsorozatok. Jókai, Mikszáth, meg a többiek. Azok a szép, cifra borítójú öreg könyvek. Egyik nap némileg becsődölve kókadoztam az ágyon, rágott belülről a fűreg, odakint pocskék idő, a zsebem kifosztva, egy fél üveg sárgabarack lekvár, meg két marék Albert keksz az élesztár teljes állománya, életkedv semmi. Találomra leemelttem egyet a könyvek közül, Mikszáth novellák, első kötet. Fél óra múlva behoztam a lekvárt meg a kekszet, bevackoltam magam az ágy végébe, mártogattam Albertet a sárgabarackba, és hajnalig olvastam. Egy atomrobbantás sem tehetett volna nagyobb kárt a rosszkedvemben! Így kezdődött. Fél év alatt portalanítottam az összes könyvet a szobában, azóta nincs is megállás, ami a kezembe akad, elolvasom. Így botlottam bele annak a fickónak a történetébe is, aki öngyilkos akart lenni, de miután rettegett a fájdalomtól, úgy döntött, hogy halálra issza magát. A módszer hosszadalmas ugyan, de célravezető, a fájdalomérzet arányosan eloszlik, és az állandó érzéstelenítés miatt az ember lényegében nem is tud róla. Bele is kezdett az önpusztításba a fickó, aki addig egyáltalán nem piált, csak hogy amitől egy profi is padlót fogott, neki az meg sem kótyant.

– Akár a Lapos Bandi a Fehér Ökörben.

– De ő meghalt a gombától. Pedig mit kibírt! Egyszer szereltek az üzemben a csarnok tetején, ez a marha meg elvétette az irányt és leesett három emelet magasból. Ott ültek páran a fal tövében, várták a bitument, a Bandi meg széttárt karokkal, akár egy kánya zúgott lefelé, és még odaköszönt nekik, mielőtt becsapódott volna. Alig maradt ép csontja, de egy hónap múlva már megint dolgozott. A lényege ennek az öngyilkos történetnek az, hogy a fickó naponta öntötte magába a válogatott szeszeket, de teljesen hatástalanul. Színjőzaron távozott zárórakor. Persze gyorsan híre ment, hamarosan fogadásokat kötöttek vele, hogy ki bír fölbe kerekedni, de mindig nyert. Nem részletezem, a végén már turnézott a vedelésével, saját ügynöksége kötötte le a vendégzerepléseit messze tájakon. Na, ha választanom kellene, akkor ez a módszer lenne az, amelyiket választanám, nem pedig a nyiltszíni küzdelmet egy villamossal például.

Közben befordultunk a célegyenesbe, nem messze előttünk egy másik szerelvény állt a megállóban, Dankó Pista lassított.

Biatorbágyi kocsmá

– Tényleg nem lesz ebből bajod? Nem várt vendégment begerdültsz a Deákra, aztán...

– Aztán átülök ennek a batárnak a másik végébe, és visszamegyek. Mire kibogoznak, hogy mi a hiba, már újra ott leszek, ahonnan indultunk. *Nem volt a Szása egy moszkvai nagy dáma, nem volt a Szása csak egy kis cigányleány; nagyoroszorszáágban, a vadural aljájában vitte kopott trojkáján egy cigánykaraván* – lebbent a csillagos nyári ég felé a tábornó lángsugarában a 4711. számú Martos Flóra Úttörőcsapat pajtásainak éneke. Ó, az a remek nótafa a Pingvin örsben!

– Van egy varázsmondatom, ebben a világban tökéletesen bevált. Lassan éreztem rá, a jelentősége meg a hatékonysága apránként derült ki, de aztán egyszerre gyulladtak ki tőle bennem a villanykörték. Mindenre jó, sőt, mindenre a legjobb. Ne törődj vele. Ennyi. Ne törődj vele, és menten felragyog a nap. Ajánlom figyelmedbe! A mostani helyzet meg egyenest kínálja magát arra, hogy alkalmazza az ember; ne törődj vele, ne törődj vele! *Zengjük a dalt üde mámoros ajakkal, vérvörös színt fest az égbe a hajnal, dobban a föld szíve, ébred nép, új utat érez a lába, ha lép.* Három perc, aztán ott is vagyunk.

Lassan, az előttünk haladó szerelvényt követve mentünk tovább, némileg szorongtam ugyan, de a varázsmondat ott hintázott át az egyik bőr kapaszkodóról a másikra, és a szorongásnak ez épp elég volt. Ne törődj vele, ne törődj vele.

– Hallottad, hogy a Robi faterját agyonverték? Az Ideges Robiét.

– Emlékszem a Robira, akkor is kapkodott, ha aludt.

– És olyan ronda nőt vett feleségül, hogy a viperát szívlapáttal kellett volna verni, hogy megmarja. Szóval az apja egy ökör volt mindig, biztosan azért járt folyton ő is a Fehér Ökörbe. Amikor elmentek a ruszki, és úgy nézett ki, hogy a sok vörös prosztó is stüllyesztőbe kerül, a Robi apja egészen elszállt. Munkásor volt, a céget pedig hamarjában feloszlatták. Nahát ez az állat, nem sokkal azután, hogy megszűnt a testület, ahol úgy érezte, hogy ő is valaki, minden szombaton és vasárnap beöltözött munkásor egyenruhába, úgy ment az Ökörbe. Ott parádézott a frissen mosott-vasalt egyenruhájában, egyensapkával a fején. Hogy így meg úgy, akkor pofáztatok volna, amikor még rend volt, meg a szokásos zagyvvalék. Te is tudod, hogy az ottani úri közönség nagy része ugyanúgy utálta a káderrendszert, mint az, aki nem volt ugyan melós, de osztottak neki némi ést, és ezért tisztában volt a lényeggel. Nem volt itt mindenki hülye, csak lesz, ha még sokáig működnek a kereskedelmi adók. Jaj Istenem, Hát Már Megint Megszakították A Kedvenc Reklámomat Valami Ostoba Mússorral, istenem, istenem, hová jutottunk! – emelte égne tekintetét, mint egy fohászzkodó szentfázék az Ördög Bibliájának lapozgatása közben, majd újra dalra fakadt. – *Rontása törri ránk a zúgó viharnak, ordas had áradata kelt ellenünk, vesztünkre esküdtek ádáz hatalmak* – na, ezt is lenyomathatják egyszer egy tampon meg egy vizelettartó reklám között. *Álltunk a vesztben, álltunk merészen, lelünkben tűzpirosan égett a cél, munkások*

álljunk a nagy harcra készen, melyből az emberi nem új napja kél. Szóval, hiába próbálták ezt a fajbarmot, a Robi faterját meggyőzni, elhallgattatni, nem lehetett, belekötött mindenkibe. Csak akkor kúszott végre haza valahogyan a falak tövében, amikor totálkáros lett. Pár hónap után az is utálta, aki egyszer sem botlott bele. Amikor bemasírozott és terpeszbe állt a surranóival, a népek java inkább megitta a maradék italát és lelépett. Aztán egyszer meglesték hazafelé kúszási gyakorlat közben, és rajtavesztett. Valakiben vagy valakikben elszakadt a céma. Alaposan összeverték a hülyéjét, túl alaposan, mert utána mozdulni sem bírt, aztán reggel találtak rá, ott hevert összeszaggatott egyenruhában az árokban, de már nem élt. Nem a veréstől, hanem mert kihűlt, elaludt benne a borseszeg égő, megfagyott a szíve. *Hej te puska, puska vagy; nem csinos kis fruska vagy, mégis épp oly drága vagy nekem, hej, mint a szívserelmemem.* A Robi azt mondta, hogy úgy érezte magát, mint aki a fulladás előtti utolsó pillanatban bukkan a víz felszínére. Egészen megváltozott azóta, el is vált, kivirult, rá se ismerni.

Dankó Pista fékezett, megálltunk, kinyitotta az ajtókat.

– Tanár úr, ez itt az Önök kérétek! Mit szeretnél hallani az utánozhatatlan énekes, a feledhetetlen dallamegyengető, Dankó Pista előadásában búcsúzóul?

– A Csend Hangjait Pistám, a Csend Hangjait, hogy az ég áldjon meg!

– Ismerem ám! Simon és Garfunkel-szám, de nem tudom a szövegét. Mit szólnál ehhez? *Munkásörnek egy baja, egy baja, mért nincs három élete. Egyiket a pártnak adja, másikat a párja kapja, harmadikkal egy a fegyvere.*

Miközben csikorgott, visított, és nyeklett Dankó Pista értelmezésében a hajdani reggeli rádióműsorok egyik elmaradhatatlan darabja, a negyvenkilences már meg is indult visszafelé, és egyre gyorsulva haladt az élőködőivel hadakozó Bádög-ember irányába.

Szokatlanul melegen sütött a nap április utoljához képest. Ott álltam a járdaszigeten, akár egy karnagy a dobogóján, amikor épp varázsütésre emeli pálcáját, de az Új Világ Szimfónia teljes partitúrája egy szempillantás alatt kihullik emlékezetéből. Mozdulni sem bír, egyetlen megveszekedett hangra nem emlékezik, csak nézi a színpadon helyet foglaló zenészeket, akiknek kivétel nélkül fülhallgató van a fülében, a szemük üresben, és mentolos rágóba mélyeszti fogukat ugyanarra az ütemre mindannyian. A fülhallgatók vezetőke a karmesteri dobogó mellett kigyózik el egy közös lejátászóba, amelyik a múlt átíratát játssza folyamatosan DJ Agyverő feloldozásában.

Néztem még egy kicsit a megbénított karnagyot, hallgattam a rágógumik menetelést idéző hangját, aztán hátat fordítottam az egéssznek, és elindultam az aluljáró irányába.

Kiallítás

mésztesen a rovarok alkotják. Egy nemzetközi entomológuscsoport 1765 különböző rovarfajt fedezett fel a helyszínen, ami fantasztikus eredmény. Mi több, egy endémikus alfajt is azonosítottak. A piscicolus melanogaster csak ezen a helyen él. – Zsebébe nyúlt, elővett egy kis műanyag dobozt, körbement a túre szűrt rovar.

– Pfüj! – fintorgott a Fekete.

– Természetesen veszélyeztetett faj – folytatta a Magas. – Ennek ellenére felajánlhatok önöknek néhány elpusztult egyedet. ...

– Anya, kérlek, kaphatok egyet? – kiabált Billy. – Légyszi!

– Csekély 5 euróért – mosolygott a Magas.

Az Anya megsimogatta Billy fejét, bólintott.

– Én is kérek egyet – szólalt meg a Vörös. – Te?

– Jaj, dehogyan! – tiltakozott a Fekete.

– Na! – biztatta a Vörös. – Veszek neked egyet! – Végigcsúsztatta kesztyűs mutatóujját a Fekete csupasz alkarján. – Odaadom a kesztyűmet, ha akarod! – Nevettek. A Magas szétosztotta a dobozokat, bevasalta a pénzt.

– Látták Hitchcock Madarait? – kérdezte. Senki nem válaszolt. – Oké, emeljék fel a kezüket, akik látták a filmet. – Az Apa, a Fekete és Billy felemelték a kezüket.

– Billy! – kiáltott fel az Anya. – Hol láttad?

Billy kuncogott. Az Apa rámosolygott az Anyára.

– Remek! – mondta a Magas. – Nos, figyeljék meg ezeket a varjakat. – A köröskörül szemelgető varjakra mutatott. – Ha Hitchcock mester tudott volna róluk, nem kellett volna kitömött madarakat használnia filmjében.

– Nem voltak kitömve – jegyezte meg az Apa.

– A külső felvételeknél nem – mondta a Magas. – De a közeliaknál kitömött madarakat használt. Ezek a madarak a helyi tápláléklánc csúcán helyezkednek el. Ha éhesek, mindennek nekimennek, ami él és mozog. Mai túránk előtt disznótetemetek helyeztünk el a telepen, ezért most elég békések. De vigyázat, nem lehet bennük bízni. Egyszer megölték egy gyereket, aki a szemét közt guberált.

A turisták fényképezték, kamerázták a varjakat.

– Most pedig bemutatam önöknek a szemételep másik csúcsragadozóját – folytatta a Magas. – Előtte azonban kérek mindenkit, vegyék fel gázmaszkjaikat. Behatolunk az életveszélyes zónába.

A turisták felvették a gázmaszkokat. A Magas elindult.

– Pst! – szólt hátra. – Csöndben, és közel egymáshoz.

9.

A Köpcös megállt egy szemétdomb tövében, óvatosan letette a letakart tárgyat. Szusszant egyet, zsebkendőjével megtörölte a homlokát, összehajtogatta, eltette. Zsebéből elővette mobiltelefonját, rápillantott, eltette. A másik zsebéből kivett egy savanyúcukrot, kibontotta, a csomagolást visszatette a zsebébe, a cukrot bekapta, szopogatni kezdte.

10.

A Magas lopakodva haladt elől, a turisták bukdácsolva követték. A Magas leguggolt, intett, mindenki köré gyűlt.

– Oké, emberek – suttogetta a Magas. – Csöndet kérek. Ellenséges terepen járunk. Kérdés: ki ismeri a hameli patkányfogó történetét? A gázmaszkok nem intettek. Billy felemelte jobbját.

– Nézd a kis bölcset – bólintott a Magas. – Nos, Hameln egy város Németországban. A legenda szerint egy időben a patkányok úgy elszaporodtak a városban, hogy mozdulni se lehetett tőlük. Az emberek mindent megpróbáltak, hogy elpusztítsák őket, hiába. És akkor elhívták a titokzatos Patkányfogót. Az ember megérkezett a város főterére, elővette fuvoláját, és játszani kezdett rajta. A patkányok pedig köré gyűltek, mintha megbabonázták volna őket. A Patkányfogó elindult, ki a városból, és a patkányok követték. A veszedelem elmúltával azonban a városlakók nem akarták kifizetni a fuvolást. A Patkányfogó visszatért, belefújt ördögös hangszerebe, és ezúttal a gyerekek követték, miként korábban a patkányok. Nos, talán már sejtik, hogy a másik csúcsragadozó, amiről beszéltem, a patkány. Félelmetes harcosok, igazi gyilkológépek, szárazföldi piranhák. Hölgyeim, uraim, én bebizonyítom önöknek, hogy a hameli varázslat ténylegesen hat rájuk.

A Magas levette válláról a tokot, leguggolt, térdére fektette, kinyitotta, összerakott egy fuvolát. Felállt, intett a turistáknak, maradjanak a helyükön. Próbaképpen belefújt a fuvolába, játszott rajta egy kicsit.

– Ja, még egy dolog – jegyezte meg. Elővette mobilját, megnyomott rajta egy gombot. – Kérem, kapcsolják ki mobiltelefonjaikat. Teljes csöndre van szükség.

A turisták engedelmessé váltak. A Magas belefújt a fuvolába. Nagyon meleg volt.

11.

A Köpcös újabb savanyúcukrot vett elő. Kibontotta. Megszólalt a mobiltelefonja. Elejtette a cukrot. Lehajolt érte, de aztán mégsem vette fel. Zsebéből előhálászta mobilját, ránézett, kikapcsolta, eltette. Letérdelt a tárgy mellé, lehúzta róla a pokrócot.

12.

A Magas egyre lendületesebben fújta. Néhány patkány bukkant elő az egyik szemétdomb mögül. A gázmaszkok alól fojtott kiáltások szűrődtek ki. Egyre több patkány érkezett. A Magas pöröggni kezdett, gesztikulált a fuvolával, egyre vadabban fújta. A turisták fényképezni, kamerázni kezdtek.

13.

A Köpcös letakarta a ketrecet, eligazgatta rajta a pokrócot. Bekapott egy savanyúcukrot, lassan elindult.

14.

A Magas táncolva fújta a fuvolát. A turisták felálltak, elindultak a patkányok felé. Az állatok menekültek, menekültek. Billy csatakiáltást hallatott a maszk alatt, szeméttel dobálta a rajzó állatokat. A nők fojtott sikkantásokat hallattak, amikor egy-egy patkány elsurrant a lábuk mellett. Az Apa térdelve fényképezett. Az Anya Billy után szaladt. A Magas váratlanul abbahagyta a játékot. Széttárt karokkal állt, jobbában a hangszert. A turisták felfigyeltek a csendre. Felhangzott a taps. A Magas meghajolt.

– Hölgyeim és uraim! Önök saját szemükkel láthatták a csodát – mondta. – És a bestiák követtek volna engem, ha Önök nem ijesztetik el őket. – Orájára nézett. – Ajjaj. Ideje indulnunk. Szerettem volna megmutatni önöknek a sós tavakat is, de attól tartok, kifutottunk az időből. Kérem, kövessenek. Elindult. A turisták néma csendben követték.

15.

A Köpcös a dzsipnek dőlve cukorkát szopogatott. A csoport lassan közeledett. A Magas megállt, intett a Köpcösnek, cigarettára gyújtott. – Barátaim, levehetik a maszkokat – mondta vigyorogva.

A turisták lehámozták fejükről a gázmaszkokat. Izzadó, vörös arcukon lelkes mosoly. A Köpcös körbejárt, begyűjtötte a maszkokat.

– Remélem, jól szórakoztak a világ végén – mondta a Köpcös.

– Állati! – kiabált Billy.

– Istenem, életem legizgalmasabb túrája volt – lelkesedett a Vörös.

– Köszönöm! – mosolygott a Magas. – Nagyon remélem, hogy nem családtag csodás országunkban.

– Nos, a gázmaszk kicsit kényelmetlen volt – jegyezte meg a Fekete. – Sajnálom, asszonyom, a biztonság mindenek előtt – mondta a Magas.

Az Apa odalépett a Magashoz, megszorította jobbát. Hosszan álltak. A többiek tapsoltak. A Köpcös megszívta orrát.

– Igen... igen... – mondta a Magas. – Tudja, ez minden pénznel többet jelent. Most pedig, irány a civilizáció. Ja, ha szórólapokra van szükségük, a kollégám rendelkezésükre áll.

A Köpcös mosolyogva bólintott. A turisták lassan bekászálódtak az autókba.

16.

A két dzsip bekanyarodott a város főterére. A toronyóra hatot ütött. Az égen esőfelhők gyülekeztek. Az autók beálltak a parkolóba. A Magas kiszállt, rágyújtott. A Köpcös segített a turistáknak. A Magas felemelte jobbát. A Köpcös előrelépett.

– Elnézést – krákgotta. – Ööö... 30 perc múlva egy orgonakoncert kezdődik a templomban. A bátyám játszik. Ha gondolják, szerzek jegyeket.

A Magas nagyot sóhajtott. A turisták egymásra néztek.

– Billy kicsit elfáradt – jelentette ki az Apa. – Inkább visszamegyünk a szállodába, és pihenünk egy kicsit.

– Van a közelben egy jó kocsmá? – kérdezte a Vörös. – Meginnék egy italt.

– Én is – bólogott a Fekete.

– Tökéletes! – mosolygott a Magas. – Persze, hogy van, alig pár lépésre innen.

A családhoz fordult: – Barátaim, igazi megtiszteltetés volt – hajolt meg az Apa felé. Kezet rázott az Apával, az Anyával, Billyvel. Karjait nyújtotta a nőknek: – Hölgyeim, mehetünk? – A nők belekaroltak. – Ja, ha akarják, hozzák magukkal gázmaszkjaikat. A nők nevettek. A Magas elindult velük. Hátrafordult: – Na, jössz, vagy mi van? Neked is kinéz egy dugás!

A Köpcös állt egy kicsit. Aztán elindult a többiek után.

„Minden vízbe mártott vers / (kisangyalom)/A súlyából annyit vesz / (kisangyalom) / Amennyi az általa/Kiszorított víz súlya / (kisangyalom!)” (népdal)

Ferdinandy György

A kismacska halála (vendégszövegek)

Ezt az írást látszólag az adott szövegek közlésigénye indokolja, ám a formális kapcsolatok kombinatorikája, a hozzátartozó szubjektumképzettel együtt, az ontikus eldöntetlenségek ellenére stabilizálja a hangkölcsonzés műveleteit, és így valamiféle metatextuális pozíciót teremt újra.

Munkám imitatív mátrixa tehát úgy is felfogható, mint ami a szinguláris szöveg pontos utánzásának lehetőségét nyitja meg, vagyis a stíluszó változtatás textuális műveletét aktivizálja. (Génette)

A név lehetséges jelentéseinek mnemotechnikája fonikus és intertextuális összefüggésekhez vezet. Lényegében a kezdetben megállapított mediális különbséget újraélesztve (Gilette), de ezúttal nem az akusztikai és szkriptuális, hanem a fonikus minőség és az intertextuális pólusok között. (Vigyázat! Ezek felejtése lerombolja a hangzás mnemotechnikai paradigmájának fenntarthatóságát!)

Ha a magánhangzókat jobbról balra olvasva nézzük, úgy azoknak kontingens-ironikus megkérdőjelezése szembeszökő. A költőiség fenomenális kategóriái ugyanis nem biztosíthatják a szöveg mint inskripció memorizációját. Ezt csak a szöveg üressége kényszerítheti ki.

Célom transzfiguratív és regiszterközi effektusok révén felszabadítani a szöveg nyelvi terét a hagyományos prezenciaképzetek uralma alól. Ezzel egyidejűleg végzek a nyelvi azonosítás felfüggesztésének másik tendenciájával, a hangnem homogenitásának megerősödésével; ezt persze immár a szöveg retorikai modális önértelmezése nélkül teszem. Az apokaliptikus hangnemet azonban a továbbiakban mellőzni fogom. A szöveg önmagához való viszonya így mintegy félúton áll annak belátása felé, miszerint, ha a létről nem lehet metaforikusan beszélni, akkor a diskurzus maga állítja elő referensét, amennyiben revelált igazsága éppen ő maga.

De van-e olyan magyar regény, amely szerencsés esetben világsikert arathatna? Es ha nincsen, milyennek kellene lennie? Mert ha eltekintünk azokról, amelyeket mi nevezünk ki világhírűnek, akkor bizony fehér holló az ilyen.

A konstruktív móduszt itt persze negatív előjelű, a szemantikai kiüresedés végállapotát regisztrálja tropológiai-modális értelemben is. Így tehát a transzcendenciától átjárt világ egyenesen az ismert antropológiai kód, észlelésmód és konfiguráció szétjátszó értelmezhetőségéhez vezet.

Innen nézve a személytelenítés effektusai korántsem nyelven túli mozzanatokból származnak, hanem a nyelvvel feltételezhető képesség olvashatóságából. Hiszen miképp férhetne össze szándék és személytelenedés? Példának okáért a nap, mint égitest, feltűnően gyakori tematizálása a metaforikus képesség nyelvi feltételezettségének reflexiójának is olvasható.

A kérdés logikus folytatása, hogy van-e valami lényeges, amit csak mi tudunk a nagyvilágnak megmondani? Mert ma inkább csak megkéstés utánérzéseket produkálunk. És megfordítva a gukkert: csak az tarthat érdeklődésünkre igényt, ami nyugati mintákat követ.

Mert jaj! Kiknek távlatuk van, azoknak nincsen már ékezetük. Nincs anyanyelvünk sem, s ezért összevissza beszélnek és olvasnak, mindenféle nyelveken. (Márai) Más szóval: a hontalanság és a nyelvvesztés megrázó tapasztalatát nyelvkritikai összefüggésben tükröztetik.

Az eredmény: csupa olyan oeuvre, amely integratív távlatból összerendezhető narratív tudást testesít meg, és struktúráit többszámú, önmagukat folyton korrigáló, érvénytelenítő szövegsegmentumokból építi.

Mindezzel együtt, a linearitást felfüggesztő körköröség és szimultaneitás, a diegézist domináló deskripció, az organikusagot felváltó, nem identikus iteráló szövegelemek jelszórása, okozati meghatározottságával együtt célválúságát is kérdésessé teszik.

A Párizs-regényeknek például (Földes, Hevesi, Szomor) mindig is volt bizonyos sikerük. De csak azért, mert íróik megélték, megszenvedték tapasztalataikat. Segélyből, gyorstalpalón, tegyük le róla, soha nem leszünk párizsiak.

Az írók általában azzal a tapasztalattal szembesítik olvasóikat, hogy az elbeszélés alkotta üres helyek betöltéséhez az érintkezést feltételező metonimikus viszonyok hiányában leginkább a szöveg metaforarendszerének ambivalens jelentésmezőket létrehozó értelempéző működésében találhatnak fogódzót.

De ne felejtjük: az írás az emberi térnek egyszerre archaikus és modern képzeteire utaló architextusával is szembesít. Az azonban kétségtelen, hogy a téropozíció közvetítette polarizációt megjelenítő határvonalat mind a diagézis, mind az egyneműsítő mimézis formaprincípiumai relativizálják. (Bedekker-irodalom)

Mily fenséges patrocínium! Archaikumát formai-strukturális szinten a narrációs technikából adódó (metafora- és szimbólum-rendszerre alakuló) motívum és szövegelem-ismétlések, valamint – az erre épülő szemantikai szinten – az antropomorf vagy természetes lények közötti kapcsolatrendszer poétikai szerepében megnyíló (a mimetikus kódrendszerbe nem beilleszthető) mitikus tradíciók perspektívája biztosítja.

Íme, ez a klasszikus retorika leírásra alkalmazott alakzatának, a hipotipóznak, a látató funkciója!

Az eddig szóba hozott példák arra utalnak, hogy az elbeszélő én hasa(dása) nem írhat le egyértelműen reflektív vagy dialektikus elhasonulásként, amelyben valamilyen narratív szerkezet továbbra is elősegíthetné az önmegértést. Még akkor se, ha ez tartalmazná a legmegindítóbb mozzanatot.

Mindebből persze nem következik semmi, holott elvben bármi következhetne belőle. Például, ha az érvényben lévő (maszkulin) metódusokon belül, azokat tudomásul véve, sőt végsőkig vesztve, a női artikuláció kereteit fáradhatatlanul tágtíva, létrehozuk a feminin és a maszkulin magyarságkép szerencsés egybeesését, akkor elmondhatjuk.

Hogy mit, azt egy következő tanulmányomban fogom kifejteni.

Körhinta-kör versek

Lázár Bence András

Szereposztás

Szabó Marcellnak

A székeket még délután, mikor még nem jöttek a madarak, kivittük. A levegőt, mint egy homokágyat, kisimítottuk, nem fulladtunk meg. Aztán hirtelen beesteledett. A madarak, mint muslicák egy barack alatt, kitöltötték a teret.

Megegyeztünk, hogy osztunk szerepet, mindenkinek lesz funkciója. Elkerüljük így az esetlegest.

Aztán ettünk szendvicset, hozzá meg ittunk sört.

Figyeltük a nőket fehérben, a szöke kisgyereket, és beszélgettünk a semmiről.

Egy asztalnak a sarkát, egy ajtón a kilincset. A végleteket. Egy napszemüveget egy műanyag fejre, inget egy nem is létező mellkasra. Most ezt képelem.

Madarakat a kisimított levegőbe.

Csak is a szükség követi a pontokat. Ahogy izzósorban vákuum a fényt.

Az elfáradt karlejtéseket, s a szorítást, ahogy mosni ablakot, vagy sepregetni otthon, el kéne felejteni.

Wéber Anikó

Volt egy szoba

Volt egy szoba, ahol csak egyszer szellőztettek évente. Az ablakait mindig Más csukta be helyettem. Persze azért, hogy megnézhesse magát az üvegben. Azt hitte, változatlan maradhat.

Kint nőtt egy fa. Akkor kezdte azt gondolni, hogy ő összemegy, mert egyre inkább csak a törzsét látja bentől.

Elhagytam a szobát, hogy kivágjam neki, arra gondoltam, ha meglát majd kinn, belém szeret.

A szobában maradt egy hely.

Az első virág, amit nem anya kapott a kislítól.

Amikor először ment virágot szedni a kislít, éjjel tette, hogy ne vegyük észre. A játékok a szobában aludtak velünk, és érezték, hogy felejtődnek. Ő meg csak állt az ablakban (a virágok szirmai csukva, mert éjjel ők is félnek a sötétben), és nem mert kopogni, ne hogy fájjon az ablaknak, vagy nekünk. Mi pedig átaludtuk az első saját ünnepét, amit kisajátított, hogy gyönyörködhesse a szirmokban, aztán sírni kezdett, mert nem tudott felébredni minket az ablak bántása nélkül, és így senki sem maradt, akinek átadhatta volna a virágot.

Bródy Anna Barbara

Tengernél nyaralni

mindenféle csillagkép van a kezemben
kitűzőmön tükröződik a halál
amint sárga bikinijében a pultosfiúval flörtöl

homok a tenger és
almalében úsznak a napágyak
ötven fillér az üres tejesdoboz

tükrödarabok fűródnak
m talpába
és milyen furcsa!: eszébe jutok

Getto Ferenc

A zeneiskolában hárfát hangolnak

A bútoraim áznak az utcán.
Régi karosszékem, ezüsttálca,
zománcbögre, fiók, hintalófej.
Mindet kilomtalanítottuk lassan.

A zeneiskolában hárfát hangolnak.

Él egy szürke rigó errefelé.
Ha el kezd esni, ő is kirepül.
Összeszedi a csapágygolyókat.
Esőben csapágygolyót eszik.

A zeneiskolában hárfát hangolnak.

A bútoraim áznak az utcán.
A rigó csapágygolyót tojik.
Sűrű buborékot vet egy tócsa.
Lassan megdicsőül, ami ócska.

A zeneiskolában hárfát hangolnak.

Zilahi Anna

Orrod íve kell

Megállt a vonat, átszálláskor agyontapostam a holdat a pocsolyában, olyan volt az alakja, mint az orrod íve, ahogy megtörik. Kifeszített sálad volt az éjszaka, ilyenkor fel kell szeletelni az eget, elosztani, hogy legyen mindkettőnknek valami kézzel fogható. Elrohantam melletted, nem vagy idegen, Csak a nézésed, ahogy őt, nem engem, ezt nem akartam látni. Helyedre egy szarvast képzeltem, az olyan nyúlánk csak, mint te. Megsúgtá, az utat jobb méterben, mint percben mérni, mert az idővel az a baj, hogy évek telnek el, míg nem érintelek. Figyeltem, a víz mindig vízszintben van, ahogy tán az eszter épp veled, figyeltem, a tiszta mint tükrözi örökké az orrod vonalát, a holdat. Otthon levettem a ruhákat, mint rossz öleléseket, s a kabátot a ruhainasnak adtam. Nem voltál benne, mégis téged formázva simult a tartóra. Aztán elképzeltem, ahogy az ágyon végigérek, de keresztben túl nagy volt a hely. Az utca fényei sorra kialudtak, hisz az ember sem vesz levegőt, ha holdat álmodik.

Takács Márton

Balkon, Balkán

Márknak.

Levetted a pólódat, maradt az atléta.
Tolongtunk két órát az ékszerész előtt,
vettünk láncot. Ezüstláncot, olcsón.
Szemben kinyitott a bőrkabátos.
Nem volt már a méretedben,
lealkudtad a nagyobb méretet. Majd tavaszra.
Ettünk pitát magában, megtetszettél
a pincérlánynak. Lestük a gazdag pasik
nőit. Nagymellű az összes, és fekete vagy szöke.
Hoztam rózsát a pincércsajnak, végül te adtad át.
Azt mondtad, holnap majd fizetsz egy sört.
Kiültünk éjfélkor a balkonra. A sétálóutca
mögöttünk zajos, a tenger meg morajlik.
Felállsz a székedről és bemész.
Lessük a sötétben a nagy semmit. Mégis, mintha szép.
Halk zajok a parti homokból. Eldobod atlétádat.
Letepered. Próbáld halkan. Minden felhallatszlik.
A szomszéd balkonról valaki kidobott egy sörösüveget.
Csendben vagyunk és nézzük a tengert.
Alig hisszük, nyaralunk.

Guca Magdolna

Testtől testig

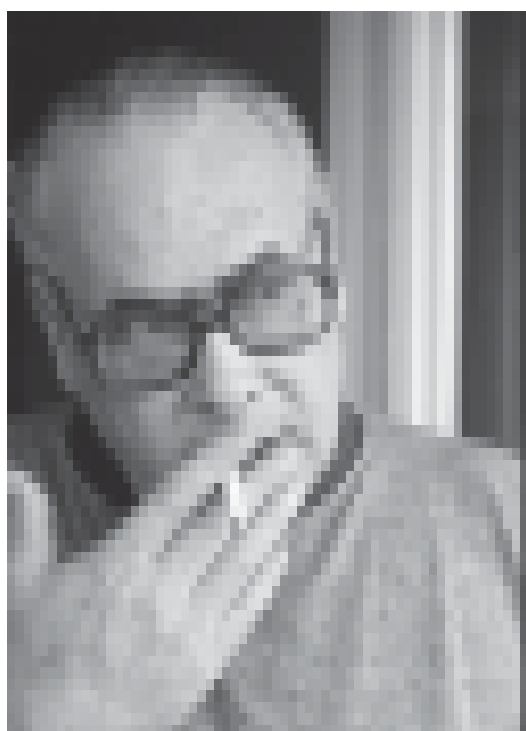
állok az ablak mellett éjszaka
– bevallom, minden értelemben –
és úgy igyekszem rád gondolni
mintha magamhoz nem is volna kedvem
próbáltam beszélgetni a testeddel
éjszakákon át szólongattam
míg kergetőzött benned a sok ártatlan álom
és végre bevallom ha szégyen is
combod kapuján át az utat nem találok
így hát öt küldöttem
a hüvelyk a mutató a középső a gyűrűs a kicsi
épp most is a másik felet indul felkeresni

hát így tanulgom a hús-diplomáciát

Kemény Lili

Utcáink

Közönyösen mentünk el egymás mellett,
te jobbra, én meg hátra,
mert otthon hagytam
a kutyát,
akit sétálni vittem épp,
de tudhattad,
hogy az utcáink két helyen is
metszik egymást,
mert másodsorra
rám vigyorogtál,
mikor találkoztunk.
A fejemre esett
egy nagy csepp hóolvadék,
fölnéztem, hogy
juj, mi volt ez,
aztán kerestelek,
hogy összenevessünk,
de addigra eltűntél
a sarkon
jobbra, mint mindig,
én meg szomorú lettem,
mert nem tudtam,
hogy ez mátol
mindennap így lesz,
közönyösen először,
vigyorogva másodsorra,
aztán menekülsz,
nehogy mondanod kelljen
valamit.

Cím nélkül

Holt költők társasága. Holt írók társasága. Mindkettő lehetne cím. Költők? Írók? Műfordítók? Porrá lettek. Magyarázkodó alcímként jöhetne a részrehajló válogatás vezérfonalára utaló: Elfelejtett írástudók. Dehonesztáló. Felejtés? Nem, míg minden papír el nem ég. Felejtés nincs, amíg van emlékezet. Az olvasón múlik. Nézzük sorra a fényképeim 1989–90 tájáról.

Timár György a másik rímhányó költő és nevető lexikon – vagy fordítva / Kerényi Grácia, a legnagyobb lengyel-magyar, karján Auschwitz kódjával, tőle jobbra, épp nem látszik Mészöly Miklós / Csalog Zsolt. Szociográfia. (Szünet.) Csengey Dénes az első szabadságtéri márciuson / Szepes Mária sokszázéves nagyszony / Vészi Endre – egy hónappal halála előtt dedikál a Liszt Ferenc téren / Határ Győző épp’ Pesten / Kolozsvári Grandpierre Emil, aki minden nőre felnéz / és végül Bertha Bulcsu novellista.

Kertész Dániel

Előhang

Ha vádoló, igaz ember, e kusza képet,
Mit kacaj s téboly összetépett,
Hősöm, míg viszontlátjuk egymást,
Erkölcösebb úton fog jární, meglásd.

Személyek

Kékszakáll, Aggastyán, Herbert, Erzsébet

1. jelenet [1. változat]

A kastély egyik szobája. Éjszaka. Elhaló orgonaszó.

AGGASTYÁN *(az ablaknál)*
Isten, irgalmazz! Vége a misének!
A templomból most sorjában kilépnek!
Istenem, irgalmazz neki!
HERBERT *(térdepel)*
Isten, irgalmazz a sápadt arának!
(félve)
5 Mintha fülembé sóhajok csapnának
A vak éjből! Jóságos Ég!
Bűnsnek tőled jöjjön segítség!
Nem bírom tovább! Végem nyomban!
AGGASTYÁN
Tavaszi zsongás dúl a lombban!
10 Csöndben maradj, fiúcskám! Közelednek!

HERBERT *(elragadtatva)*

Mindazok,
Kik az elmúlt éj után föl nem ébrednek,
Itt vannak feltámadva újfent,
S ki-ki a vérnászéjszakának örvend.
15 Süketits, vakíts meg! Rám átok tült!
Az éj tébolyult... és elvetemült!
Segíts, Aggastyán! Hallod e sikolyt?
AGGASTYÁN
Nem én! Mi volt?
HERBERT
Eressz! Le a faluba, lemegyek,
20 A főtéren letérdelek,
S hogy mi történik itt, úgy mondom el,
Míg ki-ki távol és közel
A vészharangot az éjben félreverí,
Mikor a Névtelen a bűnt elköveti.
AGGASTYÁN
25 Nem tartóztatlak! Hogyha az
Kiráva rád, mit se mulassz!
Sajnálak, érzem!
HERBERT
Atyám, imádkozz értem!
Nagyságos gazdamat elárulom!
30 Többé nem látjuk egymást! Jön, tudom!
El innen, el!
Isten veled!
AGGASTYÁN
Isten veled!
(Herbert el.)

1. jelenet [2. változat]

[A szöveg első 18 sora azonos az előző változatával.]

HERBERT

Mint kialvó fényt, úgy láttam a nőt
20 Álmomban, és nem érintettem őt.
Sikoltottam – éreztem közelségét –
És futnom kellett, mintha lázban égnék!
Egy gonosz álom betegé tett:
Végigsírom az egész éjet.
25 Csak azt tudnám, miért...
AGGASTYÁN
A gyermekkorod végetért.
HERBERT
Eressz, eressz innen, te agg!
Ismét köröznék itt a keselyűhadak!
Vért hánynak a lépcső fokaira,
30 Ahol térdepelni fog az ara!
Te öreg, látod a vért? Odanézz!
AGGASTYÁN
Rőt fáklyafény, ez az egész.
HERBERT
Intenek a sápadt arának,
És elborzasztanak az árnyak!
35 Fordulj vissza, te lány! Még a kapu előtt vagy!
Mondjátok, drága nő, hogy a veszély nagy!
Küszöbön a halál! Imádkozz értem!
Küszöbön a halál! Hadd adjam érted élted!
Könyörögj érettem, Szűz Mária!
(Kiveti magát az ablakon.)
AGGASTYÁN *(térdre hull)*
40 Ezért zöldíti kikelet
Istenem, sötét földedet?

1. jelenet [3. változat. Töredék]

SZOLGA

Isten legyen irgalmas az arához!
Mint kialvó fényt, úgy láttad a nőt

Messzi álmodban, és nem érintetted őt!

Ha ránézek, éget a láz.
5 Letérdepeltet, megaláz.
Mi az, ami engem így elragad,
S az éjszakának ezer hangot ad?
AGGASTYÁN
Ne nézz oda, szegény fiam! Imádkozz!
FIÚ
Isten legyen irgalmas az arához!

2. jelenet

Kékszakáll és Erzsébet

ERZSÉBET
Uram! Midőn
átléptük a kaput,
Az összes fá-
lya kialudt!

Georg Trakl (1887–1914) itt olvasható drámatöredékében, ahogy egész költészetében is, nemcsak a személyes sors tragikus vagy rémületes mozzanatai fejeződnek ki, az ősbűnként megélt incesztustól kezdve a gyógyszerészként akadálytalanul űzött kábítószer- és méregkóstitoláson át az életkörülmények katasztrofális rendezetlenségéig; mindezen fölmenően az első világháború előtti évek apokalipszis-sejtelve is érződik benne, és főleg igen világosan látszanak a lefojtott vagy ártalmatlanná silányított Erős tudattalamból felbukkanó, bosszúálló szörnyalak-átváltozásai. Trakl fájdalmasan rövid drámatöredékét érdemes együtt olvasni két olyan (befejezett és nagy terjedelmű) munkával, melyek nem sokkal korábban keletkeztek, és Trakl minden bizonnyal ismerte őket: az egyik Krafft-Ebing *Psychopathia sexualis*-című könyve, mely valóságos freskót rajzol az Osztrák–Magyar Monarchia elkárhozott lelkeiről (és persze a legváltozatosabb nemi nyomorúságokban vergődő testekről), a másik Otto Weininger *Nem és jellem*-című értekezése. Amiről a tudós tárgyilagosan és precíznek látszó gyűjtőszövegével részletekbe menően (a kényesebb helyeken latinul) beszél, és amiről a gondolkodó fő elméleti konstrukcióvá dermesztett gyűlölet- és öngyűlölethullámokban ad számot, az Traklnál úgyszólván egyetlen sikoly, ahogy a vele egyívású és hasonlóképpen szerencsétlen sorsú Csáth Géza novelláiban is. Sikolynak persze nyelvileg is, poétikailag is igen intenzív és invenciózusan van megformálva. Nem tanulság nélkül való odafigyelní rá, amint a költő az első jelenetnek háromszor is nekirugaszkodik, míg a másodikat minden tétovázás nélkül, egyetlen lendülettel alakítja teljes egészébe. Ez a lendület okozza, hogy a *Kékszakáll*-t csonkasága ellenére is művészileg lezárt, teljes értékű alkotásnak érezzük. S ha már az összeolvasást szóba hoztam: aligha kerülhető el, hogy Trakl torzójának olvasásakor egy futó pillantást vessünk Bartók Béla hasonló témájú operájára (illetve Balázs Béla ma már kissé keresetlen választékosnak érződő szövegére), sőt másfél évszázad távlatából az Offenbach-féle *Kékszakáll* *pikáns, csiklandós viháncolását is észrevehetjük. Offenbach 1866-os operett-rémtör-ténetének gondtalan és kissé imbecillis derűjére kell figyelniük, hogy lássuk, fél évszázaddal később mennyire mást ragadott meg a nőfaló szörnnyeteg alakjában mind a Balázs–Bartók páros, mind pedig Georg Trakl; mindkét műben az ösztönöknek való kiszolgáltatottság szólal meg, és az intellektuális lény természeti tényezővé való átalakulásának lehetőségét szemtanúi. Ajánlatos nem elszörnnyedni és nem elérzékenyülní, elvégre tanúk vagyunk. Trakl olvasásakor nem utolsósorban azt is tanúsíthatjuk, milyen egyszerű lehetőségei voltak, ha csupán rövid ideig is, az irodalmi modernség első nagy hullámának.

MÁRTON LÁSZLÓ

KÉKSZAKÁLL

Szerinted, galambom, ez rossz előjel?
ERZSÉBET
Nem tudom! Kezemet perzseli hó el!
5 Mintha egyre csak sírna valaki!
KÉKSZAKÁLL
Feküdj le, te öreg! Rossz téged hallani!
AGGASTYÁN *(letérdepel)*
Isten legyen jó hozzád, arra kérem!
KÉKSZAKÁLL
Mit sírsz?

AGGASTYÁN

Már száz éve kering a vérem,
De még nem került élelem olyan úr,
10 Kit a lélek ennyire fúr.

Ezt a kis életet érted od'adnám,
De érted csak simi tudok, lám!

KÉKSZAKÁLL

Félrebeszelsz! Eridj, te vén gyerek!

AGGASTYÁN *(megcsókolja ura mindkét kezét)*

Milyen sápadtak e kezek!

15 Ó, Jézus, milyen sápadtak ezek!

Jó éjt!

(El.)

KÉKSZAKÁLL *(az ablaknál)*

A hold,
Mint egy részeg ringyó, úgy ül a házon.
ERZSÉBET
ÉN fázom!

KÉKSZAKÁLL *(hátralép)*

20 Reszkető gyermek, bort igyál,
Hogy lángoljon szemed! - Milyen félenken áll!
Hé, ne bolondozz! Igyunk mind a ketten!
Hány éves is vagy? – Hogyhogy elfeledtem?

ERZSÉBET

Tizenöt, épp ezen az éjszakán! –
25 Mi bajod, uram?
KÉKSZAKÁLL

Kacagtam talán? –

Igyál, arám, míg csak nyelved forog!
A holdnak, ha rád néz, nyála csorog!

ERZSÉBET

Nem értelek, uram! És nagyon félek!
KÉKSZAKÁLL

ERZSÉBET

Kilóccsantottam! Csillog, mint a vér!
KÉKSZAKÁLL
Azt mondatd, vér? – A hold nyugodni té!
50 Ne mozdulj! Hallod, a nyírlomb zizeg!
ERZSÉBET
Az éjben valaki meglapul és remeg!

Apám kertjében, a hársfa alatt
Egy szörnnyű álom elragadt.
(Éber álomban.)

Henrik! Én kedvesem! Segítség!
KÉKSZAKÁLL *(suttogva)*

55 Te kurva! –

Vajon majomhoz vagy bikához
Vagy más fenevadhoz kiáltoz'?
Vidám nyalás-falást az éj meg nem tagad,
Míg kettőből csak egy marad,
60 No és kettő meg egy az három!
Így csiripel a veréb egész nyáron.
ERZSÉBET *(mint akit elvarázsoltak)*
Jöjj, kedvesem! Hajamba tűz kap.
Soha, soha nem tudom, mi volt tegnap.
Torkom vérral tele! Megfulladok!

65 Éjjel nyugodni nem tudok.

Bár mehetnék mezítlentül a napra!

Minden tekintet rám tapadna,

Tőlem száz kínt meg nem tagadva.

Bár én gyötörném az örültet itt!

70 Jöjj, kedvesem! Tüzem kortyokban idd!

Nem szomjazol véremre vajh?

Nem szeretném, ha lángolna e haj?

Hallod, a madár a fán mit csipog?

Vedd el mindazt, ami vagyok!

75 Erős ember, mindent neked hagyok!

Miért maradsz távol, ha hívlak?

KÉKSZAKÁLL

Kialszik az utolsó csillag.
ERZSÉBET *(mint akit elvarázsoltak)*
Jól látom? Kulcsot hordasz a nyakadban?

Úgy csillog... lehet, hogy benne arany van?

80 Vajh mi a titka?

KÉKSZAKÁLL

A nászszoba ajtaját nyitja!

Titka pedig ényészet és halál,

Virágja a hús gyötrelmében áll!

(Az óra éjfélet üt. Minden fény kialszik.)

Éjjelkor az ara, míg a nászgyura hág,

85 Lesz elkékült halálvirág!

Ez az édes titok, mely életedbe vág.

Ha Isten meghal a hús kínja végett,

(Az ördög rendez vidám ünnepséget.)

(Kinyit egy ajtót.)

Azrael csapkod szárnyával serényen,

90 Mint mikor madár süvölt a sövényen.

Kéjjel korbácsol halál, rothadás:

Vérből fakadt vörös iszonyodás.

Jöjj, reszkető menyasszony!

(Ráveti magát a lányra.)

ERZSÉBET

Hu! Hu! Mi jöhet még, hogy elborzasszon?

95 Te nem! Te nem!

Ó, ments meg, kedvesem!

KÉKSZAKÁLL

Ilyen tisztán, szízen kellesz nekem!

De a gyermek csak akkor adja át

Egész lényét nekem... ha elvágom nyakát!

100 Véred, te kis galamb, pipacsszírom!

Vonagló, habzó halálad iszom,

Majd kibomló zsigereidből

Szemérméd és szüzességéd belém dől!

ERZSÉBET

Ne rángasd a hajamat! Irgalom!

KÉKSZAKÁLL

105 Szűz rózsaszál az én oltárom!

Vajon majomhoz vagy bikához

Vagy más fenevadhoz kiáltoz'?

Vidám nyalás-falást az éj meg nem tagad,

Míg kettőből csak egy marad,

110 Ez az egy a halál pediglen!

ERZSÉBET

Segítségemre senki sincsen?

KEKSZAKÁLL

Csak Isten!

(Lerántja magát a lányt a mélybe. Velőtrázó sikoly hallatszik. Aztán mély csend. Egy idő múlva jön Kékszakáll: csurom vér, meg van részegülve, és mint akit lekasztaltak, úgy roskad egy fészület elé.)

KÉKSZAKÁLL *(elhaló hangon)*

Csak Isten!

[Jelenet-töredék]

KÉKSZAKÁLL

Megint multság, újabb zsenge vendég!

Mi fűt, kicsim? Mintha lázas lennél még!

(Cirógatja a lány ujjait.)

Beszívod e mondén éji világot,

Mely liliomban és

5 Varangyban ébreszt bujaságot,

Virágszírom remeg, illatot könnyezőn,

Test testhez tapad gennyezőn,

Test testet örvöngve, ölelve karcol,

Test testtel harcol – és harcol!

10 Ilyen forró, ilyen nehéz

Békássy Ferenc 1911-ben lett a cambridge-i Kings College történelem szakos diákja. Hamarosan összebarátkozott a nálánál tíz évvel idősebb Keynes-zel, aki a kollégium igazgatósági tagja volt és az első világháború után közgazdasági elméleteivel jelentősen hozzájárult a szabadpiaci társadalom megreformálásához. A homoerotikus hajlamairól ismert Keynes annyira megszerette a fiatal magyar költőt, hogy 1912 őszén meg is látogatta Ferencet Békássyék zsenyei birtokán.¹ Ezenkívül beajánlotta Békássyt az „Apostles” néven ismert zártkörű vitaklubba, amelyeknek a fiatal magyar lett az első külföldön született tagja – utána meg Wittgenstein. Amikor kitört az első világháború, Békássy már megkapta történelem-diplomáját Cambridge-ben és haza készült – Keynestől kapott kölcsön pénzt a hazautazásra. Miután önkéntesnek jelentkezett a hadseregbe, Békássyt rövid kiképzés után egy huszárezredhez osztották be szolgálatra, és 1915 júniusában Bukovinában elesett.

Utolsó, fennmaradt, elküldetlen levelét Keynes-hez Békássy 1915 elején írta, s azt a cambridge-i közgazdász csak barátja halála után, vagy a Svájcban tartózkodó Noel Olivieren keresztül, vagy Békássy anyjától, jóval a háború után kapta meg. Itt azért közöljük, mert érdekes fényt vet Békássy lelkiállapotára, illetve arra, hogy nem volt hajlandó magáévá tenni azt az ellenségképet, illetve pszichózist, ami Ausztria-Magyarországot a világháború első éveiben jellemezte. (G. Gy.)

Békássy Ferenc elküldetlen levele John Maynard Keynes-hez

Budapest, Üllői út 115 – B. I.
1915. I. 6

Kedves Maynardom,

Miért nem *irtál Te* ahelyett, hogy elrendezted volna, hogy én írassak? Épp olyan keveset tudok rólad, mint Te énrólam, bár éppannyira szeretnék mindent tudni.

Lehet, hogy hallottad, hogy a fivérem² Man szigetén van internálva egy fogolytáborban (1129 sz. Peel) – akartam írni neked, hogy segíts, de Badley úr mindent megtett, amit lehetett. Éva, akire Justin emlékszik, vagy legalábbis kellene, hogy emlékezzék – ír néha, persze remekül érzi magát.³ Ami engem illet – még élek, nem vagyok megcsonkítva, de még nem voltam a fronton sem, bár itt már az emberek ezt mesélik rólam. Amikor hazajöttem [taval] augusztusban, azt hittem 6-8 héten belül megyek a frontra, és ez majdnem igaz is volt, és azóta nem egyszer gondoltam, hogy megyek, de most miután pár hónapot töltöttem egy vacak kisvárosban,⁴ most megint Budapesten vagyok, ahol márciusig maradok. Ez túl hosszú idő – legjobban már most szeretnék indulni – de talán március éppen jó lesz.

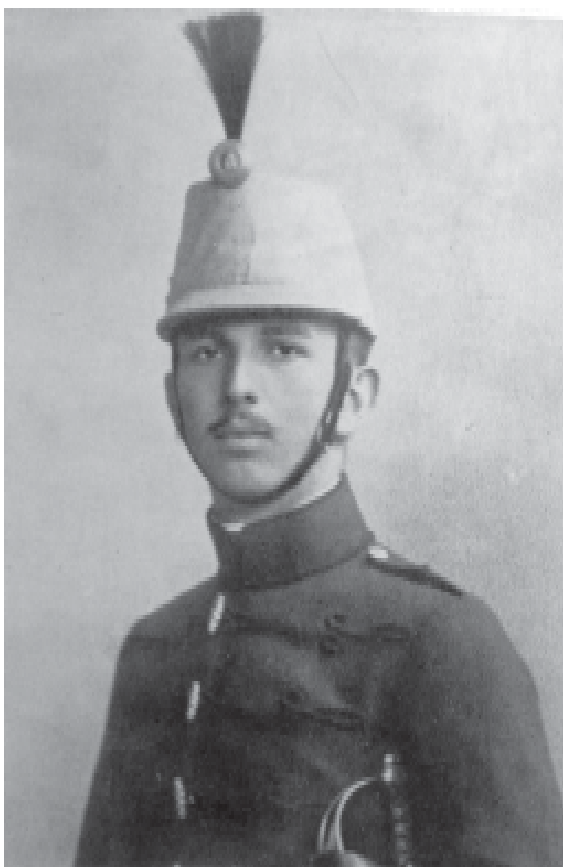
Élvezem ezt a katonáéletet – hetyke huszár (!) lettem és kiváló lövész (!), és minden más, amit csak el tudsz képzelni, agyam felfogóképessége egyenes arányban csökkenve növekvő testi erőmhez képest. Mielőtt idejöttem volna, elég sok emberrel találkoztam és sokkal össze is barátkoztam – ezek most tisztiek, de egyébként közönséges állampolgárok – akik többségükben már megjárták a háborút, vannak köztük, akik elesetek és vannak, akik sebesülten jöttek vissza – most csak egygy szeretnék újra találkozni, egy kiváló hadnaggyal, aki mindent megtanított nekem, amit egy katonának tudni kell. Budapesten az élet majdnem hogy ugyanolyan vidám, mint mindig és sokkal inkább tele van értelemmel és jókedvvel, de én reggel héttől este hétig el vagyok foglalva és alig látok belőle valamit. Rokonaim közül sokan már a fronton vannak és elég szomorú karácsonyunk volt, de az Újév visszahozta Tónika férjét két napra.⁵

Nem is tudom, miről írjak. Csak VÁROK és SZERETNÉK TENNI valamit. Nem írhatok arról, mit gondolok a háborúról és még ha írhatnék is valamit, egyáltalán nem tenném, mivel *benne akarok lenni* és el akarom felejteni, amit gondolok.

Már erősek a gyökereim Magyarországon, amit persze tudtam, hogy így lesz, amikor visszajöttem – ha majd visszamegyek hozzátok, csak látogatóba megyek.

Írjál és mesélj *mindenkiről*; pár hete beteg voltam és folyton gondoltam mindnyájatokra. Írd meg mit csinál Lucy, alig lehet tudni, hogy a világnak az a része, ahol most ő van, békés-e még.⁶ Ird meg, hogyan működik a Társaság⁷ – az egyetlen, amelyik zavartalan az ilyen időkben. *Tudom*, hogy Lucas remek – talált valaki mást? És kérlek mesélj Noelről, ha van róla mit mondanod.⁸

Persze Budapest tele van kórházakkal, de ez csak energikusabb teszi az embereket, ha egész nap van dolguk és a sebesültekkal foglalkozni erkölcsileg felemelő foglalkozás. (A következő mondat ki van húzva. G. Gy.)

Békássy Ferenc utolsó levele Noel Olivierhez

1915. május

Kedves Noel,

Nagyon-nagyon köszönöm a leveledet, nem is tudod, mennyire jól esett megkapnom. Öt nap múlva megyek a frontra és úgy érzem, már teljesen elszakadtam mindentől, tehát semmi sem érdekel túlságosan és egyedül az emberek maradnak meg emlékezetemben. Egy hete még sokat gondoltam arra, milyen szomorú, hogy Br(Brunswick) Square 38 felbomlott¹ és hogy nálatok minden megváltozik, bár azt hittem, soha nem fog megváltozni és az is milyen szomorú, hogy gondolom semmi sem lesz olyan, amilyen volt és hogy milyen remek volt ez az elmúlt négy év.

De most csak rád (és a többiekre) tudok gondolni, és tudod, Noel, amire legszívesebben gondolok, azok a mi együttléteink – attól a perctől kezdve, hogy a Bedalesben leírtad nekem „A csillagos, nagy ég alatt...” c. verset,² legutóbbi találkozásunkig, ugyancsak Bedalesben; minden egyes találkozásunkra, kivétel nélkül! Talán minden, ami a háború előtt történt, nagyon messzinek fog tűnni utána?

Majdnem egy éve jöttem el tőletek – aztán Svájcban voltam tavaly júniusban Péterrel. Olyan gyorsan telt az idő, hogy úgy éreztem, valaki elrabolt egy évet életemből – mert bár persze ez nagyon tanulságos volt (megismertem Budapestet, a zsidókkal és az üzleti ügyekkel, meg a nőekkel és a „társadalmi renddel” együtt), ez *nem* tartozik az *én* életemhez. De az az érzésem, hozzá fog tartozni, amikor elmegyek.

Boldogan megyek, tudom, hogy nagyon is érdemes vállalni a kockázatot és biztos vagyok benne, hogy valami módon javamra lesz a háború, feltéve, ha nem halok meg benne. Most ez a „jó élet” része, hogy *nekem* kell mennem és minél hamarabb feladja az ember azt az elképzelést, hogy a *világot* jobba lehet tenni, annál jobb. Boldogabbá azt hiszem, lehet tenni, de nem a boldogság a fő, nem igaz?

Amióta kitört a háború, újra írok verseket. Azt hiszem, jók, de nem érdemes írni *ennek* a közönségnek! – Minden gyönyörű most, vannak esték, amikor minden, ami szép, összejön, virágok illata, felhők, folyóvíz, gesztenyefák és zsenge búza. Nagyon szépek a naplementék, és mindez valahogy könnyebb teszi, hogy elmenjek. Rájöttem, hogy minden fontosabb az ember életében annál, mint hogy hogyan végződik – hisz amikor meghalok, helyettem valaki más születik, így hát az nem számít igazán (bár ez annyira személytelen, hogy csak akkor gondolhatja az ember, amikor már nincs módja rá). Szerettem volna sokkal többet írni erről a májusról és a vidékről. Tudod, most azt gondolom, van különbség a költők (azok közt, akik verseket írnak) és mások között! Mégpedig az, hogy a költők megragadják az érzéseiket és nem engedik el őket, míg mások hagyják, hogy érzéseik természetes módon utat találjanak (*have their natural effects*) és ezért nem írnak verset.

Elégé megváltoztam mostanában, legalább is külsőleg és ez az, ami az emberekkel való kapcsolatban számít. Nem akarom elhinni, hogy elhagytalak benneteket, bár ez elég határozottan így van – és talán a háborúnak se lesz vége addig, amíg mindenki bele nem fárad abba, hogy bármi hasznát vegyék. Annyira beleszoknak az emberek a háborúba.

Amikor elindulok, rózsákkal megyek, lovam fejére három vörös rózsából teszek koszorút (bár senki se fogja tudni, miért), mivel három [rózsa] van a címerünkben.

Egyáltalán nem ilyen levelet akartam írni, de nem tehetek róla. Minden vágyam az, hogy lássalak téged, hogy újra lássalak benneteket. Gyakran gondolok rád. És találkozunk majd, ugye találkozunk majd egyszer?

Good bye –
A Te F. Békássyid

¹ 1911-től Virginia Woolf lakása Bloomsburyben, az ún. „Bloomsbury-csoport” főhadiszállása.

² Bedales: bennlakásos angol középiskola, ahol Békássy és Noel Olivier diákoskodtak. Az idézett vers Robert Louis Stevenson 19. századi angol költő „Requiem”-jének kezdő sora.

Jegyzet: ez volt Békássy Ferenc utolsó, 1915 májusában fogalmazott levele Noel Olivierhez, amit Ferenc húga, Éva, 1915. július negyedikén kelt rövid levelével együtt (ebben tudatta Noelt Ferenc haláláról), Genfbe küldött Noelnek. (A háború alatt csak semleges országokkal lehetett levelezni.)

Olivier ezt a levelet lemásolta és néhány mondatnyi kihagyással elküldte John Maynard Keynes-nek, Békássy Ferenc cambridge-i barátjának. A Keynes-hagyatékban talált angol nyelven írt levelet Gömöri György már közzétette a *New Hungarian Quarterly* 79-es, 1980 őszi számában, de a levél teljes szövege, a Gömöri György birtokában lévő gépelt másolat alapján itt jelenik meg először. A Noel Olivier által kihagyott részeket itt kurzívval jeleztük.

Gondolom, a háború téged sokkal kevésbé érint, mint engem – örülök neki és ugyanakkor elkéserít, amikor bizonyos dolgokra gondolok –, de a jó emberek mindig a legjobban járnak (könnyű nekünk) és csak az bosszant, hogy mások mindig bajt okoznak maguknak...

Benn voltam az unokahúgom kórházában és láttam a különböző nemzetek viselkedését – a csehekét, akik nem bírják a fájdalmat, de ha elvesztenek egy végtagot, az nem okoz nekik szellemi szenvedést (egy magyar inkább meghalna, mint hogy nyomorék legyen), a türelmes oroszokét, a különféle ruténokét és románokét, akik egészen olyanok, mint az állatok, és még sok másfaját – a lengyelekét, akik egész természet tudnak szórakoztatni és volt egy lengyel, akiről azt hittük, már haldoklik, de elkezdett lengyel dalokat énekelni Karácsony előestéjén. Két hangon énekel és én azt hittem, egy nő énekel – de minden lengyel tehetséges! Vannak még szívós németek és *krautig* osztrákok és persze a magyarok (a parasztok), akik mindezek közt szinte az értelem arisztokráciájának tűnnek.

Nagyon is érdekel, hogyan kezeled EZT – van olyan kalandvágyó lélek, akit te megvetsz – talán (bár nem vagyok benne biztos, Watson) – aki már elment a háborúba.⁹ Természetesen írok verseket, de nem ez az, amit most igazából írni szeretnék – nem vagyok képes más írni, de hát egyedül a vers az, amit a

semmitől lehet előhívni. (Alkotni, az annyit tesz, mint semmitől valamit teremteni, mondja a katekizmus!) Most túl késő van, és holnap korán kell kelnem, álmos vagyok és nem tudok többet írni.

Írjál mindenkiről és mindenről. Gondolom, Angliában az ellenséges nemzeteket ugyanolyan hülye módon gyűlölik, mint itt.

De ami engem illet, ha csak nem halok meg benne, ez a háború csak jót hozott. Mindenkit ölelek, mindenkit másképp – válaszd ki, *Te melyiket* akarod magadnak.

Feri

¹ Az ezzel kapcsolatos angol nyelvű levelezést már 1980-ban közzétettem a *New Hungarian Quarterly* 79 (1980 őszi) számában.

² Békássy János, aki később, a háború után is Angliában maradt.

³ J. H. Badley volt a Bedales-iskola igazgatója. Békássy Éva, Ferenc ekkor Svájcban tanuló húga. „Justin” valószínűleg a szintén Cambridge-ben tanult Justin Brooke, aki ugyancsak meglátogatta Magyarországon Békássyékát, vö. Paul Delany, *The Neo-Pagans*, London, 1987, 223.

⁴ Pápa, ahol Békássy kiképzése zajlott.

⁵ „Tónika” Békássy Ferenc legidősebb húga.

⁶ G. H. Luce, Keynes barátja, aki ekkor angol tanított a rangooni egyetemen.

⁷ A „Cambridge Conversazione Society”, ismertebb nevén az „Apostolok”, aminek Keynes és Békássy is tagjai voltak.

⁸ F. L. Lucas, a Kings College Fellow-ja, „Noel” pedig Noel Olivier, akibe Békássy szerelmes volt, s akihez élete utolsó levelét írta.

⁹ Valószínűleg az ugyancsak Bedalesben végzett Peter Grant Watsonról van szó.

(Folytatás az 1. oldalról)

A kettő nehezen összehétközhető, az egyensúly megtalálása azonban a túlélés egyetlen lehetősége. A rendszerváltás óta a mindenkori kultúrpolitika rendkívül szűkmarkú és rövidlátó volt. Nincs pénz, mondják, holott egyszerűen újra kellene gondolni a kultúra támogatását a szerző, a kiadó, a terjesztés és az olvasók négyzetében.

Jelen esetben a könyvtárak arányosabb és nagyvonalúbb támogatása nélkül lassan taníthatatlan lesz a kortárs és a klasszikus irodalom, ami csak töredékében jut el, míg például a derék giccyszerző, Paulo Coelho művei mindenütt fellelhetők, a vasútállomástól a vidéki kiskönyvtárak polcaira. Ez nem baj, mert van rá igény, de talán másra is lenne.

– *Vannak állandó írók. Hogyan találhatnak egymásra a szerzők és a kiadó?*

– Erről a szerzők szívesebben és emelkedettebben tudnának mesélni. Vagy éppen elégedetlenül, mivel a szerző és a kiadó kapcsolata konfliktusokkal terhelt. Hiszen melyik szerző ne gondolt volna arra, hogy ha a kiadó kicsit jobban dolgozna, akkor máris kétszer annyira mennének a könyvei? A kiadó pedig: nos, egy kiadó soha sem lehet elégedett!

Viccet félretéve: jórészt állandó szerzőkkel dolgozunk. Mindez bonyolult és sokrétű munkakapcsolatot jelent a könyvtartól a szerkesztésen, újrairáson át a borítótól vagy a könyvbemutatókig. Inkább céh vagy műhely vagyunk, mint üzem. Ma a könyvek zöme üzemszerűen készül. Mi könyvműhely szeretnénk maradni – mondanák egyesek –, kissé korszerűtlenül, de kitartóan.

– *Egy kiadandó mű milyen folyamatokon megy keresztül, mielőtt a boltok polcaira kerül?*

– Optimális esetben, ha a kézirat jó, kétféle út lehetséges. Ha piacépes könyvnek ítéljük, akkor a szerkesztés, lektorálás (fordítás, kontrollszerkesztés) következik, majd borítóterv, kiejárlás a kereskedőknek, nyomdai előkészítés (könyvterv: a formátumtól a betűtípus kiválasztásán át a tördelésig), majd korrektúra, kiadói javítások, nyomdásztervezés, nyomdai munkálatok, szállítás. A támogatást igénylő könyvek esetében szükséges még a bonyolult pályázati feltételek teljesítése, valamint a türelem és a jó szerencse.

– *Milyen módon, hányféleképpen terjesztik és árusítják a kiadványokat?*

– Mintegy 50 kisebb-nagyobb könyvkereskedővel és nagykereskedővel állunk kapcsolatban, így elsősorban könyvesboltokban értékesítjük könyveinket. Egyre nagyobb szerepe van az internetes kereskedelemnek is. Kiadónk megjelenik a nagyobb vidéki könyvvásárokon is, most például a nyíregyházi könyvfesztiválon veszünk részt.

– *A Kalligram folyóiratot igényesség jellemzi. A kiadó és a folyóirat között milyen a kapcsolat? Hogyan függ össze e két intézmény szerkesztői munkája? És hogyan fér meg a két feladat kör egymással?*

– Nem olyan bonyolult ez. Egy folyóirat tevékenysége – jó esetben – mindig összekapcsolódik más kiadók munkájával. A mai helyzet, ellentétben a kilencvenes évekkel, fölértékelte a kiadói tevékenységet, a folyóiratot pedig háttérbe szorította. Ez némileg szűrkévé és unalmassá tette, teszi a mai magyar folyóirat-kultúrát. Ami még véletlenül sem azt jelenti, hogy ne lenne színvonalas. Éppen ellenkezőleg: szinte nincs olyan lap, ahol ne találunk színvonalas írást, jó folyóiratszámot, pompás összeállítást. Csak éppen a szufla hiányzik. Mindennek az oka végtelenül egyszerű: az irodalom szereplőinek, elsősorban az íróknak nem fontos a folyóirat. Vagy csak annyiban, amennyiben a recepciójukat megszervezi-megjeleníti. Számukra a kiadó a fontos. A könyv.

Ez a helyzet. Ebből kell kiindulni. Talán nem kerültem meg a kérdést...

– *Hol helyez el a Kalligramot a magyar nyelvű irodalmi folyóiratok között?*

– Hű, ez így nehéz kérdés. Mert nem szeretnék azzal a mesével előállni, hogy a Kalligram kívül áll. Pláne, nem felül. Vagy az elem-kötelezettségről és minőségről szóló rizsa. De az kétségtelen, hogy annak van némi előnye, hogy Pozsonyban jött létre a lap: másfajta viszonyt, látásmódot jelenthet a magyar irodalomhoz. Más vesz észre és más emel ki, ha szerencséje van és elég következetes. De nagyon más nem tud, mert ez azért kicsi irodalom – minden gazdagságával együtt is. Ez a bája és handicapje.

Másrészt nagyon színvonalas és igényes lapot örököltünk elődeimemtől. De ahogy a költő mondja, „a menetközbeni kerékcseré” néha elkerülhetetlen. Hogy némileg prózaibb legyenek, három dologban szeretnék változtatni. Először is fontosnak tartom, hogy professzionálisabban működjön a folyóirat és annak szerkesztési gyakorlata. Másodsor: a lap minőségéhez és rangjához méltó legyen az ismertsége és elismertsége. És végül: bátrabb és polémikusabb kritikái rovatot szeretnék.

De a szerkesztés nem annyira koncepciókon és jelszavakon múlik. Mindenekelőtt munka, figyelem és minőségérzés. Szem és kéz.

– *A Kalligram nem csak egyfajta híd-szerepet látszik betölteni a szlovák, cseh és lengyel kultúra felé, hanem a kortárs magyar irodalom teljes területét lefedve szerepelteti a szerzőket, jeles vajdasági és erdélyi alkotók írásai is szintén jelentős mértékben olvashatók a lapban, akár csak a például magyarországiaké...*

– Igen, ez fontos sajátossága és értéke a lapnak: elődeim munkáját dicséri, és meg kell őrizni. Ami jó ebben, hogy mindez mára természetessé vált, semmiféle misszióstudat nincs benne.

Fotó: www.kisalfold.hu

Közép-európai irodalom klasszikustól a kortársig

És a többi lapra is hatott – mára már egyetlen folyóirat sincs, amelyik mondjuk három erdélyi költőt együtt közöl azért, hogy lám, lám... Amúgy viszont komoly probléma, hogy a határon túli irodalmi intézmények rendkívül meggyöngyöltek, mára jórészt elvesztették egykori jelentőségüket és újtó szellemüket. De erről talán nem ildomos itt többet beszélni, mert a Kalligramot jótékony kivételként emlegetnénk – az öndicséret pedig bűdös!

– *Az irodalmi szövegek megjelentetésén túl hogyan viszonyul a Kalligram az élő irodalmi folyamatok és a kritikai, elméleti reflexió kapcsolatához, mennyire fontos e kettőnek az együttes jelenléte a lapban?*

– Általában a szerkesztők dicsekedni szoktak elmélet-ellenességükkel. Vagy ritkább esetben: roppant tájékozottsággal és felkészültséggel. Az elmélet-ellenességet egyszerűen butaságnak tartom, a felkészültségem viszont – mondjuk így – korlátozott. De egy folyóirat akkor jó, ha nem forgalomirányításra és észosztásra vállalkozik, hanem „alááll” az irodalmi folyamatoknak. Ez pedig arányérzék kérdése is. Mint a főzésnél: miből mennyit... Noha, tudjuk jól, még nem volt szakács, aki ne sózta volna el a levest!

– *Jellemző, hogy igen neves és nagy múltú irodalmi lapok is legtöbb esetben mennyire „szürkék”. Velük ellentétben a Kalligram igen markáns és egyedi színfoltot képez borítóját, képességét és grafikai kivitelezését tekintve is, miáltal egy igen sajátos arcot ad a benne megjelenő szövegeknek. Milyen lehetőségekkel élhet egy lap a saját „fogyaszthatóságának” növelése érdekében?*

– Hrapka Tibort már kimerítőn megdicsértem, s mivel ő szerény ember, ezt nem ismételnem meg. Annyi biztos, hogy a mai kultúra inkább a kép, mint a szó uralma alatt áll. Ezt minimum tudatosítani kell egy olyan folyóiratnak, amelyik élő akar lenni.

– *Milyen reklámfogásokat alkalmaznak a kiadott művek és a kiadó népszerűsítésére?*

– Ez az a terület, amivel a legkevésbé vagyok, illetve lehetek elégedett. A Kalligram korábban presztízs-kiadóként működött, ezért inkább szűk körben, az irodalom és kultúra elit olvasóinak körében volt ismert. A megjelenő könyvekről az olvasók elsősorban a kritikákból, könyvbemutatókról és katalógusainkból értesülhettek. Ma már jobban törekszünk arra, hogy közvetlenül is reklámozzuk kiadványainkat, ez részben fizetett hirdetések jelent, másrészt a média segítségét. Mivel mindez leginkább a pénzről szól, beszéljünk róla keveset!

– *Rendszeresen szerveznek könyvbemutatókat. Képviseletük magukat egyéb rendezvényeken is?*

– Évente három-négy nagyobb könyvbemutatónk van a budapesti Szlovák Intézetben, ahol a frissen megjelenő kiadványokból szerepel hat-nyolc kötet. Ugyanígy a Cseh Centrumban vagy a Lengyel Kulturális Intézetben is szervezünk rendezvényeket. Havonta egy-két könyvbemutatót tartunk az Írók Boltjában vagy valamelyik nagyobb könyváruházban. Budapesten kívül is van élet: Pozsonyban és Felvidéken rendszeresen szervezünk bemutatókat, ahogy vidéki egyetemi városokban is. Szerzőink gyakran kapnak meghívást fel-

vasóestekre, író-olvasó találkozókra, amelyeken, ha tehetjük, szintén képviseletjük magunkat.

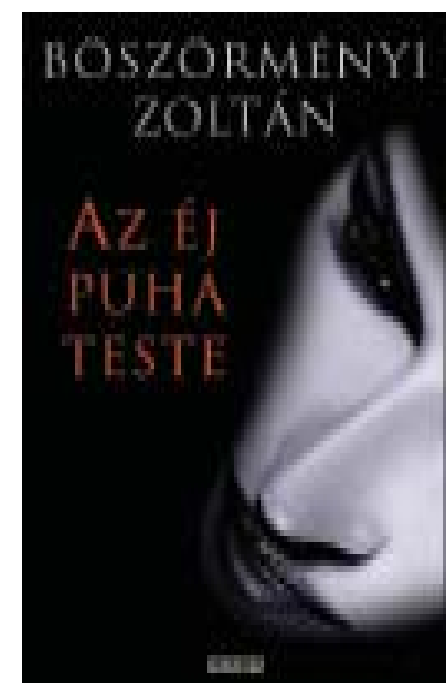
– *Milyennek látja a hazai könyvpiacot és a piaci verseny mértékét?*

– Kicsit álságosnak tartom a „dübörgő” könyvpiacról szóló győzelmi jelentéseket. Tény, hogy évről-évre nő a forgalom, de ez inkább vásárlót jelent, nem olvasót. Ugyanis az értő könyvolvasók száma csökken, a minőségi könyvek olvasása még inkább. Ki kellene találni valami újat és konstruktív! Azoknak a kisebb országoknak a példájából és kultúrátámogatási gyakorlatából kellene kiindulni és átvenni bizonyos modelleket, megoldásokat, amelyek korrigálják a piaci verseny ellentmondásait. Nem kiiktatni kell a piacot és a versenyt – noha persze nem ártana jobban kontrollálni például a monopolisztikus törekvéseket, a versenyből kizárás napi gyakorlatát –, hanem a párhuzamos lehetőséget kutatni és bevezetni. A könyvtárak támogatására feltétlenül új formákat és forrásokat kellene teremteni. Ez nem nagy összeg, két közepes film árából megoldható. Akár a könyvek ÁFA-jának feléből lehetne támogatni, hogy évente 200-250 irodalmilag és tudományosan fontos könyv eljusson a közkönyvtárakba – mondjuk címenként 300-500 példány. Ennek mechanizmusa könnyen kitalálható. Így talán elérhető, hogy egy kisvárosi könyvtárban meglesz az a könyv, ami a könyvesboltban már régen nincs vagy nem is volt, hiszen csak 2-3 példány fogyott volna belőle.

Tudom, nem nagy álom, de elégedett lennék, ha tíz-tizenöt éven belül ilyen országban élhetnénk.

Orbán János Dénes könyvajánlója

Böszörményi Zoltán regénye, *Az éj puha teste* minden szempontból rászolgál a „nagy” jelzőre – a terjedelem, a művészi kivitelezés, a nyelvezet igényessége, a magával ragadó fordulatok cselekmény, a kiegyensúlyozott kompozíció, a kor- és társadalomrajz élessége, típusá alakított igazi hús-vér, jól megformált szereplői tekintetében egy-

ránt. A szerző bizonyára közelről és tapasztalatból ismeri azt a közeget, azokat az embereket, amelyeket, akiket regényében megörökít – ezért válik a mű élővé és emlékeztetővé, a magyar és azon belül az erdélyi irodalom egyik kiemelkedő alkotásává.

A méhesben

Weiner Sennyey Tibor
rovata

(szabadság, szerelem, hirtelen) Csupán az egyszerűség kedvéért érdemes az 1989-es esztendőhöz kötni – a politikai és gazdasági rendszerváltozáshoz – azt a kulturális struktúráváltást, amely látványosan átalakította az irodalom intézményrendszerét is. Szellemi értelemben azonban a változás már 1986-ban bekövetkezett, Nádas Péter *Emlékiratok* könyvének és Esterházy Péter *Bevezetés a szépirodalomba* című munkájának a megjelenésével, ezzel már az akkori kritika és a mai irodalomtörténet-írás is egyetért. A magam részéről ugyanilyen fontos dolognak tartom Hamvas Béla *Karnevál* című nagyregényének megjelenését is, mindenképpen méltó társa a másik kettőnek, noha jóval korábban keletkezett, megjelenése jelzi, hogy a szabadság érvényesülési lehetőségei tágulnak. (Hiába is hangoztatják irodalom- és társadalomtudósok, hogy nem kerültek elő az asztalfiókból publikálatlan remekművek. Hamvas teljes életműve mellett mindenképpen meg kell említeni feleségét, Kemény Katalint, és két kevésbé ismert, ám jelentékeny gondolkodót, Szabó Lajosét és Tábor Béláét. Az ő nevüket szintén a rendszerváltozás dobta felszínre, noha életműveik feldolgozása minimálisan történt meg.) És ott voltak még az elzárt fiókban az alternatív kultúrát képviselő, a három T (Támogatott-Türt-Tiltott) tiltott verzióját megtestesítő neovangárd szerzők teljes életművei, akik versírás mellett happeningekkel, akciókkal, installációkkal, sőt filmkészítéssel is foglalkoztak. Gondolok itt elsősorban a leguniverzálisabb alkotóra-gondolkodóra, Erdély Miklósról, a váratlanság prófétájára, akinek '89 előtt egyetlen verseskötetét jelenhetett meg 1974-ben, az is Párizsban, a Magyar Műhely gondozásában. (Am éppígy elemzésre méltó volna – nem csak „rácsrobbantó” költészet, hanem – Hajas Tibor teljes életműve is, mely néhány éve jelenhetett meg egy gyűjteményes kötetben, végre.) Úgy látszik tehát, az elmúlt 50 év adósságai törlesztéséhez, partra vetüléséhez is évtizedek lassú hullámai kellett...

Van abban valami megrázóan tragikus momentum, hogy amikor az emberre rászakad a régen várt szabadság, hirtelen nem tud vele mit kezdeni. Azzal, hogy most minden lehet. Eddig rejtve lehetett csak közölni a mondanivalót, a legfontosabbat, a szabadságvágyat, az elnyomó rendszerrel való szembeszegülést egy olyan nemzet irodalmában, ahol a szabadság mindig egyet jelentett a szerelem metaforájával. Ahol a szerelemtől szóló legegyszerűbb dalok is romantikus módon a szabadságról szólnak évszázadokon keresztül. Korábban az erotikus töltetű művek csupán a nyelvi határokat feszegették, gondolok itt leginkább nyugatos, esetenként újhaldas költőink műveire és fordításaira, ám '89-től ezek a nyelvi határok is egyértelműen felszakadtak, ledőltek, így jó pár évig a szexualitás volt a felszabadult költészet egyik fő témája. A legszemléletesebb példa erre Lator László költészet, évtizedeket kellett várnia a szocializmus idején, hogy tiltott szerzőből túrt lehessen, megjelenhessen végre, negyvenévesen az első kötete. Noha költészetét látszólag az újhaldasok objektív poétikájával rokonítható, erotikusan is túlfűtött tájleírásai nagyon is aktuális érzéseket és gondolatokat takartak. Lator váltása – mely a társadalmi rendszer változásával nagyjából egybe esik –, személyesebb megszólalása, a szexualitást az elesettséggel és emlékekkel társító versei ezt a szellemi értelemben történő változást is szemléltetik. Még akkor is, ha nagy valószínűséggel ez a váltás a költő életében bekövetkezett személyes tragédiából (felesége elvesztéséből) is fakadhat.

Ám számos példát lehetne találni durvább határátlépésekre is, melyek a szexualitás határán messze túlkalandozva pornográfiába hajlanak. Am ahogy az újságosstandokon hirtelen megjelenő szexlapok dömpingje néhány év után automatikusan alábbhagyott, az irodalmi szövegekből is kikoptak lassanként az indokolatlanul pornográf részletek. Hisz tudjuk, a szabadságot, a demokráciát éppoly nehéz megtartani, megőrizni, mint megszerezni, kivívni. Sőt, talán nehezebb. Mert az igazi szabadság nem a korlátok hiányán múlik, hanem éppen hogy a kollektíven egyeztetett korlátok között működik csak rendesen. (Mint ahogy Wittgenstein is figyelmeztet minket: „...arra sincsenek szabályok, hogy milyen magasra vagy milyen erősen szabad röpténi a labdát a teniszben, ám a tenisz mégis játék, és vannak szabályai is”). Ennek a felszabadulás utáni periódusnak egy emblematív és komoly munkája Csehy Zoltán fordításkötete (*Hárman az ágyban*), melyben azt a célt tűzte ki maga elé a fiatal felvidéki költő, hogy a már ismert ókori, erotikus verseket úgy fordítja le, ahogy azok (szerinte) ténylegesen szólnak, és nem úgy, ahogy például Babitsék túlfinomítva, óvatosan közvetítették. Arra a kérdésre, hogy a felszabadulás okozta eufória és lehetőség létrehozott-e nagy műveket, Csehy fordításkötete vagy Lator László öregkori költészetét mindenképpen pozitív válaszaspektusok.

(betegség, halál, némaság) Sokan haragudtak a mára világhírűvé lett Máraira 1989-ben elkövetett öngyilkossága miatt. Hogy nem volt képes tekintettel lenni, nem tudta megvárni a Felszabadulást. Am a közel kilencvenéves, félvak és teljesen magára hagyatott, egyedül élő író ötven év emigráció után talán már beletörődött a reménytelenségbe, és nem hitte, hogy művei újra megjelenhetnek Magyarországon (az orosz birodalmi hadsereg távozása után).

Hasonló módon haragudhattak volna a – betegsége miatt – Magyarországra áttelepült vajdasági költőre is, Sziveri Jánosra, aki feledhetetlen soraival jellemezte a múlt rendszert („nem Páris, sem Bakony / vér és takony”), hogy képes volt a rendszerváltozást követően meghalni. Sőt, az akkori, reménytelinek tűnő helyzetet sötétre festeni, s a jövőt kilátástalanra hangolni.

Jász Attila

elhallgatott költők.

Avagy a szabadság ára

(A rendszerváltás és környéke hívószavakban – vázlat)

„Ezek a kijelentések a szabadságról szólnak, melynek tartalmára vonatkozólag újból és újból kétségek merülnek fel. Mert amiről itt beszélni kell, az nem valamely egyértelműen megadható tárgy.”
(Kurdy Fehér János: Tokei-ihito és a 2. nyelv)

Posztumusz kötetének (*Magánterület* 1991) egyik utolsó versében (*Kivezetés a filozófiából*) írja:

„Fűszál sehol és bokor mi van
ágbogán szárad hat kezelábas
tisztára mosnák agyunkat jólesőn
de éled a pépben egy BMW 500-as”

Hasonlóan reménytelennek látta az akkori helyzetet, a felszabadulás árnyékában is, a Romániában élő magyar költő, Szöcs Géza. (Őt nem a halál hallgattatja majd el a rendszerváltozás után, mint Sziverit, akinek gyönyörű verset ír, még életében, *Gyónás a cethalban* címmel: „Isten kezében gégetükrök, vizsgálja gonddal / a beteg bálna torkát, szívet és mellhasát / s tükrében minket is figyel, / s látja, hogy testünket fájdalom járja át...” Utalva a költőtárs gégerákjára...) Szöcs – ironikus módon – már csak az indiánokban bízik, hogy „nem hagynak cserben minket”. Segesvárt idézi meg a magyar történelemből, milyen jól is jött volna, ha legalább az indiánok segítségünkre sietnek, ha már Európa cserbenhagyott minket. („Mások igen, de ők nem hagynak cserben minket.”) És felillantja annak a lehetőségét a költő, ha a döntő csatában vesztesre álló Bem apó indián lovascsapatot kapna segítségül. Ám az *Indián szavak a rádióban* című vers egy kíméletlen és pontos vágással (a múltból) a jelen szakadékába löki olvasóját, amikor azt írja: „Indián testvérem, nekünk már rezervátumunk sincsen.” A törzs a cukrászdában verődik össze leginkább, írja indián költő barátjának ajánlott versében Szöcs Géza. Az apropót pedig az adja, hogy 1985-ben William Least Heat Moon indián költő Budapesten arról számol be fölszólalásában, hogy „Szöcs Gézát házi őrizetben tartják és a lakásra felvigyázó rendőrnek utasítása van rá, hogy ha a költő leül az írógéphez, tépje ki a papírt a gépből.” Moon arra szólította fel a román kormányt, hogy „a költőket tekintsek nemzeti kincsnek”. Szöcs Gézának ez a legendássá vált indiános verse 1989-es utolsó önálló verseskötetében (*A sirálybőr cipő*) jelent meg, majd két év múlva a korábban megjelent és azóta hozzáférhetetlen (Romániában megjelent) verseskötetéből adott ki egy gyűjteményes kötetet (*Sz. G. utolsó verseskötete alcimmel*). Azóta nem ír verset. Drámát, librettót, prózát lehet olvasni tőle. Ám az a nyelvjátékokkal dúsított, roppant szellemes és sürített, legszimpatikusabb, ironiával fűszerezett hazafias

költészet megszűnt létezni és áramlani Szöcs Gézából. És sajnos, azóta se tekintik a költőket nemzeti értékeknek... – nálunk sem.

Nem lett nemzeti kincs a 70-es évek Magyarországnak költőszárjából, Bari Károlyból sem. A rendőrség őt is gimnazista kora óta megfigyelés alatt tartotta, meghurcolta, majd másfél évtizeden keresztül el lehetetlenítette a bükkaranyosi cigányfiút. A nyolcvanas évek elején alig tudta megjelentetni harmadik verseskötetét, majd mintegy költészetét összegző (vagy leszámoló?) gesztusként 1985-ben válogatott verseit adja ki *A varázsló sétálni indul* címmel. Már e könyvében is feltűnnek képzőművészeti törekvései, saját illusztrációi és egyfajta váltáskísérletként: képversei. 1992-ben radikálisan megrostálja saját életművét, és *21 vers* címmel kiadja. Megjelennek külön kötetben képversei, gyűjtései és fordításai, ám elhallgatásra van ítélve szakmája részéről is, nem hogy nemzeti kincsnek tekintené bárki. Ami óriási veszteség, hiszen Bari remek egyensúlyt teremtett verseiben a népi gyökéretű látomásos líra és az elvontabb, gondolati, ún. tárgyias költészet között.

„Zúzmaragyáros kavics vagyok,
az vagyok már én, az vagyok.
Lakatlan piros avarban gázol,
szökik a szép fény. Hallgatok.”

Szöcs Géza maszkjátékos költészetével számos rokon vonást találhatunk Baka István két utolsó verseskötetében (*Sztyepon Pehotnij testamentuma*, 1994; *November angyalához*, 1995). Ahogy Szöcs is előszeretettel használ és működtet alteregókat, vélhetően egyik nagy kedvence, Fernando Pessoa ösztönzésére, úgy Baka is igyekszik leválasztani magáról a költői ént. A maszkok, ahogy Szöcsnél is, rendkívül változatosak, Hány Jánoson és az elkoptathatatlan Yorickon át egészen Baka orosz alteregójáig, Sztyepon Pehotnijig. (Ez a név Baka nevének orosz fordítása.) És Baka, mint orosz műfordító (Mandelstam, Brodskij) el is játszik azzal a lehetőséggel, hogy e fiktív orosz szerző műveit ő csak tolmácsolja. Ezért aztán a címek, a játék teljessége kedvéért oroszul is meg vannak adva a kötetben, mintha visszakérhetőek lennének egy eredetiben. (Mintha lenne egyáltalán egy eredeti is.) Ily módon a kötet egyszerre lesz egy fiktív és egy valós költő lírai önéletrajza. Pontosabban testamentuma, hiszen a fiktív szerző – a játék értelmében – már nem él, a valós pedig tisztában van betegségének halálos kimenetelével. E kettősség kibontása és metaforizáltsága teszi Baka életművében legjelentősebbé ezt a kötetet, és ezáltal válik a rendszerváltozás utáni magyar irodalom egyik legkiemelkedőbb alkotásává is. Egyszerre utal tehát egy nekünk távoli, múltbeli kulturális hagyományra, és a nagyon is aktuális magyar viszonyokra:

„E korszak semmitől sem ózkdik.
Rút katlanából ránk borult a szenny.
Tedd le a tollad! Torkig ér a menny.”

írja a *Hodaszevics Párizsban* című darabban.

Ezzel a két utolsó könyvével Baka István a rendszerváltás utáni magyar irodalom egyik lehetséges útját mutatta meg és járta végig. Kár, hogy a mai napig nem talál követőkre. Ahogy sajnos Sziveri és Szöcs költészetének folytathatóságára sem talált még rá igazából a kortárs költészet. E korán elhallgatott – igazán nagy formátumú, már bizonyított, eredeti – költők, illetve költészetek sorsa nem attól válik tragikusabbá, hogy úgymond idő előtt, viszonylag fiatalon meghaltak, illetve meghalt Szöcs Gézában, ill. Bari Károlyban a költő, hanem hogy mára a felejtés emlékműveivé lettek. Sziveri és Szöcs majd két évtizede megjelent gyűjteményes kötetivel éppúgy, mint a folyamatosan megjelenő életműsorozat darabjaival Baka. (Bari Károly járt a legrosszabbal, neki még a nevét sem emlegeti manapság senki.)

(határon túl, kisebbségben, küzdelemben) A magyar országhatárokon túli, kisebbségi magyar irodalom nehéz helyzete a környező szocialista országokban éppúgy jellemző volt a felvidéki alkotókra is, mint az erdélyi vagy a délvidéki szerzőkre. A felvidéki fiatal alkotók próbáltak együttesen fellépni Iródiá csoport néven, antológia jellegű füzetekkel, ám az akkori csehszlovák államhatalom az 1983-ban indult kezdeményezést három év múlva hivatalosan is betiltotta. Ám a mai szlovákiai magyar irodalom jeles alkotói közülük kerültek ki. (Egyik leghitelesebb alkotótársuk, már az iródiás korszakban, igen fiatalon is roppant eredeti – karkai mélységű és márquezi színességű – szövegeket író Talamon Alfonz, tíz évvel később, 1996-ban, éppen legintenzívebb alkotói periódusában, baleset következtében végleg elhallgatásra kényszerül, sérüléseibe belehal.)

Hasonló történetek játszódtak le korábban Újvidéken is, politikai okokra hivatkozva betiltották a Tolnai Ottó által főszerkesztett *Új Szymposiont*, majd leváltották és börtönbüntetésre is ítélték Tolnait. Tolnai alkotó és szellemi társa, Domonkos István, akinek *Kormányeltörésben* című legendássá vált verse („én lenni / én nem tudni magyar / élni külföld élet / pénz nyelv zászló / himnusz bélyeg / elnökök vezérek” stb.) nyilván szerepet játszott az *Új Szymposion* betiltásában, néhány év múlva úgy érzi, hogy helyzete Jugoszláviában kilátástalanra vált, Svédországba költözik, és igen hosszú időre, egészen a 2008-as könyvhétig elhallgat. (Nem számítva tehát '98-as, Magyarországon megjelenő, válogatott kötetét, melyben talán egyetlen azóta, Svédországban keletkezett darab szerepelt.)

Folytatása a www.irodalmijelen.hu honlapon

Elhangzik Szófiában, a magyar–bolgár irodalomtörténeti konferencián – 2008. okt. 13-án.

Gyors egymásutánban jelent meg Görömbei András két kötete, *Sors és alkalom*, valamint *Azonosságtudat, nemzet, irodalom* címmel. Könyvei a rendszerváltozás előtt nem követhették ilyen sűrűn egymást, talán most épp sors és alkalom adott okot és lehetőséget erre. A címekre tekintve világosan kitűnik, hogy Görömbei András ezúttal is folytatja fáradhatatlan küzdelmét a szellemi, esztétikai és morális értékek védelmében, az egyéni és közösségi, emberi önismeretet segítő kulturális és történelmi emlékezet folytonossága érdekében, a nemzeti értékeket, sajátosságokat megőrizve, de Európára kitekintve kiutat keresve a „masszává válás” fenyegetettségéből, betöltve a Németh László-i értelemben az értelmiség hivatását. A kötetiben minden alkalommal szeretettel emlegetett egykori tanárának, Jób bácsinak – azaz Bánhegyi Jób bencés főiskolai tanárnak – toleranciája, szeretete, elhivatottsága a diákok és tárgya iránt, folytatásra talált. „Időbeosztása ma is rejtély számomra.” (Jób bácsi) – írja Görömbei András, ezenkívül ugyanez kijelenthető rá vonatkoztatva is. Pedagógusként, professzorként, kutatóként, szerkesztőként éppoly elmélyült munkát végez, mint számos irodalmi, közéleti funkciójában, s akkor nem szóltam még arról, mennyi szakmai vagy/és emberi, morális szempontból fontos meghívásnak tesz eleget. Legutóbbi két kötete is azt támasztja alá, hogy „lehet egy sziget, amelyiknek belső autonómiája és méltósága van, amelyik a maga embersége és kultúrája révén örök erőforrás marad az ember számára” (Meváltó városom).

Az *Azonosságtudat, nemzet, irodalom* két nagy fejezetre oszlik. Az első fejezet a kötet cím jegyében elméleti kérdéseket feszeget, melyek rokonságot, folytonosságot mutatnak Görömbei András előző kötetének tanulmányaival, esszéivel, különösen erős szálak fűzik az *Irodalom és nemzeti önismeret* című, 2003-ban megjelent kötetéhez. A második fejezetben, miként arra a cím is utal – *Az önazonosság pecsétje* – olyan alkotásokat, életműveket tárgyal, amelyeket meghatározó(ott) a három fogalom (azonosságtudat, nemzet, irodalom), így Ady Endrét, Németh Lászlót, József Attilát, Dsida Jenőt, Nagy Lászlót, Kányádi Sándorét, Csoóri Sándorét, Buda Ferencét, Ágh Istvánét, Nagy Gáspárét, vagy a kutató, értő olvasó kollégák közül Kenyeres Zoltánét, Monostori Imrét, Láng Gusztávét, Jánosi Zoltánét, Pécsi Györgyiét, Márkus Bélát, Olasz Sándorét.

A kötetben szereplő írásokban Görömbei András a szembenézés, önismeret jegyében nem fukarkodik a kritikus meglátásokkal, a prognózisból eredő problémák taglalásával, s a megoldások keresésével sem.

Megkerülhetetlen kérdésekről ír, azokat nemcsak szakmai elhivatottsága miatt az irodalomhoz kapcsolva, hanem hangsúlyozva, hogy az irodalomnak meghatározó szerepe van a nemzeti önismeret, identitás, egyéni és közösségi sors alakulásában, az anyanyelv megőrzésében. Sajnálatos, már önmagában is elgondolkodtató, miért is kell *Az irodalom értelméről* szólnia, miért nem evidens a kultúra, művészet, irodalom jelentősége. A kérdés persze költői, általános értékválság idején minden súlytalan. Ennek veszélyeivel szembenézni az értelmiség számára elengedhetetlen.

Az irodalom jelentősége a rendszerváltozás előtt meghatározó volt, az azt követő időszakban nemcsak az érdeklődés csökkent, de a szellemi, morális értékek alul is maradtak a társadalom számára az anyagi javakkal szemben. „Nincs már olvasó. Átváltozott televízióézővé. Nincs már irodalmi élet. Átváltozott politikai acsarkodássá. (...) Eltűnt az értő, érdeklődő, az irodalomtól összetett, mely esztétikai élményt váró olvasó.” (*Az irodalom értelméről*) – írja. Nemrégiben egy konferencián egy gyakorló egyetemi tanár is megfogalmazta hasonlóképp az utolsó mondatot, megértést várva, hangsúlyozva, hogy ezt egyszerűen tudomásul kell venni. A magam részéről ezt cinikus magatartásnak tartom, különösen egy tanár részéről. Hogyan lehet az irodalmat vonzóvá tenni, kinyitni, annak minél szélesebb spektrumára fogékonnyá tenni a hallgatókat, s főként a hivatásszerűen nem irodalommal foglalkozó olvasókat, ha már megszólításuk előtt lemondanak róluk? Valóban divatjamúlt idealizmus lenne az olvasóért, az értékekért, egy európai szintű szellemi, morális színvonalért folytatott küzdelem? Sanyarú tapasztalat, hogy valóban döbbenetesen csökken nemcsak az olvasók száma, de az általános műveltség, olvasottság is. Éppen ezért fontos az intézményes képzés minősége. Csoóri Sándor egy öt köztüntetést hangsúlyozta, ismét megnőtt az olvasókkal való személyes találkozás jelentősége. E találkozások alkalmával utat lel egymáshoz alkotó és a potenciális olvasó, feléleszthető az igény, nem véletlen, hogy sokszor a könyvesboltokban porosodó könyvek egy-egy találkozás alkalmával olvasókra találnak. „A szabadságban alászállt az életünk szellemi és erkölcsi színvonala. Ennek megjavításában különleges szerepe lehetne az irodalomnak, melynek minden nagy műve kísérlet arra, hogy az egyedi jelenséget az elvvel, a végtelennel, a tárgyat a gondolattal, az embert a világgal, a cselekvést az erkölccsel szembesítse.” (*Az irodalom értelméről*) Ostobaság vagy rosszindulatú feltételezés, számító hangulatkelés azt hangoztatni, hogy ez a törekvés az irodalom egységesítését célozná, egységes masszát kívánna létrehozni, nem engedne utat az individuumnak, kirekesztő lenne... Éppen ellenkezőleg. Csak az önismerettel, tartással rendelkező ember, közösség képes felelősen dönteni a saját sorsáról. A hosszú távú megmaradásnak, folytonosságnak ez a feltétele. Egy sötétségbe, morális zűrzavarba süllyesztett, abban hagyott közösséget könnyebb irányítani, a szabadság szabadosságba csap át. A szabadsághoz is önismeret, öntudat szükséges. (Számos európai

ország megosztott politikai, kulturális értelemben, mégis, ha róluk mint közösségekről van szó, elsődlegessé válik közösségi identitásuk, s ettől nem sérül ilyen vagy olyan szemléletű, nézetű individuumuk. Az előszeretettel másolt USA-ban nemcsak az amerikaiás ténye tölti el büszkeséggel az állampolgárokat, összetartozásukat erősíti, ha egy államból, tartományból, városból valók, egy iskolához tartoznak. Egy-egy közösség tagjai, nem csupán helyrajzi értelemben, tradícióik, nyelvhasználatuk, s megannyi közös érték köti össze őket.) S nem utolsó sorban az önismeret alapja a más, a másik megismerésének, elfogadásának is.

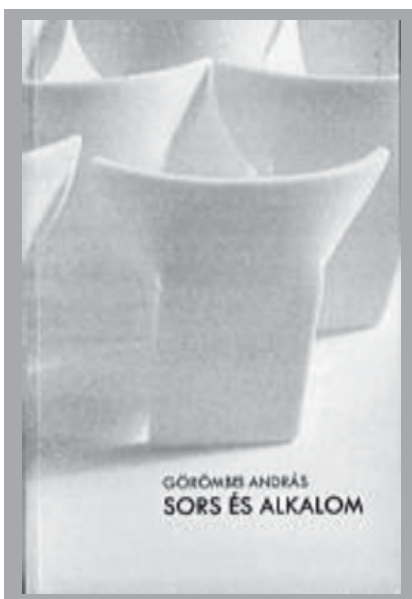
Görömbei András nagy ívű tanulmányában – *Az irodalom szerepe a magyar nemzeti tudat alakításában* – irodalom és a nemzeti önismeret kapcsolatát, összefüggéseit világítja meg, a személyiség autonómiájának védelme, a szétszórt magyarság összetartozásának tudatosítása, a történelmi hazugságok, félremagyarázások korrekciója, különösen 1956 és az azt követő

időszak tisztázása fényében. A szerkesztésnek köszönhetően a tanulmány kontextusát bővíti a *Horváth János Ady-képének* alakulástörténetét elemző és a Móricz-értelmezéseket vizsgáló tanulmány. Németh László *Iszonyát* az egyéni és nemzeti önismeret alapműveként emlegeti sokrétű, gazdag értelmezésében. A népi irodalommal kapcsolatos tévedések, félreértések eloszlításában, a népi irodalom jelentőségének megértésében Görömbei András meghatározó munkát végez/végzett. Itt is kiemeli: „Sokféle érték van egy nemzet irodalmában. Ezek az értékek nem ellenfelei és ellentétei, hanem kiegészítői egymásnak. A népi irodalom szemléleti öröksége ma is időszerű és nélkülözhetetlen számunkra, hiszen az európai történelemnek nemzetként leszünk alakítói vagy áldozatai.” (*A népi irodalom és öröksége*) Borbándi Gyula nyitott szemlélete, a népi írói mozgalomról, nyugati magyar emigráció történetéről szóló könyvei, a nyugati irodalom lexikona, bibliográfiája a cselekvő magatartás példái. Görömbei András ezúttal sem feledkezett meg a határon túli magyarságról, irodalomról, a kötet címében jelzett kontextusban főként, ezúttal például a nyugati magyar irodalom mellett, Sütő András, Grezsa Ferenc írásairól szóló tanulmányait válogatva a kötetbe. A figyelmes válogatás, szerkesztés hangsúlyozza a kötetben foglaltak időszerűségét, fokozza szellemet élesztő erejét, melyben remélhetőleg minél több olvasó részesülhet.

Miként Görömbei András másik, igen személyes hangvételű válogatott írásaiból összeállított kötetének, a *Sors és alkalom*nak szellemi, lelki értékeiben is. Az 1975 és 2007 közötti, tehát harminckét év írásaiból szerkesztett válogatás már önmagában is egy pályára való rálátás lehetőségét sejteti. És valóban, kirajzolódik Görömbei András pályájának főbb vonalai, mintegy személyes jegyzetként beépülve eddigi életművébe. Kötetbeli írásai hét fejezetre bontva ívelnek a személyes hangvételű portréktól az interjúk egyes szám első személyű vallomásaiig.

Az *Évfordulók* fejezetben olvasói, tudományos nyitottságra valló, hatalmas tudásanyagot tartalmazó portréi, informatív jellegük mellett a másik tárgyalt kötethez hasonlóan szólnak irodalom és önismeret kapcsolatáról, nemzeti és általános létkérdésekről. A magyar irodalom néhány feledhetetlen

Görömbei András: *Sors és alkalom* (Tiszatáj Könyvek, 2008)

alakjáról vall az *Alkalmak*ban, mely írások ugyan valamilyen alkalom kapcsán születtek, mégsem alkalmi írások, vallomások formában ragadják meg egy-egy életmű hangsúlyait.

Az értékeket könnyen szortírozó világban Görömbei András vallomásai segítik az olvasót a tájékozódásban, az értékek megismerésében. Nem erőszakol semmit olvasóira, hallgatóira, lehetőséget kínál a megismerésre vagy ugyanannak az életműnek más jellegű megközelítésére.

A *Kölcsey Ferenc emlékezete* című írásában „képzeletbeli idézetkincsről” ír, amely „azokat az érzéseket és gondolatokat tartalmazza, melyeket nemzedékről nemzedékre továbbad a közösség, mert bennük önmaga történelmi emlékezete ismer. Az időben fennmaradni, folytatódni kívánó közösség ezekben az érzésekben és eszmékben önnön folytonosságát teremti meg.”, Kölcsey *Himnuszát*, a nemzeti himnusokat említi példaként, mint amely(ek) saját és nemzeti felelősségünkre ébreszt(enek), a nemzeti önismeretet szolgálja(k), s hangsúlyozza: „a magyarság jövője csak az egyetemes emberi haladás áramában képzelhető el. Ehhez azonban nem a nemzeti értékek feladására van szükség, hanem éppen a jobb, nemesebb magyar minőség megteremtésére az élet valamennyi területén.”

Magával ragadóan ír Adyról, Móriczról vagy Tóth Árpádról, a „szenvadás és a szépség költője”-ről (*Tóth Árpád centenáriumán*). Kiemeli Babits műveltségének egyetemességét, felhívja a figyelmet arra, hogy „Babits individualizmusa a személyiség méltósága: a szellem képviselője a közönségesesség ellenében. Nem a közönségre mondott gyűlöletet az elhíresült korai vers sem, hanem a *vulgust*, a közönségeset utasította el a soha meg nem elégedés himnuszában.” (*Babits*). Az Illyés centenáriumi tanulmánykötetről szólva Illyés életművének gazdagságáról, az új olvasatokat jelentőségéről ír. De olvashatunk Szabó Lőrincről, a *Tücsökzene* vallomások verseit középpontba helyezve, Debrecen viszonylatában, József Attiláról, Nagy Lászlóról, Mészöly Miklós autonóm írói szemléletéről, Sütő Andrárról. Csoóri Sándorról gondolkodva hangsúlyozza: „a személyiségnek a szabadság az egyetlen emberhez méltó állapota” (*A teljes belső szabadság kiküzdésére hív*). Rendkívül megrázó Kovács Kálmánról szóló írása. Tisztelettel, megbecsüléssel adózik Turczel Lajos, Czine Mihály, Borbándi Gyula és Dobos László elhivatott szellemi munkájáról. Felfedi olvasói előtt Lázár Ervin új dimenziókat nyitó, szeretetteljes írói világát, személyiségét.

Az *Alkalmak*at megragadva fáradhatatlanul küzd a magyar népi irodalommal kapcsolatos félreértések, tévedések eloszlításáért. Illyés Gyula, Németh László, Kányádi Sándor, Nagy Gáspár művei szemléletét meghatározó, kedves kutatási témái.

Görömbei András: *Azonosságtudat, nemzet, irodalom* (Nap Kiadó, 2008)

Egy finnországi svéd költészeti antológia kapcsán nemzetiségi létmód lehetőségeiről töpreng, amelyről, mint írja „egyre inkább az a benyomásunk, hogy a mi tájainkon még hosszan álmunk minősül.” (*Lehet-e kisebbségben élni?*)

Bevezetői a kötet meghatározó írásai Latinovits Zoltánról, a nemzetiségi magyar irodalomról, csoport- és nemzeti érdekek ütközéséről, Kultúra, nemzet, identitás *vissza-visszatérő kérdéseiről*.

A *Kiállításokban* érzékeny, érdekes megközelítésben kap teret a képzőművészet.

Megrázóak a fájdalmas *Búcsúzások* „mesterektől”, kollégáktól, barátoktól, a magyar irodalom, szellemi élet meghatározó alakjaitól, minőségi létünk őreitől.

A *Vallomásokban* egészen közel hajol olvasóihoz. Keserűen, szomorúan, szégyenkezve ír a 2004. december 5-i népszavazásról. A szeretet, megbecsülés hangján szól Csengey Dénes ellentmondásos figurájáról, drámai sorsáról, ambivalens kapcsolatokról. Felidézi Julow Viktor és Jób bácsi (Bánhegyi Jób) felejthetetlen személyiségét, tanári nagyságát, személyes emlékeit. Míg Jób bácsira emlékezve önkritikusan visszafojtja a feltoluló emlékeket, a kötetet záró interjúban szabadon áramolhatnak emlékei, léttapasztalatának bölcs összegzéseként, egészen közel engedve olvasóit a közösségi sorssal szoros összefonódó saját személyes sorsához, mely egybeforrt az irodalommal. Mint vallja: „Az irodalom számomra valóban létértelmezés és létformálás.” (*Az irodalmi létértelmezéstől a közösségi felelősségtudatig*)

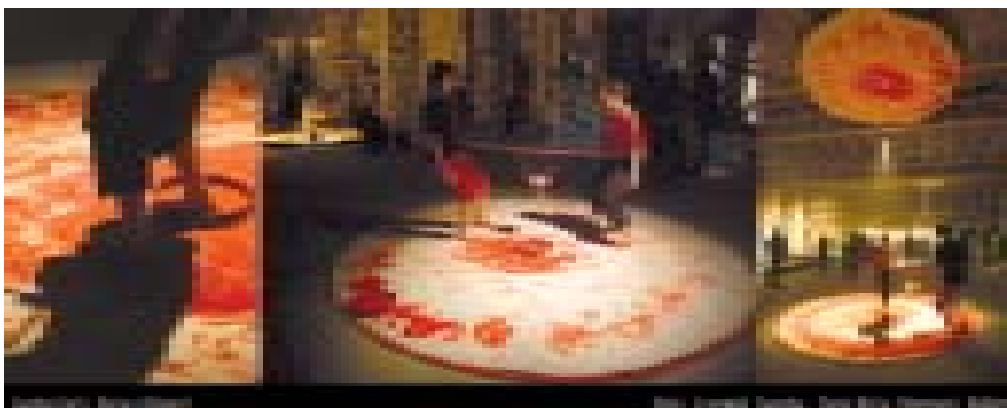
EKLER ANDREA

A végtelen kilenc szobája

Bár a különböző művészeti ágak közötti átjárásokkal való kísérletezés régóta, és több mint trendje a kortárs színházi kísérleteknek, a performatív művészet magyar terepén mégis kevés az olyan alkotás, amely a hagyományos nézői magatartásminták termékeny elbizonytalanításával kérdez rá a színház, az élő előadás lehetőségeire. Épp ezért üdítő színfolt ezen a palettán az **Élőkép Társulat** tevékenysége, közelebbről a *Végtelen* című élő installáció, amelynek konceptjét Bársony Júlia jegyzi. A MOME diákjaival való együttműködésből származó kiállítás-performanszt elsőként a Gödörben mutatták be az alkotók, de a munka további helyszíneken is felállításra került, így tekinthette meg a *Végtelen* a közönség nyár végén a Mumus nevű romkocsmá emeleti részén, egy lakatlan bérház lakásainak terében.

A kilenc szoba eseményei, bár különálló alkotások, és különböző alkotók elgondolásai, a végtelenség fogalmára, gondolatára való művészi reakciókként mégis szorosan kapcsolódnak egymáshoz. De a minden szobából finoman áradó buddhista zenének is az a dramaturgiai funkciója, hogy feloldja a terek tagoltságát a szemlélődő atmoszféra megteremtésében. Történetekbe léphetünk be, no persze ne narratív színházi jelenetekre gondoljunk, sokkal inkább filozofikus hangvételű, ám mégis sokszor a személyességgel átítatott eseményekre, amelyekben helyenként a buddhista filozófia és mindennapi élet ironikus tapasztalatai adnak egymásnak találkát. A kitartott monumentálisztól a földszagúbb humorig változik a munkák jellege, nagy stílusbeli amplitúdókra azonban ne számítsunk; nyilván ez is a koncept részét képezi.

Mindák Gergely performansa a test apró rezdüléseit nagyítja látványra oly módon, hogy a testéhez erősített fonalak, amelyek a mennyezethez erősített apró hurkokon szaladnak keresztül, és amelyek végeire aranyozott köveket kötöttek nehezékként, továbbítják a kezek és a hát mozgatait. Az aranyozott kövek síkja és maga a látványkép egésze a fonalkonstrukció alatti mesterséges tavacszkában tükröződik, egy fekete medencében, amely a japán shogunként trónoló Mindák és a nézők között terül el. A lassú mozdulatok receptoraiként a fonalak az aranykövek síkjában teszik láthatóvá és követhetővé Mindák mozgását.

A szomszéd szobák eseményei már jóval több humort engednek meg maguknak; az egyikben egy fiatal, dohányzó fiú pakolgatja ki a sörösládákból az üres üvegeket, az ikonokról ismert aureolát mintázva meg, majd az üresen hagyott fejrészbe maga fekszik bele. A szobák falaira kiakasztott kis szövegek (idézetek illetve saját szövegek) mintegy asszociatív kommentárjai, összegzői a szobák performanszainak, jelen esetben ez csak ennyi: „I'm on the highway to hell”, amely a közismert rockszám ironikus beidézésével bontja meg a meditatív hangulatot. Egy másik, hosszúka fülkében fekete, testhezálló ruhába öltözött lány látható, jelmeze csak az arcát, a köldökét és a kézfejét hagyják szabadon. A háta mögött lassan emelkedő kifutó látható, a hátsó falból kiinduló fonalak, amelyeket ruhájához erősítettek épp addig az átlátszó plexifalig engedik eljutni, amely közte és a nézők közt feszül. Az emberi identitás hyperspaces hangulatú laboratóriumi ketrece ez: ha a néző a plexi elé berajzolt két lányomra lép, akkor felgyullad egy lámpa, és saját képe rávetül a bent álló lányára. Az identitás kettős kötődését, dialektikáját fogalmazza meg ez a látvány, nevezetesen hogy az egyszerre tartalmaz kötöttebb, személyes, nehezebben módosítható elemeket és tükrözi a másokét, a többi ember identitásának hatását. De nem a didaktikus jelleg a lényeges ebben a performanszban, sokkal inkább azok az apró gesztusok, reakciók, amelyek a lány és a nézők között történtek. Volt aki mozdulatlanul szemlélte a kettős alakképet, volt aki a tükröző alak manipulálhatóságával kísérletezett, például

megmozdította a kezét, várva azt, hogy a lány lemajmolja az ő gesztusait – ami persze nem történt meg, viszont magát a manipuláció kísérletét lereagálta a lány.

Mindegyik szobához tartozik egy személy, még ha első pillantásra nem is könnyen vesszük észre: a rejtőzködés ilyen meglepetésével játszik el Bolyác Jeromos alkotása. A valaha fürdőszobaként vagy kamraként működő kis fülkébe belépve elsőként a falra akasztott szövegre téved a szemünk, amely egy végtelenített mondat, a végtelen jelének alakjára mintázva. Mellette a földön tükör, rajta szétoccsant agyagfigurák: és csak itt emeljük fel a fejünket, hogy meglássuk a beépített faliszekrényben nyugodtan üldögélő fiút, aki apró agyagmardarokat gyurmáz, majd sorra kirepteti őket a halálba. Egy másik apró szobácskában a fekete-fehér kontrasztjára épülő látvány-performansz fogad: a fekete ruhás fiú majdnem egybeolvad a fekete háttérrel és a fekete alapzattal,

amin törökülésben ül. Az igéző látvány itt a kezek ismétlődő mozdulatokból álló játéka által valósul meg és a megszakítás és összeolvadás gesztusaiból áll össze. A ruha ujjára varrt fehér fonál, amely végigszalad a mellkason, bezárulhat a talpazatra kirakott félkörívvel vagy azzal a fonaldarabbal, amit az előadó a két kezével fog meg, mintegy folytatásaként a karján világító csíknak.

Nem minden fülke kínálja fel azt a lehetőséget, hogy a néző belépjen az esemény terébe. Az identitáslabornál ezt a plexiüveg akadályozza meg, egy másik női performansz világa azonban olyan erős atmoszférával, no meg kis térrel rendelkezik, hogy értelemszerűen megállunk az ajtóban. A fürdőszobányi térben egy befotott lány mozog, háttal a nézőknek. Hajfonataiba fonalak vannak beleszöve, ezek vékonyan kígyózva futnak szét az apró szobában és a négy falhoz erősítve tartják foglyul, korlátozzák mozgásában a lányt. A földön áttetsző és világító labdacok, celluxból formált, vízzel megtöltött tartályok, amelyek belsejében apró izzók világítanak – ezeket köti sorban a hajához a performer, majd a sarok felé lépve módosít a helyzetükön.

A kis fülkék után két nagy tér következik. Ezek közül az egyikben a szoba háromnegyedét elfoglaló köremelvény áll, amit finom homokkal szórta fel. Az emelvényen egy bézs, majdnem a homokkal megegyező színű ruhába öltözött, turbánszerű fejfedőt viselő lány mozog, az ő homokkal való játékát szemlélhetjük. Az erőteljes látványosság helyett itt is az apró mozdulatokra koncentráló koreográfia dominál: a nyomok létrehozásának és elsimításának különböző lehetőségei vetődnek fel, ezek megkomponáltságát ugyanakkor a gyermekjátékokhoz hasonló belefeledkező, a játékban, az anyaggal való érintkezésben elmerülő kíváncsiság hatja át. Ezért is nézhető sokáig ez a kompozíció: a homokkal való játék újabb és újabb lehetőségeit követhetjük: ahogyan a kéz rajzol, perget, elsimít, vagy ahogyan a járkáló láb nyomokat hagy, zajokat teremt. A mozdulatlehetőségek valóban végtelenek, és minél inkább belemérülünk a szemlélődésbe, annál jobban érvényesül a finom mozdulatok szépsége. A néző számára

kérdés, hogy ezek egymásutánisága milyen ívet rajzol ki, hiszen egyik szoba eseményét sem követjük végig elejétől a végéig. A homokjáték történetéből én akkor léptem ki, amikor a performer-lány a köremelvény fölé felfüggesztett két, lefele csúcsosodó vászonsüveg végét megbontotta, amiből peregni kezdett a homok: a zuhany alá álló lány arcára, szemére, testére.

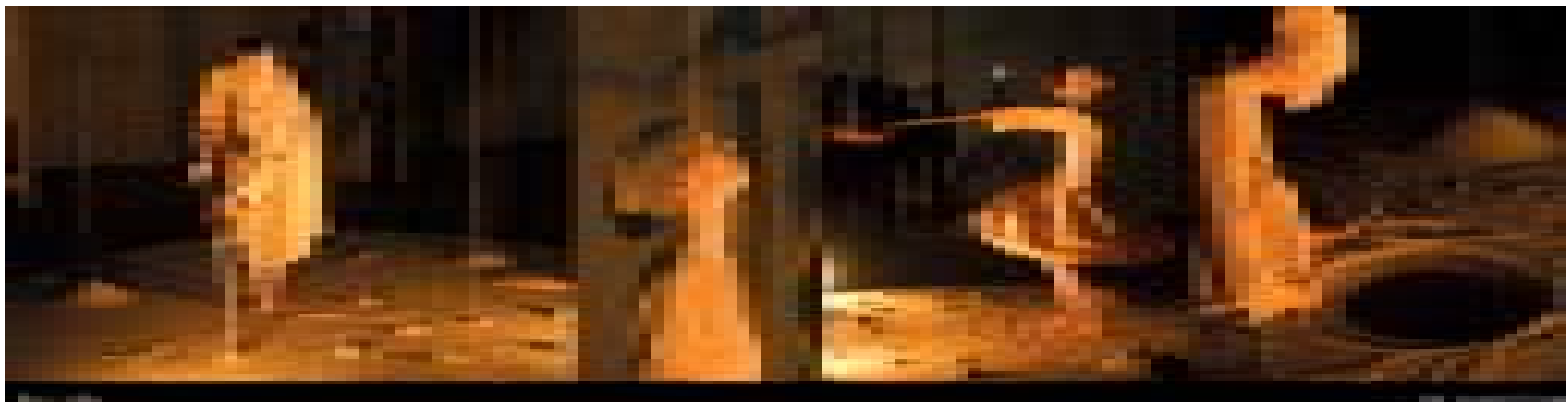
A legutolsó szoba eseményét a szerelem természetrajza ihlette: itt egy fiú-lány páros fokozott koncentrációt és egymásra figyelést igénylő performanszába pillanthatunk be. A szoba nagy részét elfoglaló, kör alakú gumilap a mozgás terét a küzdősportokéhoz hasonlóan jelöli ki. A két, hevederbe bújó performer mozgásának célja, hogy fenntartsa egy törekény egyensúlyú viszonyt. Ugyanis kettejük teste nemcsak a mennyezetre felfüggesztett karabinerrel átfutó kötéllal kapcsolódik össze, hanem az a deréktájban látható további két karabinerrel keresztül is átfut. Erre, amolyan mérlegnyelvként egy himbálódzó mécses akasztottak. A háromszög alakú szerkezettel való játék célja, hogy a performer a másik fél mozgásának komplementer reakciójával tartsa egyensúlyban a mécses. A körben forgás útja látványosan rajzolódik ki: az előadók a körben elhelyezett, két, piros festékkel teli tálcába lépve jelzik pecsétnyomókként, hogy merre lépdeltek.

Hogy mennyire nincs ebben a térben első esemény, első szoba, hogy mennyire szabadon is hagyják az alkotók a nézőt azt illetően, hogy merre induljon, milyen sorrendben tekintse végig a szobákat, és így milyen történetet rakjon össze maga számára, mi sem jelzi jobban, mint hogy először nekem fel sem tűnt, hogy az az előtér, amelybe beléptem, és amelyből a többi útvonal elágazott, maga is egy történetes színhelye volt. Itt egy performer kérte kölcsön a nézők árnyékát, és rajzolta rá azok körvonalait égő anyaggal egy papírlapra. Majd meggyújtotta a körvonalat és így el is készült a falra akasztható árnyékkép.

Az interaktivitás határainak nyitva hagyása talán az egyik legfontosabb élményformáló eleme ennek a vizuális színháznak, hiszen meghatározó, hogy a bejárt szobákkal és a történettel ki hogyan létesít kapcsolatot, mivel az alkotók nem kínálnak szorosabb instrukciókat sem a nézés sorrendjére, sem annak mikéntjére vonatkozóan. Ez nem jelenti azt azonban, hogy az installációk maguk ne határoznának meg különböző részvételi módokat: ám ezeket nem erőszakolják rá a nézőkre. A végtelen nem csak témaként, de struktúráként is meghatározza a Bársony Júlia által (és alkotótársaival: Bérczi Zsófiával, Bolyác Jeromossal, Deák Emesével, Eke Angélával, Halasi Dániellel, Harsay Gáborral, Iván Katával, Laczkó Julival, Mindák Gergellyel, Stark Attilával, Szarka Fedor Guidoval, Tarsó Katalinnal) megrendezett performanszt: ahány nézője, annyi variációja születik meg az előadásnak, és egyik változat sem kevésbé érvényes a másiknál.

VARGA ANIKÓ

Végtelen. AMOME és az Élőkép Társulat előadása. Alkotók: Bérczi Zsófia, Bolyác Jeromos, Deák Emese, Eke Angéla, Halasi Dániel, Harsay Gábor, Iván Kata, Laczkó Juli, Mindák Gergely, Stark Attila, Szarka Fedor Guido, Tarsó Katalin. Rendező: Bársony Júlia.

Stúdió a labirintusban

Minden jel arra mutat, hogy október végére elkészülhet a Kolozsvári Állami Magyar Színház stúdióterme. Az esemény fontosságáról, a stúdióinak közönszínhő műsortervbeli változásokról, az Európai Színházi Unió idén ősszel Kolozsváron és Bukarestben megrendezett fesztiváljáról nyilatkozott Tompa Gábor rendező, a kolozsvári magyar társulat igazgatója.

– *Hamarosan elkészül a stúdióterem. Mint minden színházépület, ez is egy adott színházestétikát, színházszemléletet tükröz. A stúdióterem meglete milyen újdonságot hoz kinézetében, belső terében, funkcionalitásában a kolozsvári magyar társulatnak?*

– Talán azzal kezdeném, hogy ezzel a stúdióépítéssel bekerülhetnénk a negatív rekordok könyvébe, hiszen 1996 végén készült el az épület terve, ami eleinte bontási terv volt, hiszen a régi, Janovics-féle első magyar filmstúdió helyén épült a stúdió, ahol az évek során díszletraktár működött, egy olyan díszletraktár, ami nem volt egy szintben a színpaddal, a beomlás veszélyével fenyegetett éveken át, és sokáig nem kaptunk bontási engedélyt sem. Gondoltuk, hogy nem elég a bontási engedély, mert oda új raktár kell legalább. Ekkor támadt az az ötlet, ami nem is az én ötletem volt, hanem évek óta felismert létszükséglet, hogy építsünk az emeletre egy stúdiót. A gazdasági igazgatónk, akiben még az a régi mentalitás dolgozott, hogy bármit is terjesztünk elő, azt úgysem hagyják jóvá, a hátam mögött, és a tudtom nélkül: különválasztotta a raktártervezetet a stúdiótervtől. Amikor lejtettek azok a bizonyos urak a minisztériumból, elkezdtem beszélni ennek a stúdiónak a fontosságáról és úgy néztek rám, mint egy örültre, hiszen nem tudták, milyen stúdióról beszélek, mert a gazdasági igazgató csak a raktártervet küldte fel jóváhagyás végett a művelődési minisztériumba. Amikor Ion Caramitru lett a művelődési miniszter, akkor végre megkaptuk mindkét engedélyt. Nagyon nehéz volt elkezdni a munkát, aztán lassan felépült a raktár, de ezt követően bő három évig állt a munka.

– *Mitől mozdult ki mégis a holtpontról a történet?*

– Tavaly végre megszavazták azt az 1,6 millió eurót, amely része egy világbanki kölcsönnek, amelyet különböző kulturális intézmények tatarozására, vagy felépítésére fordítottak. Ilyen például a bukaresti városi könyvtár és mások. Most már úgy tűnik, hogy megvalósul a stúdió terve, és 2008. október végéig át is adjuk. Már áll az épület, csak a stúdió technikai felszerelése maradt hátra: a világítás, hangosítás, hangszigetelés, a belterület, a padozat... Változtatható nézőterű, száz férőhelyes stúdió lesz, alapterülete 180 négyzetméter és a magassága 7 méter 40 centi. Úgy tűnik, hogy az Európai Színházi Unió fesztiválja alatt ünnepélyesen felavathatjuk. Remélhetőleg, mert nem mondhatok biztosat mindaddig, amíg nem látom.

– *Úgy tudom, hogy a stúdió Janovics Jenő nevét viseli majd.*

– Egyhangúlag döntöttünk úgy, hogy a stúdiót Janovics Jenőről nevezzük el, hiszen a másik nevet, ami felmerült, a Harag Györgyét, már a szatmárnémeti színház magyar társulata használja. Janovics neve azért is indokoltabb, mert azon a helyen valóban a Janovics-féle filmstúdió állt, ráadásul ő volt a leghosszabb életű direktor is a kolozsvári színház történetében, és a legsokoldalúbb is, hiszen ő filmet forgatott, tudjuk jól, hogy Korda Sándor itt kezdte a filmrendezői pályafutását, itt jöttek létre olyan filmek, mint például a Bánk bán... indokolt tehát Janovics neve. Ennek a stúdiónak az a művészi rendeltetése, hogy olyanfajta közelséget teremtsen meg a közönséggel, ami ugye másképpen működött akkor, amikor a színpadra ültették fel a nézőket, és tesszük továbbra is, bizonyos előadások esetében, viszont a legfontosabb az, hogy főleg a kortárs fiatal szerzők műveit kívánjuk bemutatni. Olyan évadot tervezünk, ahol hazai, magyar nyelvű, vagy a világirodalom legfrissebb alkotásaiból akarunk bemutatni, és ezekhez fiatal rendezőket szeretnénk meghívni. Szeretnénk rizikót is vállalni, elsősorban a dráma bemutatás terén, ahol egy kissé el is vagyunk maradván. Nem azt mondom, hogy a hazai magyar drámatermés olyan egyszerű lett volna az elmúlt években, évtizedekben. Megszakadt az a folyamatosság, ami a korábbi évtizedeket jellemezte, mostanában is ugye Visky András egy-egy művét bemutattuk, az elmúlt évadok mindegyikében, és a most következő évadban is, előtte Láng Zsolt, Parti Nagy Lajos darabjait is játszottuk, de ezt most rendszeresebbé akarjuk tenni. Valószínű, hogy a stúdió műsortervének nyolcvan százalékát már a 2009–2010-es évadban a mai drámák teszik majd ki. Olyan fiatal drámaírókat kell meghívni, akiket érdekel a színházi produkcióban való részvétel is, nem csak leadják a drámát, hanem akár részt is vesznek az alkotómunkában. Ez egyfajta kísérlet, ami nélkül nem születhetnek igazán jelentős előadások, és úgy gondolom, hogy amennyiben esztétikailag, minőségileg ez a lehetőség megteremtődik, akkor elsőbbséget a hazai művek élveznek majd. Fiatal drámaírók, fiatal rendezők műhelyévé szeretnénk alakítani ezt a stúdiót, ami nem jelenti azt, hogy másfajta előadásokat kizárnánk ebből a körből. De az mindenképpen fontos, hogy ne ugyanaz történetjék, mint a nagyszínpadon. Előfordulhat olyan eset is, hogy a nagyszínpadon zajlik egyfajta előadás, a stúdióban pedig ettől teljesen eltérő.

– *Anézők bizonyos része nehezményezte, hogy nincs elég nagyszínpadi előadás; most esély teremődik arra, hogy szélesebb lesz a bemutatott előadások palettája?*

– Úgy érzem, hogy ezek a kijelentések eléggé alaptalanok, és nem felelnek meg a jelen valóságának. Ebben az évadban is többnyire nagyszínpadi előadások lesznek majd, és előző évadban is volt legalább három nagyszínpadi előadás: a *Gianni Schicci*, a *Borisz Davidovics síremléke*, a *Maszathey*... Ezek mind nagyszínpadi előadások voltak. Nem hiszem, hogy máshol, egy 857 férőhellyel rendelkező színházban, úgy, hogy ráadásul megosztják ezt a teret egy másik intézménnyel, több nagyszínpadi előadást mutatnának be. Úgy látom, hogy a műfaji sokféleségnek is eleget teszünk, de nem azért, mert végigsétálunk a városnegyedeken és megkérdezzük szűrőpróba-szerűen a nézőket, hogy mit szeretnének látni, mert a színház nem így működik. A vendéglő, a kaszinó, az örömhelyek és egyéb intézmények ilyen módon elégitik ki az esetleg rendezetlen életű polgárok igényeit, de a színháznak más a funkciója. A színháznak egyfajta magaskultúrára való nevelés a funkciója, és a világról, a társadalmi jelenségekről próbál olyan kérdéseket feltenni, vagy olyan kérdésekkel szembesíteni a nézőt, akár szórakoztató formában is, amelyek izgatók, amelyekről nem tarthatja távol magát. A színházunk nézőserege rendkívül megfiatalodott, rendkívül meggyarapodott az elmúlt évadokban. Minden előző évadhoz képest általában ötezerrel nőtt a nézőszámunk, ami nem kevés, és ha összehasonlítjuk, az ugyanabban az épületben működő magyar operával, akkor azt hiszem, hogy jóval magasabb a látogatottságunk, az előadásaink száma, és így tovább. Nem beszélve most a művészi minőségről, amit nekem nem tisztem elbírálni (a véleményem megvan róla), de zárójelben annyit megjegyeznék, hogy legalábbis egészen más irányba gondolkozunk és haladunk, és azt hiszem, ezt jelzi, hogy a színházat felvették Európa 17 legrangosabb színházának az Uniójába, az Európai Színházi Unióba; hogy mindkét országban, Magyarországon és Romániában is az Andrei Șerban által rendezett Ványa bácsi az év legjobb előadása lett, a Román Színházi Szövetség és a magyar kritikusok díját is megkapta.

A közönséget az becstüli inkább, aki nem becstüli le a képességeit, és nem gondolja azt, hogy ez a színház magas bizonyos rétegeknek, hanem azt gondolja, hogy minden jelentős

www.huntheater.ro

színpadi előadás minden rétegnek szól. Igenis: a néző felnőtt, érett ember, és remélhetőleg megvan az általános kultúrája, nyitottsága, gondolkodóképessége, polgári érettsége ahhoz, hogy az értékek felé vonzódjék és megtalálja azokat. Az nézi le a közönséget, aki demagóg módon állandóan valami olcsó igényekről beszél, valami prostituált színházról, valamiféle szórakoztató, könnyű műfajokról, holott, én úgy érzem, hogy a néző nem egy amorf massa. A néző egyenjogú partner, párbeszédet kell vele folytatni, provokálni, gondolkodásra készíteni. Napjainkban azt látom, hogy az iskoláktól a médiáig egyfajta szubkulturális jelenség harapódzott el, aminek a következménye a magaskultúra eltűnése is lehet. Ez sokkal riasztóbb jelenség, mintsem hogy mi ilyen időkben homályos igényeket elégitünk ki.

– *Egy felső szubkultúrát helyeztek szembe az alsó szubkultúrával, vagy inkább egy mindenféle szinten megnyilvánuló beszédmódot próbáltak alkalmazni, amihez bárki kapcsolódhat?*

– Mi nem egyfajta szociológiai úton jutunk el a műsortervünk kialakításához. Egyszerűen azt szeretnénk, ha egy nagyon jó társulatunk lenne (most már mindkét országban a szakmából a legjobb társulatként emlegetnek sokan), azt szeretnénk, hogy a legjobb szerzőket, a legjobb rendezőket, a legjobb tervezőket, a legkiválóbb színpadi zeneszerzőket hozzuk össze egy-egy alkotás erejéig, és ebből származhat minőség. Minőséget akarunk tulajdonképpen. Ha az autógyártással hasonlítom össze, akkor nem hiszem, hogy valaki azt mondaná, hogy a turbó, vagy v-motoros autókat a régi gőzgépekkel kell lecserélni, mert valaki úgy gondolja, hogy így jobb. Az egy nosztalgia tulajdonképpen. Más kérdés, hogy valaki nem szereti mondjuk a BMW-t és inkább a Trabantot választja. Ez izlés dolga, amelyre Lautréamont azt mondja: senki sem fog megorrolni, azért, hogyha kedvenc ételéd a karamella, csudás tréfája a természetnek – egyszóval lehet nem szeretni a BMW-t, de nem lehet azt állítani, hogy nem egy jó autó, mi jó „autókat” akarunk.

– *Éppen a választás lehetősége adatik meg a nézőnek, hiszen számos izgalmas előadásból válogathatnak idén ősszel az Európai Színházi Unió fesztiválján.*

– A fesztivált tavaly ítélték meg nekünk, az Interferenciák fesztivál után, ahol több uniós tagszínház vett részt és számolt be lelkesen az itteni szervezésről és az előadások fogadtatásáról. Tíz nap alatt körülbelül nyolcezer néző látogatott el ezekre az előadásokra, és fogadtatás zúfolt házakkal és ovációval a különböző előadásokat. Az idei fesztivál Kolozsváron és Bukarestben lesz. Amikor nekifutottunk, még nem tudtuk, kik lesznek a közel egymillió euró költségvetésű fesztivál támogatói. Mindkét városban külön-külön költségvetéssel zajlik a fesztivál. Bukarestben több előadás lesz, nálunk kevesebb, mert kevesebb a pénz és ennek egy része még mindig csak ígéret formájában létezik. Viszont az mégiscsak nagy áttörést jelent, hogy Kolozsvár önkormányzata, azt hiszem ötven év óta első ízben, jelentős összeggel, 200 000 euróval támogat egy fesztivált, amelyen itt lesz Roger Planchon lyoni társulata, ők nyitják a fesztivált Ionesco Amadée-vel; itt lesz a belgrádi Nemzeti Színház, a palermói Garibaldi Színház, a milánói Piccolo Színház, a bukaresti Bulandra Színház, és mi, házigazdák is, öt különböző előadással. Ez egy hosszú fesztivál. November másodikától december huszadikáig tart, és körülbelül ötnaponként látható kétszer egy-egy tagszínház produkciója. Történik mindez az európai interkulturális évében, és én azt hiszem, hogy a fesztivál Kolozsvárnak is egy nagyon fontos esemény, és a város dicsőségére válik, talán még a TIFF sem mérhető egy ilyen jellegű rendezvényhez, bár egyre izgalmasabb és egyre jelentősebb fesztivállá válik.

– *Ha már fesztiváloknál tartunk, a kolozsvári közönség kezd hozzászokni ezekhez. Mi lesz a jövő évben?*

– A 2009-es évre nem tervezünk fesztivált, mert nagyon megterhelő két egymást követő évben két ilyen nagy fesztivált megszervezni, de 2010-től szeretnénk akár két, akár háromévenként folytatni az Interferenciák fesztivált, ami úgy érzem, sikeresen indult. Nyilván át kell gondolni kissé a profilját, és az a tény, hogy most a stúdió felépült, változatossá teheti az Interferenciákat. A stúdió maradván, jelenleg meglévő előadásokat természetesen nem viszünk át a stúdióba. Gyerekelőadást tervezünk először is (mert nem volt már két évadja), Geanina Cărbunariu rendezésében, aki egy készülőben lévő darabját átveszi valószínűleg, és akiről tudni kell, hogy a darabjait már Münchenben és Berlinben, a Schaubühne-ben is játszották, ezenkívül Bécsben és New Yorkban is. Szerintem ő valóban generációjának egyik legtehetségesebb alakja, nem érvényes rá az a Magyarországon, de másutt is divatos jelenség, hogy ha a kritika mostanában felkap egy fiatal rendezőt, egy alkotót, és zseninek vagy messiásnak kiáltja ki egyetlent, vagy két-három munkája alapján, és aztán egy adott pillanatban, a csúcsról elejtik, éspedig ugyanazok a kritikusok, akik ugyanazért, amiért felmagasztalták, később lehordják a sárga földig, vagy dilettánsnak nevezik. Ez egy nagyon furcsa, a kritikai tudatot és a kritikai erkölcsöt sajnos nem túl jó fényben feltüntető jelenség, aminek hosszú távon nem tudom mi az értelme, de elég veszélyes jelenség. Mert azt hiszem, hogy a rendezés, a színházi programok, hosszú távú történetek, nem pedig valami közvetlen, azonnali motivációk keresése, vagy közvetlen provokációkra adott felelet.

KARÁCSONYI ZSOLT

Bárdos József

SIMON ISTVÁN
(1926–1975)

MURZA

Hogy Balog Ádám lova Murza,
azt rosszul tudtam, így lett Mirza.
Sejtelmem se volt akkor, mi a ló,
hogy miért tartják, hogy mire való,
csak annyit láttam ostobán, sután,
hogy a ló eszi meg a vacsorám.

Jaj, Mirza, Mirza, rejtelmes talány,
helyettem őt csókolt meg a lány.
És simogatta farkát az uton,
hogy mit ehetett rajta, nem tudom,
tán a népiesch, furcsa szót,
és Murza helyett azt a kicsikót

Ő is Mirzának hívta, Mirza, Mirza,
tőle a hátam még ma is lúdbirza.
Csak risszantott egyet a rőt farán,
vagy dobbantott a lábával talán,
mert lába is volt, mind a földig ért,
csak én nem értettem még, hogy miért.

Ma már tudom, mi a zsemle-Mirza,
népkölteményem is lapapírza.
S lett Mirzából szavalati darab,
ma ezt szavalja néger és arab,
mondják versenyen is nyakra-főre,
lel a hideg is már, Mirza, tőle.

Sándorantológia: Bartos Csaba

Tisztelt Orbán kollega!

Bartos Csaba a becsületos nevem, 30-éves vagyok foglalkozásom és mesterségem szerint tanyai filozófus és néptanító!

A VILÁG LEGNAGYOBB GONDOLKODÓJA VAGYOK!!! Ezidáig termékeny írói-tanítói pályafutásom alatt, több FONTOS és NAGYHATÁSÚ JELENTŐS opuszt raktam le a világ népének asztalára! Ezek az írásaim, 10-éven belül egyetem tételek lesznek!

Gondolatrendszerem egyetemes! Átfogja átöleli az egész világ történelmét, az emberiség múltját illetve jövőjét!

Írói álnevem: Bartos Struccgyomrú Tetovált Láng Visszarionovics Iljics Szar Csaba

Névmagyarázat: A Bartos az eredeti nevem. A struccgyomrú névfelvétele a mindent megemestő és mindent elbőrö gyomromról kaptam.

A Tetovált név: 68 db tetoválás található zseniális személyemen.

A Láng: a lángelmémre vonatkozik,

A Visszarionovics és az Iljics: Sztálin emlékének és Lenin elvtársnak mint nagy példaképimnek állít emléket.

A Szar pedig nem más mint: a nagy kambodzsai hős kommunista forradalmár Salot Szar az-az Pol Pot előtt tiszteleg.

A Csaba az pedig nekem eredetileg is Csaba.

ÉLETEM FORGÁCSOKBAN:

Több mint 5-évig jártam az országot tapasztalatgyűjtés és csavargás céljából mint vándor-

Mondják mégis, sírva, könnyben ázva
a sok nénit Mirza hozza lázba,
a közönség sír, a zsűri zokog,
zokogni csak egymagam nem szokok,
némán ülök a sok marha között,
mert Mirza így ad nekem örömet.

Örömet, pénzet... Mert jól fizetik
azt, ki a zsűriben kibírja itt,
hogy egyre bőg a Mirza, Mirza, jaj,
így volt tavalyelőtt is, meg tavaly.
De az adó lassan a sírba visz,
ezért kibírom, ha jön Mirza is.

Kinek neve talány maradt, titok,
kitől néha álmomban ordítok,
áthajolva a pudvas kapufán,
mint focizás közben a nagyanyám,
ki, fogatlan, mondani se bírza,
hogy Mirza, Mirza, Mirza, Mirza...

PETRI GYÖRGY (1943–2000)

Az 57 évet élt magyar költők csoportjának vezéralakja. Példaképei (pl. Szabó Lőrinc) is vagy 57 évet éltek, vagy nem (pl. József Attila). A Lukács-fürdő helyett a Lukács-óvodába járt, de a György mesterből a kommunizmussal együtt kiábrándult. Költőnek indult, majd elhallgatott, hosszú hallgatása után Beszélőre ment, itt is maradt a rendszerváltásig, amikor is csak némi Holmi miatt tántorult el (mások szerint a tántorgásnak egyéb okai is voltak, lásd: lehet, hogy tán ittam, lehet, hogy tán torgok, de részeg nem vagyok!) Ekkoriban korábbi, jellegzetesen a közép-európai értelmiségre jellemző pesszimizmusát újabb, jellegzetesen közép-európai pesszimizmusa váltotta fel. Az idő ismét őt igazolta.

filozófus. Ezen emlékimet több zseniális művemben megörökítettem.

Most 3-éve, jelenleg nagy bölcs zseniként mint népokosító-tanító elvtárs Dinnyésen telepedtem le. Az életemet tettem eszmém és elméletem hirdetésére és tanítására!!! Megalkottam a földkeregség LEGNAGYOBB filozófiai művét, a BARTOSIZMUST! amely lesöpört minden addigi selejtes filozófust, mert En magam vagyok A GONDOLKODÁS A FILOZÓFIA A POLITIKA ÉS AZ IRODALOM MAGA!!

Ebből kiindulva En magam vagyok a MINDEN!!! /Bartos-tétel/

A munkám a szakmám a mesterségem az életem: ATANÍTÁS!!! Tanítványaim, hallgatósgom, népem tart el, mint szeretett, megbecsült szellemi atyjukat, tanító elvtársukat!!! Gondolatimból élek meg! Ezt a falusi népem, étellel, itallal, dohánnyal, hálálja meg. Mint tanyai filozófus tehát királyként élhetek. Tanításaimat cetlikre írom, nyomtatva, most már inkább kézzel, aminek felső bal sarkában szerepel az ára: Imigyen: 2-szál cigarettára az ára! 1-tojás az ára! Egy féldeci pálinka az ára! Egy pohár bor az ára! Hallgatósgom eképpen hálálja meg, nagy bölcseléseimet, magvas mély gondolataimait!!!

Ennnyit magamról és az életemről most szólnak helyettem a versbe formált tanításaim.

JÉZUSI SÖPREDÉK

Keresztre feszíteném Jézust újra!
Kezdi el bölcselését: a ti szeretet
Bartos tanító elvtársotok!!!!

Versek a TÚLNAN FELŐL című posztumusz kötetből

MÍG ELSZOPOGATOM

Míg elszopogatom a pralinét,
próbálgatom, milyen a prolinét
itt, ebben a vidám barakkban,
hová ingyen bejuthatsz,
nem is kell hozzá bilét,
az ember meg kiteszi a belét,
s jutalmul ölhet egy prolinét.

TALÁN TÚLSÁGOSAN

Talán túlságosan.
De lehet, mégsem.
Most mondjátok, mi a fenének?
Szerettem volna lenni szőke, kék szem.
Helyette itt e gyatra ének.
Na és akkor most mi van?

EGYRE HÜLYÉBB

Egyre hülyébb vagyok.
Szerencsére ugyanígy vannak
ezzel más nagyok
is.

KIHALTAM ÉN IS

Kihaltam én is, mint a kardfogú.
De vajon most kinek hiányzom?
Átkeltem tűzön-vízen, Brezsnyevén,
Kádáron. Kocsmán negyvenen,
szüzeken, asszonyon, leányzón.
Nevem?
Szakállam?
Gégerákom?
Maya?
Na ja!

A burzsujok, a tőkés elődsi mocsok, új
gazdag nagyurak, imába foglalt idióta
imáját.

Az anyjuk p*ját!!! A kendős ostoba
ketyős fejkendősen nénikéknek, és mind
azoknak kik hisznek a hihetetlenben a
megfoghatatlan semmiben.

Bennem hidjete! Merítkezettek igenis
létező eszmémbé, adjátok, vigyvétek
tovább hősies utamat Nagy elméletemet!
AMEN!

MINDENEVŐK MONOLÓGJA I

Gumit is! Üveget is! Papírt is! Műanyagot is!
Szart és szemetet is felemézt gyomrom!
Mindenevő vagyok! Ez a dolgom!

BARTOS CSABA ELVTÁRS

Bartos Csaba elvtárs él-élt-élni fog!!!!

SZTÁLIN ELVTÁRSRÓL

Sztálin él-élt és élni fog, tanítása: minden kohó és
vasmunkás, műanyagipari munkás, csavargó,
csöves,
materiális vándorprófeta szívében élni fog!!!
ÍGY KELL. HOGY LEGYEN!!! TEGYÜNK RÓLA,
HOGY
ÍGY LEGYEN!!! Tanuljunk újra a bolszevizmust!!!

A KEZDET ÉS A VÉG

Lesöpörtem mint a szutykot az ingről, Nietzschét,
Héglét, eszmeileg elpicáztam Schopenhauert,

Sándor vagyok én is!

„Sándor vagyok én is,
ha nem is Petőfi,
nem a nagy Petőfi,
hanem csak Szoboszlai.
De pennám, akárcsak a nagy költő,
hazámé és feleségemé.”
Szoboszlai Sándor: Sándor vagyok én is

megdöntöttem a vasalpnak hitt Heidegger
együgyű
eszméjét is!!! Kidolgoztam a világ legnagyobb,
legátfogobb
lealaposabb filozófiai ÉLET ÉS HALÁL
rendszerét!!!
Mert ÉN VAGYOK A KEZDET ÉS A VÉG!!!

POLPOT ELVTÁRS EMLÉKÉRE

Minden elszánt kommunista vezére!
Kambodzsa és a világ Nagy tanítója!
A francia forradalom örököse!
Eszmétd tanításod örökre vörös szívünkben éll!

VÖRÖS KHMEREK I

Trapogtak a pipaszár fiatal lábak a poros
burzsuj úton, gyerekek voltak mind...
A fenét! Hősök, forradalmárok, harcosok,
új élet csinálók! Mandulavágású kávészinű
szemük, aznap a vöröslő égre tekintett,
jól tudták más az a nap mint a többi!...
Megásták burzsuj elnyomó uraik sírját,
Örökre!!!
Fegyverbe!
Előre!
Az új világért, a kommunista Kambodzsá-
ért a diktatúráért!
Éljen Pol Pot!
1975. április 17. Egy új dicső korszak kezdete
volt.

Tisztelettel: Bartos Csaba alias: Bartos Strucc-
gyomrú Tetovált Láng Visszarionovics Iljics Csaba

Kiadja az Irodalmi Jelen Kft. és az Occident Média Kft.

Igazgató: Szőke L. Mária

Szerkesztőség és kiadó:
1081 Budapest, Rákóczi út 59. 3/5
310085 Arad, Eminescu utca 55–57. szám,
tel.: 0040/257/280-751, 0040/257/280-596 (fax),
http://www.irodalmijelen.hu, ij@irodalmijelen.hu.

ISSN: 1584-6288

Előfizetés hat hónapra:
2490 Ft/ 20 RON/ 10 € + kézbesítési díj
egy évre: 4980 Ft/ 36 RON/ 20 € + kézbesítési díj

Nyomda: AS-Nyomda Kft. (Szilády Üzem), 6000 Kecskemét, Mindszenti krt. 63.
Tel.: 76/481-401, Fax: 76/481-204,
e-mail: szilady@axelspringer.hu, www.as-nyomda.hu, www.szilady.hu

Munkatársak: Böszörményi Zoltán főszerkesztő, Orbán János Dénes (Vers),
Szócs Géza, Gáll Attila (Próza), Elek Tibor (Kritika), Karácsonyi Zsolt (Film, Színház, Interjú),
Pongrácz P. Mária, Márton László, L. Simon László (Főmunkatársak).

A lap kertésze: Weiner Sennyey Tibor
Olvasószerkesztő: Gáll Attila, Jámbor Gyula
Lapszerkesztő: Bege Magdolna

Magyarországon előfizethetnek, illetve információt kérhetnek a következő telefonszámon: 0036-1 3033443,
vagy a hirlapelofizetes@posta.hu e-mail címen.

Megrendelhető Romániában a következő postai katalógusszámok szerint:
Temesvári Regionális Postaigazgatóság – 13215; Kolozsvári Regionális Postaigazgatóság – 14128;
Brassói Regionális Postaigazgatóság – 1 hónapra: 15034, 6 hónapra: 215034, 1 évre: 315034.
Anyagaink utánkölzése csak a forrás megjelölésével. Eddig nem közölt írásokat fogadunk csak el.
Hirdetéseket a kiadó címén veszünk fel.

HIRDESSZEN az Irodalmi Jelenben!

Megrendeléseket a kiadó címén veszünk fel.
1081 Budapest, Rákóczi út 59. 3/5; Irodalmi Jelen Kft.
310085 Arad, Eminescu utca 55–57. szám,
e-mail: ij@irodalmijelen.hu, tel.: 0040/257/280-751, fax: 0040/257/280-596, Occident Média Kft.

Lapszámunk szerzői

Bárdos József – 1949-ben született Szegeden, író, irodalomtörténész, műfordító, főiskolai tudományos munkatárs. Legutóbbi kötete: *Meztelen irodalom – Irodalomtörténeti komolytalankodások* (2005).

Bodor Béla – 1954-ben született Budapesten. Költő, író, drámaíró, szerkesztő, kritikus, irodalomtörténész. Legutóbbi kötete: *Kísérletek* (2008).

Bogdán László – 1948-ban született Sepsiszentgyörgyön, író, újságíró, több irodalmi kitüntetéssel jutalmazták, legutóbb Déry-díjat kapott. Legutóbbi kötete: *Hutera Béla utolsó utazása* (2007).

Boldog Zoltán – 1984-ben született Medgyesegyházán, a Szegedi Tudományegyetem magyar-történelem szakos hallgatója.

Borbély András – 1982-ben született Gyergyóremetén, a Károli Gáspár Református Egyetem hallgatója, költő, kritikus, az ÚjNautilus internetes lap szerkesztője.

Borcsa János – 1953-ban született Kézdivásárhelyen, kritikus, könyvkiadó, tanár, az irodalomtudomány doktora. Legutóbbi kötete: *Őrzők és ébresztők* (2007).

Czegő Zoltán – 1938-ban született Bukarestben, költő, író. Legutóbbi kötete: *Időrianás* (2007).

Danyi Zoltán – 1972-ben született Zentán, író, műfordító. Legutóbbi kötete: *Pszichoszomatikus életrajzok* (2004).

Darvasi Ferenc – 1978-ban született Gyomán. A nyíregyházi főiskolán végzett magyar-könyvtár szakon. A Bárka Színház Hajónapló Műhely tagja.

Dimény Lóránt – 1981-ben született Marosvásárhelyen, költő. Kötete: *Menta* (2005).

Ekler Andrea – 1971-ben született Budapesten. Kritikus, etnográfus, a Magyar Napló szerkesztője. Kötete: *Létra az örökléthez* (2004).

Faludi Ádám – 1951-ben született Tatabányán, költő, író. Legutóbbi kötete: *Országúti firkáló* (2004).

Ferdinandy György – 1935-ben született Budapesten, József Attila-díjas író, kritikus, irodalomtörténész. Legutóbbi kötete: *Szél ellen – Lábjegyzetek – 1997–2007* (2007).

Gömöri György – 1934-ben született Budapesten, költő. Legutóbbi kötete: *Ez, és nem más* (2007).

Jász Attila – 1966-ban született Szönyön, szerkesztő, költő. Legutóbbi kötete: *Fékezés* (2006).

Kertész Dániel – 1963-ban született Budapesten, grafikus, fotográfus, festő.

Krupp József – 1980-ban született Budapesten. Klasszika filológus, kritikus.

Kutszegi Csaba – 1957-ben született Budapesten, kritikus. Kötete: *Tükösügnök pírzingfényben* (2007).

Makkai Ádám – 1935-ben született Budapesten, műfordító, világhírű nyelvész, a Harvardon végzett, amerikai egyetemeken tanít. Legutóbbi kötete: *Az Erő* (2003).

Onagy Zoltán – 1952-ben született Budapesten, író, szerkesztő. Legutóbbi kötete: *Sötétkapu* (2006).

Pécsi Györgyi – 1958-ban született Zalaszentgróton, irodalomtörténész, kritikus. Legutóbbi kötete: *Folytatódik* (2007).

Sárközi Mátyás – 1937-ben született Budapesten, szerkesztő, író. Legutóbbi kötete: *Pesten, Londonban és a nagyvilágban* (2007).

Sohár Pál – 1936-ban született Székesfehérváron, író, költő, műfordító. Legutóbbi kötete: *Hazajáró versek* (2005).

Szántai János – 1969-ben született Kolozsváron, költő, író, szerkesztő. Legutóbbi kötete: *Sziszüphosz továbblép* (2005).

Torma Péter – 1983-ban született Budapesten, az ELTE magyar szakán végzett, költő, író.

Varga Anikó – 1981-ben született Besztercén, színház-történész, kritikus.

Vennes Aranka – Budapesten született, kommunikáció- és pr-menedzser, újságíró. Riporter a Magyar Rádiónál, a Vasárnapi Újság című műsor szerkesztője.

■ **DISZKRÉT SZABADSÁG.** Mi az írószervezetek szerepe napjainkban, hogyan alakultak az irodalom kommunikációs lehetőségei a diktatúrát követően, és mi a kisebbségi literatúra dolga? – egyebek mellett erről hallhatott előadásokat a közönség a Magyar Írószövetség szeptember 19. és 21. között lezajlott nemzetközi konferenciáján.

A szabadság diszkrét bája: írószervezetek Közép-Európában 1989 előtt és után című kétnapos konferencia főbb kérdései a rendszerváltás előtti és utáni irodalmi, írói, írószövetségi helyzetek tisztázására irányulnak. A tanácskozás résztvevői között magyar, lengyel, szlovén, szlovák és cseh nemzetiségű írók, szerkesztők, kritikusok, költők, irodalomtörténészek szerepeltek.

Előadást tartott mások mellett Bohumil Dolezal cseh közi, kritikus, politológus; Bohdan Zadura lengyel költő, prózaíró, szerkesztő és műfordító; Orbán János Dénes erdélyi magyar költő; Mircea Dinescu román költő, szerkesztő; Jerzy Snopek lengyel irodalomtörténész, kritikus, műfordító; Bence Lajos szlovéniai magyar költő, publicista, szerkesztő és Alexa Károly író.

■ **FALUDY-VERSSZÍNHÁZ.** Faludy György élete és művészete elevenedett meg szeptember 16-án, két fiatal művész, egy színész és egy grafikus tolmácsolásában, a budapesti VAM Design Centerben. A Faludy Versszínház anyagát a 2006-ban elhunyt Kossuth-díjas költő műveiből állították össze. Az előadásban Nágel Kornél grafikusművész irodalom ihlette metszetei szolgálnak a Turek Miklós által előadott darab díszletül.

A monodráma 80 perce alatt a néző végigjárja Faludy Györggyel egy emigráns magyar világpolgár életének főbb helyszíneit: Afrikát, az Egyesült Államokat, Párizst, Londont és természetesen Magyarországot, az AVH celláit és a recski munkatábor poklánait „vég” napjait.

■ **MAGYAR ÖRÖKSÉG-DÍJ.** A kultúra hét kimagasló személyiségét jutalmazták a Magyar Örökség-díjjal, a Magyar Tudományos Akadémia dísztermében. A Magyar Örökség kitüntetést bizonyító oklevelet és aranyjelvényt a Ghymes együttes, Szarka György kolozsvári honismereti vezető, Rónay György költő, író, műfordító, irodalomtörténész, Schultheisz Emil orvostörténész, Kemény János irodalomszervező, színház-igazgató, író, Nemes Nagy Ágnes költő, műfordító, esszéíró, valamint a Szentendrei Művésztelep nyerte el.

■ **PÁLYÁZAT FIATALOKNAK.** A Fiatal Írók Szövetsége alkotói pályázatára olyan, huszonnyolcadik életévüket be nem töltött alkotók jelentkezhetnek vers és széppróza kategóriákban, akik önálló kötettel még nem rendelkeznek. Az első helyezettek önálló kötet megjelentetésére kapnak lehetőséget a Fiatal Írók Szövetsége FISZ Könyvek sorozatában. Pályázni levélben elküldött kötetnyi kézzírattal lehet, melyhez szükséges mellékelni a szerző (elérhetőségeit is tartalmazó) önéletrajzát.

Nevezési díj: 2000 Ft/pályázat, melyet postai utalványon vagy banki átutalással a FISZ számlaszámára kérünk átutalni (Budapest Bank 10102086-33859500-00000007). A FISZ a nevezési díjakból befolyt összeget a nyertes kötetek megjelentetésére használja fel. Pályázati határidő: 2008. november 1. A pályázatot neves irodalmárook és a FISZ Könyvek sorozatszerkesztői bírálják el. Eredményhirdetés a FISZ honlapján (www.irok.hu) várható 2009. elején. Postacím: FISZ, 1397 Budapest, Pf.: 546.

■ **VIII. SIMONYI IMRE VERSMONDÓ-, VERSILLUSZTRÁCIÓS ÉS VERSMEGZENÉSÍTŐ VERSENY.** A gyulai Karácsonyi János Katolikus Gimnázium 2008. október 17–18-án rendezte meg Simonyi Imre József Attila-díjas költő emlékének adózva országos szavaló-, versillusztrációs és

versmegzenésítő versenyét. A verseny mindenhol három kategóriában (7–8., 9–10. és 11–12. évfolyam) zajlik. A versmondóknak két költeményt kell elmondaniuk.

A „kötelezően szabadon választott” Simonyi-verset a *Különművelmény* c. kötetből válogatták évfolyamok szerint. A másik vers Reményik Sándor bármely költeménye vagy Kányádi Sándor költő egy műve legyen a *Valaki jár a fák hegyén* című kötet ciklusaiból. A versillusztrációkat tetszőlegesen Simonyi Imre vagy Kányádi Sándor műveire kérik. Egy versenyző több mű – tetszőleges technikával készült – illusztrálásával nevezhet. Az elkészített alkotásokat kiállításon mutatják be. Beküldési határidő: 2008. október 3.

Megzenésítésre az idei évben egy Simonyi Imre és egy Kányádi Sándor verssel kell nevezni. A megzenésített verseket galamúsor keretében hallgatja meg és értékeli a zsűri.

■ **EXHUMÁLHATJÁK LORCÁT.** Federico García Lorca, spanyol költő, drámaíró rokonai bár nem értenek egyet vele, mégsem tervezik, hogy fellebbezzenek az ellen a bírói döntés ellen, amely a közelmúltban kimondta, hogy exhumálni kell az író maradványait a tömegsírból, ahova eltemették. Lorcát 1936-ban végezték ki a fasiszták a spanyol polgárháború idején.

Lorca családja eddig úgy vélte, nem szükséges az újratemetés, mert véleményük szerint Lorcát nem kell kiemelni, másként kezelni, mint a polgárháború többi áldozatát. Ám most az egyik unokahűg, Laura García Lorca úgy nyilatkozott, hogy nem fog a bírói döntés elébe állni, ha mégis a kihantolás mellett döntenek. A sír egyébként Lorca szülőfalujától nem messze, Dél-Spanyolországban található.

A spanyol parlament tavaly hozta meg azt a törvényt, amely szerint az önkormányzatoknak fel kell tárnuk a Franco-rezsim alatt létrejött tömegsírokat.

■ **AVAR ÚJSZÖVETSÉG.** Megjelent az Újszövetség első avar nyelvű fordítása a moszkvai bibliafordító intézet gondozásában. A intézet tájékoztatója szerint az Újszövetség fordítása avar nyelvre 17 évet vett igénybe. Az avarok számbeliileg az egyik leggyorsabban gyarapodó etnikum Oroszországban. A 2002-es népszámlálás adatai szerint nyolcszáz ezer avar élt az országban, jobbára Dagesztán hegyvidéki részén. Dagesztánon kívül Csecsenföldön, Kalmükföldön és más orosz területeken, illetve Azerbajdzsánban, Grúziában és Törökországban is élnek avarok.

■ **BESZÉDES GYŐZELEM.** Beszédes István *Szilveszter öreg éjszakáján* című, Munkácsy Mihály három festménye ihlette alkotását találta a legjobbnak a zsűri a Regionális Összművészeti Központban rendezett első szegedi drámaíró versenyen. A három ország négy drámaírója, négy rendezője és négy színtársulata részvételével megrendezett versenyen a szerzőknek – a kolozsvári Hatházi Andrásnak, a zentai Beszédes Istvánnak, a pécsi Balogh Robertnek és a szegedi Podmaniczky Szilárdnak – mindössze huszonnégy óra állt rendelkezésükre, hogy elkészítsék színdarabjaikat. Az írók számára a Kovács Gábor Gyűjtemény – Válogatás a magyar festészet remekeiből című tárlat adatai szolgáltak műszaként, hiszen a műveket a szecessziós palota egy-egy termében írták.

A drámákat a Marosvásárhelyi Színművészeti Egyetem, az Újvidéki Művészeti Aka démia, a pécsi Janus Egyetemi Színház és a Szegedi Focus Műhely színészeiből álló csoportok csupán hat-nyolc óra alatt állították színpadra, Andrei Elek, Urbán András, Tóth András Ernő, illetve Benkő Imola Orsolya rendezésében.

■ **DÍJAZOTT ASZTALIZENE.** Térey János vehette át az évad legjobb magyar drámájának járó díjat, Asztalízene című színművéért a Magyar Dráma Napján, a budapesti Új Színházban. Az ünnepségen a Nyílt Fórum Szálinger Balázs Kalevala című alkotását ismerte el Vilmos-díjjal, míg a Szép Ernő-jutalmat szintén Térey János kapta ugyanazon darbjáért és eddigi drámaírói munkásságáért, illetve Szálinger Balázs ígéretes pályakezdő drámaíróként.

■ **MAGYAR PAVILON VELENCÉBEN.** A magyar-japán–svájci doubleNegatives Architecture csoport *Corpora in Si(gh)te* című projektjével nyílt meg a 11. Velencei Építészeti Biennálé magyar pavilonja, Schneider Márta, az Oktatási és Kulturális Minisztérium államtitkára, valamint Demszky Gábor budapesti főpolgármester jelenlétében.

Az **Icsikava Szota** építész, **Maróy Ákos** szoftverművész, **Max Rheiner** szoftver- és hardverfejlesztő művész és **Kobata Kaoru** grafikus közreműködésével készült projekt a biennálé területén elhelyezett mintegy 40 miniatűr szenzor működésén alapul. Az apró szerkezetek a mért hőmérsékletre, fényre, páratartalomra és hangra vonatkozó adatokat folyamatosan továbbítják egy központi egységnek. A kapott információkból egy vetítésrendszer hozza létre azokat a virtuális tereteket, amelyek aztán organikus módon változnak aszerint, hogy a látogatók hogyan lépnek az érzékelőkre, milyenek a fényviszonyok, a hanghatások, vagy hogyan alakul a hőmérséklet. A szecessziós magyar pavilon Maróti Géza 1909-es tervei alapján készült.

■ **120 ÉVE SZÜLETETT T. S. ELIOT.** 120 éve, 1888. szeptember 26-án született T. S. Eliot Nobel-díjas amerikai származású angol költő, akinek *Macskák könyve* című versciklusa nyomán készült Webber világhíres musicalje.

Kulturális hírek

